Pandit Lekhram Vedic Mission has been formed to work upon the objectives dear to the heart of Dandi Swami Virjanand, Rishi Dayanand and their ardent followers like Pandit Lekhram, Swami Shraddhanand, Swami Swatantranand, etc. We shall strive to propagate Vedic views on both the religious and temporal aspects of human life. We shall strive to propagate the vedic views of Maharshee Dayanand Saraswati through various events/programs, seminars, books, audio, video, and discussions at various forums including social media etc. We shall try to publish magazines for spreading views on Vedic knowledge, aryan history and for the enrichment of Samskrit and Hindi. We shall promote Gurukul education system and focus on arsh vidya, vocational-training, handicrafts, family based production-units as well as globalistic and holistic education system thru it. Further, we plan to work to improve the population and quality of animals like indigenous cow (A2 breeds) and other farm, load-bearing and milch animals. We shall also work for the cause of enforcement of prohibition of drugs, alcohol and tobacco, etc and initiate people's awareness and movement against smoking, alcoholism, gambling, flesh-trade, porn, slavery and drug abuse. We shall try to create awareness about and address some of the social evils, such as, female foeticide, dowry, empowerment and participation of women in learning and teaching vedas and decision making, etc. We plan to present a vedic socio-econo-politico alternative to human society suffering from the ill effects of the detrimental models of capitalism, communism, socialism, liberalism, anarchism, individualism, collectivism, gender-struggle, racism, caste by birth-ism, etc.

Our society may consider supporting, cooperating and co-ordinating with other organizations working to achieve similar objectives. We shall promote the ideals of national unity and international peace and amity through globalization of vedic literature, philosophy and social-economic-political ideals. We shall strive to promote communal and social harmony, and the brotherhood of humankind, as enshrined in the vedas. We shall collect funds and spend them in achieving the above objectives.

We request all our subscribers to help us in disseminating the teachings of the vedas. You all are requested to propagate the message of Vedas and please spread these PDF files as much as u can. For downloading more books related to vedic philosophy please visit <http://aryamantavya.in/>

Thanks & Regards
Arya Mantavya Team
Pandit Lekhram Vedic Mission

AryaMantavya
Make The Whole World Noble

२ ३१ २२३ २उ ३ १ २
(१९०) ओं क इमं नाहुषीष्वा इन्द्रं सोमस्य तर्पयात् ।
२ ३ २ ३ १ २
स नो वसून्या भरात् ॥

वामदेवो गौतम ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

190. Who among men pleases this Lord of the univese with devotion combined with knowledge? It is the Lord who is all bliss that brings to us all wealth (spiritual as well as materinal) when thus pleased.

१ २ ३२उ ३ २ ३ २३ २३ ३२
(१९१) ओ३म् आ याहि सुषुमा हि त इन्द्र सोमं पिबा इमम् ।
२उ ३ १ २ ३ १ २
एदं बर्हिः सदो मम ॥

इरिम्बिठिः काण्व ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

191. Come O Lord! We have pressed the juice (of devotion combined with knowledge) for Thee; accept this and take Thy seat firmly in this my pure and generous heart. [Let me always realise Thy presence in my heart for ever]

१ २ ३ १ २२ ३२ ३ १ २३ २
(१९२) ओं महि त्रीणामवरस्तु द्युक्षं मित्रस्यार्यम्णः ।
१ २३ १२
दुराधर्षं वरुणस्य ॥

वामदेव ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

192. Great and un-assailable must be the protection of of the three i. e. a true friend, a dispenser of justice and the best or the noblest teacher.

१२ ३ १ २
(१९३) ओं त्वावतः पुरूवसो वयमिन्द्र प्रणेतः ।
१ २
स्मसि स्थातर्हरीणाम् ॥

कण्वो घौर ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

193. O Lord of all men and ample wealth, O Supreme Leader ! Our Guide; we depend on one like Thee. Thou art with in all people, prompting them to do noble deeds.

आवश्यकटिप्पण्य:

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(१८५) (वरुण) वरणीय: श्रेष्ठ: पुरुष वर: सर्वोत्तम: प्रशस्तविद्योऽनूचानो विद्वानध्यापक इति दयानन्दर्षि: य०७।४७ भाष्ये (मित्र:) ञिमिदा स्नेहन इति धातो: (अर्यमा) अर्यान् श्रेष्ठान् मनुष्यान् मिमीते मन्यते वा न्यायकारी।

(१८६) (गव्या) सरस्वती हि गौ: श०१४।२।१।७ वीर्यं वा अश्व:श०२।१।४ २३ (रथया) शरीररंथमेवतु कठोप० १-३-३ । तदिच्छया

(१८७) (पृश्नय:) आदित्यकिरणा: पृश्नि: आदित्योभवति संस्प्रष्टाभासं ज्योतिषा, संस्पृष्टो भासेतिवा निरुक्ते २।१४ बाह्यविषयस्पर्शकानीन्द्रियाणि, गावो वा प्राष्ठवर्णा गाव इति सायण: (घृतम्) दीप्तिम घृ-क्षरणदीप्त्योरिति धातो:। (ऋतस्य) ज्ञानस्य जलस्य सत्यस्य वा ऋतमिति उदक नाम निघ० १।१२ सत्यनाम ३।१० पद नाम ५।४ ऋ-गताविति धातोर्ज्ञानम।

(१८८) (गव्यया) सरस्वती हि गौ: (शत० १४-२-१-७तत्कामनया (सोमे सोमे) उत्पन्ने पदार्थे सौम्यगुणयुक्ते पुरुषे वा।

(१८९) सरस्वतीतिवाङ् नाम निघ० १।११ वाज इति बल नाम २।६ वजगताविति धातो: गति: ज्ञानम् धीरिति कर्मनाम निघ०२।१ प्रज्ञा नाम ३।६।

(१९०) (नाहुषीषु) मनुष्यरूपप्रजासु नहुष इतिमनुष्यनाम निघ० २।३।

(१९१) बर्हि:— अन्तरिक्षनाम नि० १।३ हृदयान्तरिक्षम् भूमा वै बर्हि: श० १।५।४।४ विशालमुदारंवाहृदयम् बृहि वृद्धौ

(१९२) (अर्यम्ण:) न्यायकारिण: ऋ १।३६।४ भाष्येदयानन्दर्षि: योऽर्यान् श्रेष्ठान् मनुष्यान् मिमीते मन्यते वा तस्य (वरुणस्य) वरणीयस्य हरय इवि मनुष्य नाम निघ० २।३)

ओ३म्

अथ तृतीयः प्रपाठकः ।

BOOK—III CHAPTER I

Decade I

१ २ ३ १ २ ३ १ २र
(१९४) ओ३म् उत्त्वा मदन्तु सोमाः कृणुष्व राधो अद्रिवः ।
१२ ३१ २
अव ब्रह्मद्विषो जहि ॥

प्रगाथः काण्व ऋषिः इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

194. May devotees of peaceful disposition please Thee O Lord possessing the power of creating and destroying all things : Grant unto us all wealth (Spiritual and material). Drive off the enemies of knowledge.

१ २ ३ १ २ ३२३ ३ १ २
(१९५) ओं गिर्वणः पाहि नः सुतं मधोर्धाराभिरज्यसे ।
२ ३ १ २३ १ २र
इन्द्र त्वादातमिद्यशः ॥

विश्वामित्र ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

195. O God worthy of being worshipped with hymns : Protect among us Thy devotees. With nectar currents of the Vedic knowledge and devotion art Thou adored. All this glory, wealth, food and water is Thy gift.

१ २ ३ २ ३ १ २ ३२३ ३ १ २र३२
(१९६) सदा व इन्द्रश्चर्कृषदा उपो नु स सपर्यन् ।
२ ३ २ ३२३ ३ १ २
न देवो वृतः शूर इन्द्रः ।

वामदेव ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

196. The Lord always attracts you towards Himself. He tends you with care. The Almighty God, Giver of bliss is not really hidden. He is with you always.

१ २ ३ १ २ ३१ २३ १ २
(१९७) ओ३म् आ त्वा विशन्त्विन्दवः समुद्रमिव सिन्धवः।
२क ३ १ २
न त्वामिन्द्राति रिच्यते ॥

श्रुत कक्ष ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः।

197. (1) Let all our sacrifices, enter into Thee, as the rivers flow into the sea; O Lord ! naught excelleth Thee.

(2) Let all devotees be absorbed in Thee during meditation.

२ ३ २ ३१ २ ३ १ २३ १ २३१ २
(१९८) ओ३म् इन्द्रमिद्गाथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः।
३ १ २
इन्द्रं वाणीरनूषत ॥

मधुछन्दा ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्द.।

198. The singers of the Sama Veda glorify the Lord with their praise, reciters of the Rigveda glorify Him with the mantras; Other devotees also worship Him with the hymns of Yajurveda and their noble utterances.

१ २ ३१ २ ३१ २ ३ २ ३२
(१९९) ओ३म् इन्द्र इषे ददातु न ऋभुक्षणमृभुं रयिम् ।
३ १ २ ३ १ २
वाजी ददातु वाजिनम् ॥

मधुछन्दा ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

199. May the Lord give us food for the satisfaction of our material desires; May He the Almighty Supreme, Omniscient God giver of peace and bliss grant us His Knowledge and realisation for the satisfaction of our spiritual aspirations.

१ २ ३२ ३२ ३२ ३ १ २र
(२००) ओ३म् इन्द्रो अङ्ग महद्भयमभी षदप चुच्यवत्।
२उ ३ १ २र
स हि स्थिरो विचर्षणिः ॥

गृत्समद ऋषिः इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

200. Verily the Lord, conquering all drives even mighty fear away, for firm is He and Omniscient.

३ १ २ ३१२ ३ १२ ३ १२
(२०१) इमा उ त्वा सुतेसुते नक्षन्ते गिर्वणो गिरः ।
१ २ ३२उ ३१२
गावो वत्सं न धेनवः ॥

भरद्वाज ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

201. These songs O Lord worthy of being worshipped with our utterances, with every draught of the juice (of devotion coupled with knowledge) we pour, come only to Thee, as milch kine hasten to their calves.

२ ३ २ ३१ २ ३२ ३ १२ ३ १२
(२०२) ओ३म् इन्द्रा नु पूषणा वयं सख्याय स्वस्तये ।
३२३ १ २
हुवेम वाजसातये ॥

भरद्वाज ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

202. We call upon God in His two aspects of the Lord of wealth and Sustainer of the universe for friendship and prosperity and for the attainment of knowledge and strength.

१ २ ३ १ २र३ १ २र
(२०३) ओ३म् न कि इन्द्र त्वदुत्तरं न ज्यायो अस्ति वृत्रहन् ।
२ ३१उ ३ २
न क्येवं यथा त्वम् ॥

वामदेव ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

203. O Lord slayer of sin and ignorance, naught is better, and mightier than Thee; Verily there is none like Thee.

३१ २ ३ १२ ३१ २र ३ १ २
(२०४) ओं तरणिं वो जनानां त्रदं वाजस्य गोमतः ।
३ २३ १ २
समानमु प्र शंसिषम् ।

त्रिशोकः काण्व ऋषिः । इन्द्रो दवता । गायत्री छन्दः ।

204. I praise the Lord who takes us across the occean of misery and sorrow, who is impartial giver of knowledge, strength and wealth full of kine.

१ २ ३ २ ३ २३ १ २र
(२०५) ओ३म् असृग्रमिन्द्र ते गिरः प्रति त्वामुदहासत ।
३ १ २ ३१ २र
सजोषा वृषभं पतिम् ॥

मधुच्छन्दा ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

205. Songs have out poured themselves to Thee O Lord, who art our lover, showerer of peace and bliss and protector. They have come to Thee as a loving wife comes to her virile husband.

३ २ ३ २उ ३ २ ३ २३ १२३ २
(२०६) सुनीथो घा स मर्त्यो यं मरुतो यमर्यमा ।
३ २उ ३१ २
मित्रास्पान्त्यद्रुहः ॥

कुत्सः काण्व ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

206. Good guidance hath the mortal man whom learned devotees, just and loving persons void of malice protect.

२ ३ १ २ ३ २ ३१ २र३ १ २
(२०७) यद्वीडाविन्द्र यत् स्थिरे यत्पर्शाने पराभृतम् ।
३२ ३१ २र
वसु स्पार्हं तदा भर ॥

त्रिशोकः काण्व ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

207. Grant us the wealth (spiritual and material) for which we long, O Lord, that which is possessed by the strong, firm and discreet persons.

३ १ २ ३१ २३ १ २र ३ २
(२०८) श्रुतं वो वृत्रहन्तमं प्र शर्धं चर्षणीनाम् ।
३ २ ३ १२ ३२
आशिषे राधसे महे ॥

सुकक्ष आङ्गिरस ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

208. Him the Best Destroyer of sins and ignorance of mankind, Him the Mightiest, I pray for great munificence and fulfilment of noble desires.

१ २ ३ १ २ ३१२ ३ १२
(२०९) ओ३म् अरं त इन्द्र श्रवसे गमेम शूर त्वावतः ।
१ २ ३ १२
अरं शक्र परेमणि ॥

वामदेवो गौतम ऋषिः । इन्द्रा देवता । गायत्री छन्दः ।

209. O Lord ! May we adorn Thy glory, the glory of of one like Thee. May we be wrapt up in meditation of Thy Greatness O Almighty. May we fully realise Thee through deep meditation.

३ १ २ ३ १२ ३ १ २ ३ १ २
(२१०) ओं धानावन्तं करम्भिणमपूपवन्तमुक्थिनम् ।
१ २ ३ १ २
इन्द्र प्रातर्जुषस्व नः ॥

विश्वामित्र ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

210. O God ! Kindly accept me-Thy devotee, engaged in meditation every morning, giving charity with hands and engaged in doing noble deeds, never turning away from my vows and sincerely praying to Thee.

३ १ २र३ १२३ १ २ ३ १ २
(२११) ओ३म् अपां फेनेन नमुचेः शिर इन्द्रोदवर्तयः ।
२ ३ १ २र३ १२
विश्वा यदजय स्पृधः ॥

गोषूक्त्यश्व सूक्तिनौ ऋषी । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

211. O soul ! When thou overcomest all internal foes (lust, anger, greed etc) then thou can tear off the head of sin with the growth of knowledge and pure actions.

३१२ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
(२१२) ओ३म् इमे त इन्द्र सोमाः सुतासो ये च सोत्वाः ।
१ २
तेषां मत्स्व प्रभूवसो ॥

वामदेवो गौतम ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

212. O soul! Thine are the pure juices (of knowledge & devotion), thine are those still to be expressed; Enjoy them O master of princely wealth of knowledge.)

१ २ ३ २३ १ २ ३२ ३ १ २
(२१३) ओं तुभ्यं सुतासः सोमाः स्तीर्णं बर्हिर्विभावसो ।
३१ २
स्तोतृभ्य इन्द्र मृडय ॥

श्रुतकक्ष ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

213. For Thee O Universal Spirit, Lord of light, the juices of knowledge and devotion are pressed and the seat of heart prepared. Be gracious to Thy worshippers.

आवश्यकटिप्पण्यः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(१६३) हरय इति मनुष्यनाम (निघ० २।३)

(१६४) (सोमाः) सौम्यगुणविशिष्टा उपासकाः (राधः) धननाम निघ० २।१० विद्याधनं भौतिकं च (अद्रिवः) अत्तेरद्रिः संहार-शक्ति सम्पन्नः अत्ता चराचरग्रहणादित्यादिवत् (वेदान्त सू० १-६)

(१६५) (मधोः) मधुरस्य भक्तिरसस्य रसो वै मधु श० ६।४।३।२ ज्ञानस्य वा मनु—बोधे । (यशः) कीर्तिः, उदकनाम निघ० १।१२ अन्न नाम १।७ धननाम २।१० सुत् स्तोतृ नामसु निघ० ३।१६

(१६६) (देवः) दानात् आनन्द दायकः [वृञ् आवरणे]

(१६७) (इन्दवः) ब्रह्मयज्ञादयो यज्ञाः इन्दुरिति यज्ञनाम निघ० ३।१७ इन्दवः चन्द्रइवार्द्र स्वभावाइति दयानन्दर्षिः य० १८,५३ भाष्ये

(१६८) अर्कैः) मन्त्रैः अर्को मन्त्रोभवति यदनेनार्चन्ति निरुक्ते ५।४ ।

(१६६) (इषे इच्छापूर्त्यै अन्नम् (ऋभुक्षणम्) महान्तम् ऋभुक्षा इति महन्नाम नि० ३।३ ऋभुरिति मेधाविनाम निघ० ३।१५

(२००) (विचर्षणिः) सर्वेषां विशेषेण द्रष्टा विचर्षणिः पश्यति कर्मा (निघ० ३।११)

(२०१) गिर्वणः) गीर्भिर्वननीय संभजनीय वन-संभक्तौ (नक्षन्ते) व्याप्नुवन्ति नक्षतिर्व्याप्तिकर्मा निघ० २।१८।

(२०२) (वाजसातये) वाज इति बलनाम नि० २।६ वाजइति पदनाम वज गताविति धातोर्ज्ञानम् तस्य सातिः संभजनं सेवनमितियावत् तस्मै प्रयोजनाय।

(२०४) (तरणिम्) तारकम् दुःखशोकसागरात् (त्रदम्) प्रेरकम शत्रूणां तर्दयितारं वा (वाजस्य) ज्ञानस्य बलस्य धनस्य वा।

(२०५) (सजोषाः) समानप्रीतियुक्ता जुषो-प्रीतिसेवनयोः (वृषभम) कामानां सुखशान्त्यानन्दानां वा वर्षितारम्॥

(२०६) (मरुतः) ऋत्विजः मरुत इति ऋत्विङ् नाम (निघ० ३।१८)

(२०७) (वीडौ) बलिनि पुरुषे वीडु इति बलनाम निघ० २।६ (पर्शाने) विचारक्तमे।

(२०८) (वृत्रहन्तमम्) पापाज्ञानवारकेषु श्रेष्ठम् पाप्मा वैवृत्रः (शर्द्धम्) बलवत्तमम् शर्द्ध इति बलनाम निघ० २।६)।

(२०६) परेमणि-परम उत्कृष्टं मोक्षपदं गम्यते येन तस्मिन् समाधौ-Griffith shows his own ignorance when he says that the meaning of the word परेमणि is un-certain.

(२१०) (धानावन्तम) ध्यानवन्तम धाना-दधाति हृदये परमात्मानमिति धाना ध्यान वृत्तिस्तद्वन्तम। (करम्भिणम) करेण भ्रियत इति करम्भो दानं तद्वन्तम (अपूपवन्तम) स्वव्रताद्च्युतम न पूय्यत इति पूयी-विशरणे (उक्थिनम) शब्दवन्तम्-प्रार्थयमानम।

(२११) (नमुचेः) पापस्य पाप्मा वै नमुचिः (श० १२।७।१।४०(अपाम) प्रज्ञानां कर्मणां वा (फेनेन वृद्ध्या स्फायी-वृद्धौ फेनमीनौ (उणा० ३।३ (स्पृधः) स्पर्धमानान् आन्तरशत्रून्।

(२१२) (सोमाः) ज्ञानरसाः सोमोवै रसः (शत० ७-३-१-३)

ओ३म्

तृतीया दशतिः

Decade-III

२ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३१ २ ३ १ २
(२१४) ओ३म् आ व इन्द्रं कृविं यथा वाजयन्तः शतक्रतुम् ।
१ २ ३ १ २
मंहिष्ठं सिञ्च इन्दुभिः ॥

शुनःशेप ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

214. Just as a farmer irrigatates his fields or a mechanic oils his machine, similarly we flood Thee, O multi-actioned, Omniscient, Giver of happiness and the Adorable God with our eulogies for getting strength.

१ २ ३ १ २र ३ १ २
(२१५) ओ३म् अतश्चिदिन्द्र न उपा याहि शतवाजया ।
३२ ३ १ २
इषा सहस्रवाजया ॥

श्रुत कक्ष ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

215 So O Lord! Come unto us with spiritual food that gives a hundred, yea, a thousand powers.

२ ३१ २ ३१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
(२१६) ओ३म् आ बुन्दं वृत्रहा ददे जातः पृच्छाद्वि मातरम् ।
२ ३ १ २र
क उग्राः के ह शृण्विरे ॥

त्रिशोक ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

216. The Destroyer of all ignorance, being realised in the soul asks, who are your terrible enemies troubling you, destroying your peace and injuring your cause? They will be annihilated.

३ १ २ ३१२ ३१२
(२१७) ओं बृबदुक्थं हवामहे सृप्रकरस्नमूतये ।
१ २ ३ २ ३ १ २
साध: कृण्वन्तमवसे ॥

मेधातिथि: काण्व ऋषि: । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्द: ।

217. Let us call him for protection, whose hands stretch far, the highly lauded, who fulfils the work to protect us. This mantra is applicable to God also taking hands allegorically and to a noble king literally.

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
(२१८) ओ३म् ऋजुनीती नो वरुणो मित्रो नयति विद्वान् ।
३ २ ३२ ३ १ २
अर्यमा देवै: सजोषा: ॥

गोतम ऋषि: । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्द: ।

218. God who is the Destroyer of all evils and the most acceptable, the Friend and knower of all, the just, loving equally all truthful wise men, leads us on to the straight path of righteousness. [It is also applicable to noble persons who are friendly to all and dispensers of justice. It is they that can become true leaders.]

३२३ १२ २ ३ २ ३२ ३ १३
(२१९) ओं दूरादिहेव यत्सतोऽरुणप्सुरशिश्वितत् ।
२ ३२ ३ १ २
वि भानुं विश्वथातनत् ॥

ब्रह्मातिथि: काण्व ऋषि: । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्द: ।

219. When like the distant and glorious sun giving light to different objects, the spiritual Dawn (of illumination) has manifested herself, she spreads light on every side.

१ २ ३ १ २र
(२२०) ओ३म् आ नो मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम् ।
२ ३ १ २
मध्वा रजांसि सुक्रतू ॥

विश्वामित्र ऋषि: । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्द: ।

220. O noble teacher and preacher friendly to all and givers of good knowledge; sprinkle our (spiritual) path with splendour O doers of noble deeds ! Cool down our passious with the honey of knowledge.

२३ २ ३२३ २३ १ २ ३१ २
(२२१) ओ३म् उदु त्ये सूनवो गिरः काष्ठा यज्ञेष्वत्नत ।
३ १ २ ३ १ २र
वाश्रा अभिज्ञु यातवे ॥

प्रस्कण्व ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

221. Let the airs that produce sound of the Vedic hymns at sacrifices, spread all around.

३२उ ३ १ २ ३ १ २र ३२
(२२२) ओ३म् इदं विष्णुर्वि चक्रमे त्रेधा नि दधे पदम् ।
१२ ३२
समूढमस्य पांसुले ॥

विष्णु ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

222. God pervades this universe consisting of the earth, the middle regions and the sky. He keeps His wonderful Form hidden in every atom. [Sayana's commentary referring to Vamanavatar is simply ridiculous, far fetched and against the Nirukta].

आवश्यकटिप्पण्यः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS.

(२१८) (वरुण)-पापनिवारको वरणीयश्च-वरुणो वृणोतीति सतः निरुक्ते १०।३ यमैवैषवृणुते तेनलभ्य इत्युपनिषदुक्तरीत्या कठ१-२-२२ (अर्यमा) न्यायकारी दानशीलो वा अर्यमा-यः अर्यान् श्रेष्ठान् मनुष्यान्मिमीते मन्यतेवा-अर्यमेति तमाहुर्यो ददाति । तै० १।१।२।४

(२२०) (मित्रावरुणौ) मित्रः-सर्वेषां मित्रभूतोऽध्यापकः वरुणः श्रेष्ठो वरणीयो [illegible] ध्यापकोपदेशकाविति

दयानन्दर्षिः ऋ ७-३३-१० भा० (गव्यूतिम्) मार्गम् अत्राध्यात्मिकमार्गम् (मध्वा) विज्ञानेन मनु-बोधेऔणादिकोधुप्रत्ययः (रजांसि) राजसिकभावान् ।

(२२१) (सूनवः) उत्पादकाः सुन्वन्तीतिसूनवः (काष्ठाः) दिशः निघ० १।६ (वाश्राः) शब्दायमानाः वाशृशब्द इतिधातोःरक् (उणा० २-१३)

(२२२) (विष्णुः) वेवेष्टि सर्वं जगदिति विष्णुः परमेश्वरः विष्लृ-व्याप्तौ (पदम्) प्राप्तव्यं ज्ञातव्यं वा स्वरूपम्-पद्गतावीति धातोः (पांसुले) परमाणौ ।

ओ३म्

चतुर्थी दशतिः

Decade-IV.

१ २ ३ १ २ ३१ ३१ २र
(२२३) ओ३म् अतोहि मन्युषाविणं सुषुवांसमुपेरय ।
३ २ ३ २ ३१ २
अस्य रातौ सुतं पिब ॥

मेधातिथिः । काण्व ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

223. O God Thou passest by the wrathful offerer; and speedest the man who pours oblation (of devotion and knowledge). Enjoy the juice (of devotion) which he presents to Thee. [This is also applicable to a noble king taking libation and juice literally in material sense. The first line clearly inplies that we should overcome wrath.]

३३ १ २ ३१ २र ३१२
(२२४) ओं कदु प्रचेतसे महे वचो देवाय शस्यते ।
१ २र ३ १२
तदिद्ध्यस्य वर्धनम् ॥

वामदेव ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

224. Whatever word (how ever little) is addressed to God who is Great and Omniscient, it exalted the devotee spiritually.

१ २ ३ २ ३ १ २३ ३ ३१ २र
(२२५) ओ३म् उक्थं च न शस्यमानं नागो रयिरा चिकेत ।
१ २३२ ३ १ २
न गायत्रं गीयमानम् ॥

मेधा तिथि ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

225. Does not the Omniscient Lord know the praises and the songs sung by a good singer ? He certainly knows them well.

१२ ३ २ ३१ २ ३ १ २ ३ १ २
(२२६) ओ३म् इन्द्र उक्थेभिर्मंदिष्ठो वाजानां च वाजपतिः ।
१२ ३ २ ३ १ २
हरिवांत्सुतानां सखा ॥

विश्वामित्र ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

226. God is the Lord of every thing that gives strength. He is pleased with sincere praises. He is the Friend of all His sons and He is endowed with powers destroying all evils.

२ ३१ २ ३१ २र३१ २
(२२७) ओ३म् आ याह्यु प नः सुतं वाजेभिर्मा हृणीयथाः ।
६ १ २३ १२
महाँ इव युवजानिः ॥

प्रियमेध ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

227. O Lord, come to our libations (of devotion) with wealth of knowledge and strength. Be not Thou angry with us like a noble householder having virtuous youthful wife, who is never angry with her, but over looks her short comings.

३ १ २ ३१ २र३ १ २र ३१ २ ३ २
(२२८) ओं कदा वसो स्तोत्रं हर्यत आ अव श्मशा रुधद्वाः।
३ २ ३१ ३ १ २
दीर्घं सुतं वाताप्याय ॥

सुमित्र ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

३ १ २ ३ १ २र३ १ २र ३ १ २ ३ २
(२२८) ओं कदा वसो स्तोत्रं हर्यत आ अव श्मशा रुधद्वाः ।
३ २ ३२ ३ १ २
दीर्घं सुतं वाताप्याय ॥

सुमित्र ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

228. O Omnipresent God, when dost Thou impede the flow of life in the body of the recipient of the knowledge of the Vedas? Never. Thou grantest long life to him who controls his breath through Pranayama.

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २३१ २र
(२२९) ओं ब्राह्मणादिन्द्र राधसः पिबा सोममृतूं रनु ।
२३२ ३ १ २र
तवेदं सख्यमस्तृतम् ॥

मेधातिथिः ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

229. O my soul! Drink the spiritual juice (of devotion) which is the gift of God, in all seasons following the wise. Thy Friendship with God is invincible and inviolable.

वसिष्ठ ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

३१ २ १२ ३ १२
(२३०) ओं वयं घा ते अपि स्मसि स्तोतार इन्द्र गिर्वणः ।
१ २
त्वं नो जिन्व सोमपाः ॥

मेधातिथिऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

230. O Lord worthy of being praised with hymns! We are the singers of Thy praise. Kindly accept the gift of our devotion combined with knowledge and gratify us.

१ २ ३१ २र ३ २ ३१२
(२३१) ओ३म् एन्द्र पृक्षु कासु चिन्नृम्णं तनूषु धेहि नः ।
१ २ ३ १ २
सत्राजिदुग्र पौंस्यम् ॥

विश्वामित्र ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

231. O God! In each struggle and fight (with evil tendencies & wicked people) give to our bodies manly strength; O Lord! Grant ever conquering might (Physical as well as spiritual).

३ १ २र ३२३ १ २र ३२ ३ २
२३२) ओ३म् एवा ह्यसि वीरयुरेवा शूर उत स्थिरः ।
३ २ ३ २ ३ १२
एवा ते राध्यं मनः ॥

श्रुतकक्षऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

232. For so Thou art the brave man's Friend; a Hero too Thou art and Strong; So may we worship Thy adorable nature and attain Thy knowledge.

आवश्यकटिप्पण्यः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(२२३) (सुतम्) अभिषुतं निष्पादितं भक्तिरसम् ।

(२२५) (नागोः) स्पष्टवक्तुर्गायकस्य गायतीतिगौः न गौरगौः नागोः (चिकेत) जानाति किती–संज्ञाने

(२२६) (हरिवान्) हरन्ति पापमिति हरयो दिव्यगुणा शक्तयो वा तद्वान् परमेश्वरः तद्ध्यदेतैरिदंसर्वं हरति तस्माद् हरयः(जै० उ० १।४४।५)।

(२२७) (हृणीयथाः) क्रुद्धोभव हृणीयत इतिक्रुध्यति कर्मा निघण्टौ २।१२ (युवजानिः) युवतिर्जाया यस्यासौ सद्गृहस्थो यथा गुणवत्या भार्यया सह न कदापि क्रुद्धोभवति तथा ।

(२२८) (वाताप्याय) वातं प्राणरूपम् आप्यायति वर्धयति तस्मै प्राणायामाभ्यासिने ।

(२२९) (वाः) वारि जीवनरूपम् । (श्मशाः) शरीरस्थितम् (ब्राह्मणात् राधसः) ब्रह्मसम्बन्धिधनात् राधइति धननाम (ऋतून्) विदुषः ऋतवो वै देवाः (श० ७।२।४।६) ।

(२३०) (गिर्वणः) गीर्भिर्वाणीभिर्वननीय संभजनीय वन-संभक्तौ (जिन्व) प्रीणय तर्पय जिवि-तृप्तौ ।

(२३१) (पृत्सु) संग्रामेषु पृत्सेपृत्स इति वा संग्रामनामसु सादृश्यात् (निघ० २।१७ (नृम्णम्) बलम् निघ० २।६। (सत्राजित्) सदाविजयि ।

(२३२) (मनः) मननीयं स्वरूपं ज्ञानं वा (राध्यम्) राध-संसिद्धाविति धातोः संसाधनीयं प्राप्तव्यम्-आराधनीयं पूजनीयं वा (वीरयुः) (वीरान्) कामयमानस्तत्सखा वा ।

अथ तृतीयोऽध्यायः

CHAPTER III

३ १ २ ३ १ २ ३१२
(२३३) ओ३म् अभि त्वा शूर नोनुमोऽदुग्धा इव धेनवः ।
१ २ ३ १ २र ३ २ ३ १ २ ३ १ २
ईशानमस्य जगतः स्वर्दृशमीशानमिन्द्र तस्थुषः ॥

वसिष्ठ ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

233. Like kine unmilked, we bow before Thee O Almighty and sing Thy praise, O Giver of light to the sun, Lord of this moving world and Lord of what moveth not, we glorify Thee.

१ २र ३ १ २र ३१२
(२३४) ओ३म् त्वामिद्धि हवामहे सातौ वाजस्य कारवः ।
३ ३१ २ ३ २ ३ २३ २उ ३ १ २
त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां काष्ठास्वर्वतः ॥

भरद्वाज ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

234. We devotees call on Thee O Lord, in all directions in order to attain wealth (material as well as spiritual) and strength. In all difficulties and obstacles; heroic leaders always call on Thee O Noble Protector.

३ १ २र ३ १२ ३ १ २ ३ १२ ३२ १
(२३५) ओ३म् अभि प्र वः सुराधसमिन्द्रमर्च यथा विदे । यो
२ ३ १ २ ३१२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
जरितृभ्यो मघवा पुरूवसुः सहस्रेणेव शिक्षति ॥

प्रस्कण्वः ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

235. In order to attain true knowledge, O men, worship the Lord who possesses all wealth (material aswell as spiritual). He being rich in treasure and giving shelter to all, aids His devotees with wealth (of both kinds) thousandfold.

१ २ ३ १२ ३२३ १ २ ३१ २र ३१२
(२३६) ओ३म् तं वो दस्ममृतीषहं वसोर्मन्दानमन्धसः । अभि
३ १ २र ३२३ १ २ ३ १२
वत्सं न स्वसरेषु धेनव इन्द्रं गीर्भिर्नवामहे ॥

नोधा ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

236. As cows low to their calves, happy in stalls by taking nourishing food, so we O Lord, bow our heads before Thee and glorify Thee with our songs, as Thou art Wonderful destroyer of all our evils and conqueror of all enemies in the shape of lust, pride, greed, jealousy and others

१२ ३ १२३ १ २ ३ १२ ३१२
(२३७) ओ३म् तरोभिर्वो विदद्वसुमिन्द्रं सबाध ऊतये ।
३१ २र ३१२ २र २२उ ३ २ ३ १ २
बृहद्गायन्तः सुतसोमे अध्वरे हुवे भरं न कारिणम् ॥

कलिः प्रागाथः ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

237. O devotees! Sing the songs in praise of the Lord who leads you to prosperity with strength. In all non-violent sacrifices where soma juice is prepared, always glorify Him with the Vedic hymns for protection, whenever you are in difficulties. I also call on Him as children do their father who does every thing for their welfare and supports them. [I refers to a wise leader setting an example before others]

३ २ ३ १ २ ३ २३ १२ ३२
(२३८) ओ३म् तरणिरित् सिषासति वाजं पुरन्ध्या युजा ।
२ ३ १२ ३ १ २ ३२ ३१ २र ३१ २
आ व इन्द्रं पुरुहूतं नमे गिरा नेमिं तष्टेव सुद्रुवम् ॥

वसिष्ठ ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

238. An active man desires to distinguish the right knowledge from the false one, with the help of pure aad vast intellect. I bend with devotional song for your welfare the Lord much-invoked, as a carpenter bends his wheel of solid wood. (Bending the Lord with devotional song is a poetical and allegorical expression for prayer.)

१२ ३१ २ ३२ ३ १ २ ३ १२
(२३८) ओ३म् पिबा सुतस्य रसिनो मत्स्वा न इन्द्र गोमतः ।
३ १ २ ३ ३१ २ ३२ १ २ ३ १२
आपिर्नो बोधि सधमाद्यो वृधे३ऽस्माँ अवन्तु ते धियः ॥

मेधातिथिर्ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

239. O God ! drink of the savoury Juice of devotion full of knowledge offered to Thee by our pure hearts and be glad. Thou art All-pervading Kith and Kin. Enlighten us to remain with Thee for ever and enjoy Thy communion. Let Thy wisdom guard us well for our harmonious development. (Drinking of the savoury juice of devotion is an allegorical expression for acceptance).

२उ ३ १२ ३२उ ३ १२
(२४०) ओ३म् त्वं ह्येहि चेरवे विदा भगं वसुत्तये ।
१.२ ३ १२ ३ २३ १२
उद्वावृषस्व मघवन् गविष्टय उदिन्द्राश्वमिष्टये ॥

240. O God ! come to the wise worshipper in order to grant him more wealth of wisdom. Shower on him peace and bliss, so that he may attain true knowledge and develop vitality in order to have communion with Thee. Grant him also the spiritual wealth of Yoga.

१ २र ३२ ३ १ २र ३ १२
(२४१) ओ३म् न हि वश्चरमं च न वसिष्ठः परिमंसते ।
३ १२३२ ३१२ ३२उ ३ १ २ ३ १ २
अस्माकमद्य मरुतः सुते सचा विश्वे पिबन्तु कामिनः ॥
वसिष्ठ ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

241. O devotees ! God who is the Life of our life or a wise man does not look down upon even the most humble and lowly among you. Let all drink of the juice (medicinal as well as devotional) prepared by us, who ever are willing to do so at our sacrifice. [No distinction based upon birth or colour etc. should be observed by true devotees].

१ २ ३ १ २र३ १२३ १ २
(२४२) ओं मा चिदन्यद्वि शंसत सखायो मा रिषण्यत ।
२ ३१ २ ३ १२३ १२ ३१ २ ३ २१२
इन्द्रमित् स्तोता वृषणं सचा सुते मुहुरुक्था च शंसत ॥
प्रगाथ ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

242. O friends, do not glorify any one else besides the Almighty Lord; so shall no sorrow trouble you. Do not suffer and cause harm to others. Praise only the Lord who showers peace and bliss upon you at all your sacrifices unitedly and say your lauds with the Vedic hymns repeatedly.

आवश्यकटिप्पण्यः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS.

(२३३) (स्वर्दृशम्) सूर्यस्य दर्शयितारं प्रकाशकं वा स्वरादित्यो भवति निरुक्ते २।१४ तमेव भान्तमनुभाति सर्वं तस्य भासा सर्वमिदं विभातीति वेदानुसारिण्युपनिषत् कठोप० २.५.१५ ।

(२३४) (कारवः) स्तोतारः कारुरिति स्तोतृनाम निघ० ३।१६ काष्ठासु) दिक्षु काष्ठाइतिदिङ्नामसु निघ० १.६ (वृत्रेषु) आवरकेषु शत्रुषु बाह्येष्वान्तरेषुच (अर्वन्तः) पुमांसो वीराः "पुमांसो अर्वन्तः" (श० ३।३।४।७) ।

(२३५) (सुराधसम्) उत्तमधनोपेतम् राध इति धन नाम निघ० २।१० (यथाविदे) यथा ज्ञानं प्राप्येत तथा (जरितृभ्यः) स्तोतृभ्यो भक्तेभ्यः जरिता इति स्तोतृनाम नि० ३।१६ (शिक्षति) ददाति शिक्षतिर्दान कर्मा निघ० ३।२० (पुरुवसुः) वह्वैश्वर्यः पुरूणि वासयतीति वा ।

(२३६) (दस्मम्) पापानामुपक्षयितारम् दसु-उपक्षय इति धातोः दर्शनीय-मिति सायणः wondrous इति ग्रिफिथः (ऋतीषहम्) ऋतयः कामादिशत्रु सेनाः तासामभिभवितारम् (वसोः अन्धसः) प्राणवा-सहेतोः पौष्टिकादन्नात् अन्ध इति अन्न नामसु निघ० २।७ स्वस-राणि - गृहनाम निघ० ३।४ अत्र गोष्ठार्थेधेनुवत्ससम्बन्धात्।

(२३७) (तरोभिः) बलैः तरइति बलनाम निघ० २।६ (सबाधः) ऋत्विजः बाधासहिताः स्तोतारो वा सबाध इति ऋत्विङ्नाम नि० ३।१८ (भरम्) भरणशीलं (कारिणम्) स्वहितकारिणं पितरम्

(२३८) (तरणिः) क्षिप्रं कार्यतत्परः तरणिरितिक्षिप्रनामसु निघ० २।१५ (सिषासति) संभजितुं विवेक्तुमिच्छति षण-सम्भक्तौ (पुरन्ध्या) महत्याधिया धीरिति प्रज्ञानाम निघ० ३।९।

(२३९) गोमतः ज्ञानवतः गतेस्त्रयोऽर्थाः ज्ञानं गमनं प्राप्तिश्चेति (रसिनः) भक्तिरसवतः (सुतस्य) अभिनिष्पादितस्य शुद्धान्तः—करणस्य। (आपिः) सर्वव्यापकः सुखप्रापको बन्धुश्च आप्लृ व्याप्ताविति-धातोः आसमन्तात्प्राप्यते प्रीत्येति (सधमाद्ये) योगयज्ञे सह आनन्दाय मदी-हर्षे।

(२४०) (चेरवे) परिचारकाय ज्ञानिने भक्ताय चर गताविति धातोः (अश्वः) वीर्यम् वीर्यं वा अश्वः। श० २।१।४।२३-२४ (भगम्) योगैश्वर्यम्।

(२४१) (वसिष्ठः) प्रजापतिर्वै वसिष्ठः सर्वश्रेष्ठ इति सायणः श० २।४।४।२) प्राणो वै वसिष्ठऋषिः श० ८।१।१।६ यद्वै श्रेष्ठस्तेन वसिष्ठोऽथो यद्वस्तृतमोभवति तेनो एव वसिष्ठः श० ८।१।१।६ अतिशयेन विद्यासु कृतवास इति दयानन्दर्षिः ऋ० ७।२।६।१ (मरुतः) ऋत्विजः नघण्टौ ३।१८।

(२४२) (मा रिषण्यत) मा हिंसिता दुःखिता वा भवत न चान्यान् पीड़यत रिष-हिंसायामितिधातोः

ओ३म्

अथ तृतीयोऽध्यायः, प्रथमा दशतिः

२ ३ १ २र ३ २ ३ १२ ३ १ २ २ ३ २
(२४३) ओ३म् नकिष्टं कर्मणा नशद्यश्चकार सदावृधम्। इन्द्रं न
३ २ ३ १ २ ३१ २३ १ २ ३ १ २र
यज्ञैर्विश्वगूर्तमृभ्वसमधृष्टं धृष्णुमोजसा ॥

पुरुहन्मा आङ्गिरस ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

243. No one can attain to him by deeds and kill him who acts in accordance with the commands of the Lord who strengthens evermore, who is praised by all, is Supreme, Resistless, conquering all by His might.

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
(२४४) ओं य ऋते चिदभिश्रिषः पुरा जत्रुभ्य आतृदः ।
१ २ ३ २ ३ १२ ३२ ३ १ २ ३ १२३ १ २
सन्धाता सन्धिं मघवा पुरूवसुर्निष्कर्ता विह्रुतं पुनः ॥

मेधातिथि काण्वौ ऋषिः । इन्द्रो देवता बृहती छन्दः ।

244. He without ligature, before making incision in the neck, closes up the wound again, the Lord who heaelth the dissevered parts. [One should always meditate upon the Glory of God and be devoted to Him].

१ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २र ३ १२
(२४५) ओ३म् आ त्वा सहस्रमा शतं युक्ता रथे हिरण्यये ।
३ २३ १ २ ३२ ३ १ २ ३ १२
ब्रह्मयुजो हरय इन्द्र केशिनो वहन्तु सोमपीतये ॥

मेधातिथि मेध्यातिथी ऋषी । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

245. Let a thousand and a hundred (innumerable) wise devotees endowed with the Vedic knowledge, glorious like the rays of the sun and full of light, possessing bodies full of splendour and vigour, meditate on Thee and preach about Thy Self to others in order to drink deep of the spiritual juice (of devotion combined with knowledge).

२ ३ १२ ३ १ २ ३ २ ३१२
(२४६) ओ३म् आ मन्द्रैरिन्द्र हरिभिर्याहि मयूररोमभिः ।
२ ३ २ ३ १ २३२३ ३ २३ ३ १ २३ १ २
मा त्वा के चिन्नि येमुरिन्न पाशिनो ऽति धन्वेव ताँ इहि ॥

विश्वामित्र ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

246, Like the cooing of peacocks, may the joyous prayers manifest Thy beautiful powers in our hearts. None can entrap Thee as Thou cuttest their networks like armed persons.

२ ३ १ २र ३ १ २ ३ १ २
(२४७) ओं त्वमङ्ग प्र शंसिषो देवः शविष्ठ मर्त्यम् ।
२उ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १२
न त्वदन्यो मघवन्नस्ति मर्डितेन्द्र ब्रवीमि ते वचः ॥

गोतम ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

247. O dear friend, praise the Lord thus. O Almighty! Thou art giver of peace and bliss. There is no comforter to a mortal man but Thee. O Lord! I speak my words to Thee. I glorify Thee sincerely.

१ २ ३ १ २ ३१र २र३ १२ २
(२४८) ओं त्वमिन्द्र यशा अस्यृजीषी शवसस्पतिः । त्वं
३ १ २ २३ ३ २ ३ १२ ३ १ २
वृत्राणि हंस्यप्रतीन्येक इत् पुर्वनुत्तश्चर्षणीधृतिः ॥

नृमेधपुरुमेधौ ऋषी । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

248. O God! Thou art far renowned, impetuous Lord of power and might, leading Thy devotees towards straight and righteous path. Alone, the never conquered Guardian of mankind, Thou smitest down mighty foes in the form of sins.

२ ३ २ ३१ २ ३ १ २ ३क२र३२ १ २
(२४९) ओ३म् इन्द्रमिद्देवतातय इन्द्रं प्रयत्यध्वरे । इन्द्रं
३२ ३ १२ ३२३ १२ ३१२
समीके वनिनो हवामह इन्द्रं धनस्य सातये ॥

मेधातिथिर्ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

249. We invoke the Lord alone in order to perform a sacrifice. We invoke Him when a non-violent sacrifice is going on; We invoke the Lord while finishing the sacrifice or engaged in a battle against the wicked. We devotees invoke Him while distributing wealth or giving it in charity.

३१ २ ३ १ २ ३ १र २र
(२५०) ओ३म् इमा उ त्वा पुरूवसो गिरो वर्धन्तु या मम ।
३ १२ ३ १ २ ३ २ ३ १र २र
पावकवर्णाः शुचयो विपश्चितोऽभिस्तोमैरनूषत ॥
मेधातिथिर्ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

250. May these my songs of praise exalt Thee Lord, who hast abandant wealth. Learned men who are glorious like the fire and pure in word, mind and deed, purifying all glorify Thee with their hymns.

२३ १र २र ३ २ ३ १ २
(२५१) ओ३म् उदु त्ये मधुमत्तमा गिर स्तोमास ईरते ।
३ १ २ ३१र २र ३ २ ३ १२
सत्राजितो धनसा अक्षितोतयो वाजयन्तो रथा इव ॥
मेधातिथिर्ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

251. These songs of ours, exceedingly sweet, these hymns of praise ascend to Thee, like ever conquring chaiots that display their strength, gain wealth and give unfailing help.

१ २ ३ २ ३२ ३२उ ३ १र २र
(२५२) ओं यथा गौरो अपा कृतं तृष्यन्नेत्यवेरिणम् ।
३ १ २ ३२उ ३ १ २३ १ २३ २उ ३ १२
आपित्वे नः प्रपित्वे तूयमा गहि कण्वेषु सु सचा पिब॥
देवातिथिः काण्व ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

252. As a deer when thirsty goes to the watery pool without grass, come to us quickly O soul desirous of acquiring knowldge and having formed friend hip with the wise, drink deep of spiritual juice (of peace and bliss) along with them.

आवश्यकटिप्पण्यः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(२४३) (ऋभ्वसम्) महान्तंमेधाविनं वा ऋभुरिति मेधाविनाम (निघ० ३-१५)

(२४४) (जत्रुभ्यः) ग्रीवायः।

(२४५) (हिरण्यये) तेजोमये तेजो वै हिरण्यम् तै० १।८।६।१ प्राणो वै हिरण्यम् श० ७।५।२।८ (रथे) शरीररूपे 'आत्मानं रथिनं विद्धि शरीरं रथमेव तु "कठोपनिषदि १-३३ (हरयः) सूर्यकिरणवत् तेजस्विनः (केशिनः) ज्योतिःसम्पन्नाः केशीदं ज्योतिरुच्यते निरुक्ते १२।२५ (ब्रह्मयुजः) ब्रह्म वेदः तज्ज्ञानयुक्ताः शतंसहस्रम् इति बहुनाम निघ० ३।१ (सोमपीतये) भक्तिरसपानाय रसःसोमः श० ७।३।१।३ तद् यदेतैरिदं सर्वं हरति तस्माद् हरयः (जैमिनीयोपनिषदि १।४४।५)

(२४६) (मयूररोमभिः) मिनन्ति हिंसन्ति दुर्विचारानिति मयूराः (रोमाः) रुशब्दे शब्दा प्रार्थनारूपाः 'नामन् सीमन् व्योमन् रोमन्...इति औणादिक निपातनम् (उणा० ४-१५१) (हरिभिः) मनोवृत्तिभिः पापहारिकाभिः हृञ्-हरणे इतिधातोः हृपिषिरुहि...कीर्तिभ्यश्च "इतिइन् (उणा० ४-११९)

(२४७))मर्डिता) सुखयिता मृड-सुखने।

(२४८) (वृत्राणि) पापानि पाप्मा वै वृत्रः। श० ११।१।५।७, १३।४।१।१३ (ऋजीषी) ऋजुमार्गे प्रेरकः (पुर्वनुत्तः)अन्यैरप्रेरितः स्वयमेव (चर्षणीधृतिः) मनुष्याणां धारकः चर्षणय इति मनुष्यनाम निघ० २।३ शव इति बलनाम निघ० १।२।

(२४९) (देवतातये) यज्ञाय देवैः स्तोतृभिः तायते वितार्यत इति देवतातिर्यज्ञस्तस्मै देव तातेतियज्ञनाम (निघ० ३-१७) (समीके) सम्यग् जाते-सम्पूर्णे अथवा संग्रामे समीकमिति संग्राम नाम (निघ० २।१७) (सातये) संविभागाय दानाय षण-संभक्तौ षनु-दाने (वनिनः) भक्ताः वन संभक्ताविति धातोः।

Griffith translates देवताये as "for worship of the Gods" which is wrong. See note on देव in the introduction Griffith translates धनस्यसातये "as tbat we may win the spoil" which is wrong and imaginary. धनम means wealth. There is no reason to take it for "spoil".

(२५०) (पावकवर्णाः) अग्निसमानतेजस्काः ।

(२५१) (सत्राजितः) सदैव विजयशालिनः अथवा सत्यद्वारा विजयशीलाः सत्रेति सत्यनाम (निघ ३,१०)

(२५२) (गौरः) मृग इति सायणादयः सर्वे भाष्यकृतः "Wild bull or a kind of buffalo" according to Griffith (आपित्वे प्रपित्वे) बन्धुत्वे प्राप्ते सतीति सायणः Griffith adopts Grassman's interpretation as "both at morning and at eve" but says that "the meaning is uncertain. I do not consider this meaning satisfactory".

Decade-III

३ २ १ २ ३ २ ३ ३ २ ३ १ २
(२५३) ओ३म् शग्ध्यू३षु शचीपत इन्द्र विश्वाभिरूतिभिः ।
३३ १र २र ३१२ ३२ ३१ २ ३ १ २
भगं न हि त्वा यशसं वसुविदमनु शूर चरामसि ॥

भर्गः प्रगाथ ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

253. With all Thy saving helps assist us, O Lord of wisdom and action; We follow Thee as Giver of glorious bliss, Thee Hero, Finder out of wealth (material and spiritual).

१ २ ३ २३ १ २३क २र३ १ २
(२५४) ओ३म् या इन्द्र भुज आभरः स्वर्वां असुरेभ्यः ।
३ २ ३१ २ ३ २ ३ २ २ १२
स्तोतारमिन्मघवन्नस्य वर्धय ये च त्वे वृक्तबर्हिषः ॥

रेभः काश्यप ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

254. O God, Lord of Happiness ! What joys or means of enjoyment Thou takest away from selfish people (owing to their wicked deeds) prosper therewith O Lord ! him who sincerely praises Thee and all those generous devotees who have dedicated their lives to Thee. [It is also applicable to a noble king who should take away wealth from the wicked.]

२ ३ २३ २३ १ २३क२र ३ २
(२५५) ओं प्र मित्राय प्रार्यम्णे सचथ्यमृतावसो । वरूथ्ये३
१२३ २ ३ १ २ ३ १र २र
वरुणे छन्द्यं वचः स्तोत्रं राजसु गायत ॥
जमदग्निर्भार्गव ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

255. O wise man taking shelter in Truth ! Sing a reverent song to God who is Friend of all, Dispenser of justice and the most acceptable Lord, our best Well wisher, pervading all luminous objects like the sun and the moon. Glorify according to the Vedic hymns that Lord and His devotees who arc friendly and just to all and who dispel all darkness, shedding light of knowledge every where and shining with their virtues.

३ १ २ ३१ २ ३ २ ३ १२ ३ १ २
(२५६) ओ३म् अभि त्वा पूर्वपीतय इन्द्र स्तोमेभिरायवः ।
३ १२ ३ २ ३ १२ ३ १ २ ३२
समीचीनास ऋभवः समस्वरन् रुद्रा गृणन्त पूर्व्यम् ॥
मेधातिथिः । काण्व ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

256. O Lord, wise devotees and all good people praise Thee sincerely with songs, in order to drink deep of the spiritual juice (of place and bliss) before others. They glorify Thee as the First Cause, Eternal.

२ ३ १ २ ३ १र २र३ १ २ ३१ २
(२५७) ओं प्र व इन्द्राय बृहते मरुतो ब्रह्मार्चत । वृत्रं हनति
३२ ३ १ २ ३ १ २ ३१२
वृत्रहा शतक्रतुर्वज्रेण शतपर्वणा ॥
नृमेधपुरुमेधौ ऋषी । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

257. O devotees ! Sing to your Lofty Lord, a holy hymn of praise. The Almighty Lord, doer of innumerable wonderful deeds, slayer of ignorance and sins, destroys all evils with His might which protects noble people in a hundred ways.

२१र २र ३ १२ ३१ २ २३ २ ३
(२५८) ओं बृहदिन्द्राय गायत मरुतो वृत्रहन्तमम् । येन ज्योति-
१२ ३१३ ३२ ३२ ३ १२
रजनयन्नृतावृधो देवं देवाय जागृवि ॥
नृमेधपुरुमेधावृषी । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

258. To the Almighty Lord sing the lofty hymn O devotees ! that slays the sin best, whereby promoters of truth, create the light divine that ever wakes for the soul.

२३ १२ ३ १ २ ३२ ३२ ३ १ २
(२५९) ओ३म् इन्द्र क्रतुं न आ भर पिता पुत्रेभ्यो यथा ।
१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १र २र
शिक्षा णो अस्मिन् पुरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमहि ॥
वसिष्ठ ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

259. O Lord ! Give us wisdom as a sire gives wisdom to his sons. Guide us, O much invoked' in this path of righteousness or teach us the yoga—perfect control of mind that we souls may attain Thy Divine Light.

१ २ ३ १२ ३ १२ ३ १ २ १ २
(२६०) ओं मा न इन्द्र परा वृणग् भवा नः सधमाद्ये । त्वं न
३२उ ३ २ ३ १ २ ३ १२
ऊती त्वमिन्न आप्यं मा न इन्द्र परावृणक् ॥
रेभः काश्यप ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः ।

260. Do not forsake us Lord
Do not forsake us
Be before us always
To fill our hearts with joy
It is to seek Thy Grace
Our intellects we employ.

(२६१) ओं वयं घ त्वा सुतावन्त आपा न वृक्तबर्हिषः। पवित्रस्य प्रस्रवणेषु वृत्रहन परि स्तोतार आसते ॥

मेधातिथिः काण्व ऋषिः। इन्द्रो देवता। गायत्री छन्दः।

261. O Destroyer of sins, we Thy devotees who have cultivated our devotion combined with knowledge and spread our seats (of hearts) before Thee, being calm, quiet and pure like the water, sit and take bath in the streams of Thy Purity.

(२६२) ओं यदिन्द्र नाहुषीष्वा ओजो नृम्णं च कृष्टिषु। यद्वा पञ्चक्षितीनां द्युम्नमा भर सत्रा विश्वानि पौंस्या।

भरद्वाज ऋषिः। इन्द्रो देवता। बृहती छन्दः।

262. O Lord! All spiritual and physical strength that is found in human beings, and all the splendid fame that people belonging to different classes enjoy, yea. all manly powers, grant them to us for ever. [Griffith's translation of नाहुषी कृष्टिषु as "in tribes of Nahushas" and पञ्चक्षितीनाम् as "five tribes' is' opposed to the Nirukta and the Vedic system of interpretation as well as Sayana and Prof Roth who take the above words for human beings in general. There are no proper nouns in the Vedas as pointed out before].

(२६३) ओं सत्यमित्था वृषेदसि वृषजूतिर्नोऽविता। वृषाह्युग्र शृण्विषे परावति वृषो अर्वावति श्रुतः ॥

मेधातिथिः काण्व ऋषिः। इन्द्रो देवता। बृहती छन्दः।

263. Thou O Rainer of blessings, art in truth our Protector and All-pervading, being invoked by heroic persons. Thou O Almighty, art known by the name of वृषा being the rainer of blessings or Fullfiller of desires, far and near.

२ ३१ २ ३ २ ३ १ २३ १२ १ २
(२६४) ओं यच्छक्रासि परावति यदर्वावति वृत्रहन् । अतस्त्वा
३ २ ३ १२ ३ १ २ ३ २३ १ २
गीर्भिर्द्युगदिन्द्र केशिभिः सुतावाँ आ विवासति ॥

रेभः काश्यप ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

264. O Destroyer of sin, Thou art Omnipotent in the far distant regions of heaven as well as in the nether sky, therefore the performer of sacrifices, continues expressing his devotion to Thee in hymns of praise, along with other devotees who are full of light of knowledge.

३ १ २ ३१र २र३ १२ ३ २ ३१र
(२६५) ओ३म् अभि वो वीरमन्धसो मदेषु गाय गिरा महावि-
२र २ ३ २ ३ १ २ ३२३ २३ १२
चेतसम् । इन्द्रं नाम श्रुत्यं शाकिनं वचो यथा ॥

वत्स ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

265. Extol with loud voices and feelings corresponding to your words, in the midst of the physical and spiritual enjoyment, Omniscient and Almighty Lord who is destroyer of all evils and is sung in the Vedas.

१२ ३ १२ ३२ ३१२ ३ १२
(२६६) ओ३म् इन्द्र त्रिधातु शरणं त्रिवरूथं स्वस्तये ।
३ १ २ ३१२ ३ १ २ ३ १२ ३१ २
छर्दिर्यच्छ मघवद्भ्यश्च मह्यं च यावया दिद्युमेभ्यः ॥

भरद्वाज ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

266. O Lord ! Grant me for my well being an abode (in the form of body) composed of elements (वात पित्त कफ) which is free from three kinds of troubles (Physical, social and cosmic) or a house in which gold, silver and copper have been properly used and which is comfortable in summer, winter and rainy season. Grant me and wealthy performers of sacrifices a shelter which is full of light and free from all misery.

१ २ ३ २ ३ १ २र १२
(२६७) ओं आयन्त इव सूर्यं विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत। वसूनि
३१ २र ३ १ २ ३ १ २ ३१ २र
जातो जनिमान्योजसा प्रति भागं न दीधिम ॥

नृमेध ऋषिः। इन्द्रो देवता। बृहती छन्दः।

267. Taking shelter in the Lord who is like the Sun the source of Light, enjoy with your might all wealth which exists now and will be achieved hereafter as a result of your exertion. Let us distribute like our heritage, all wealth which really belongs to the Lord.

३ १ २ ३ १ २र ३ १ २ १२ ३
(२६८) ओं न सीमदेव आप तदिषं दीर्घायो मर्त्यः। एतग्वा
३ १ २र ३ १२३ २ ३ १२ ३ १ २
चिद्य एतशो युयोजत इन्द्रो हरी युयोजते ॥

पुरुहन्मा ऋषिः। इन्द्रो देवता। बृहती छन्दः।

268. O ever-enduring soul, the man who does not believe in God and is miserly, can not receive spiritual food and can not attain the desired goal, as it is only a man who possesses horses can yoke them and it is the sun that yokes horses in the form of the rays of various kinds, so it is only a yogi who can control his senses of perception and action. He can do so with the help of knowledge and devotion which are like his two steeds.

२ ३ १ २ ३ २ ३ १२ ३१ २ २३
(२६९) ओ३म् आ नो विश्वासु हव्यमिन्द्रं समत्सु भूषत। उप
१ २ ३ १२ ३ १ २
ब्रह्माणि सवनानि वृत्रहन् परमज्या ऋचीषम ॥

नृमेधपुरुमेधावृषी। इन्द्रो देवता। बृहती छन्दः।

269. Put on as your ornament, in every field of battle (external as well as internal) the Adorable Lord. O Slayer of sins, Ever Victorious, Worthy of the highest praise, come

within our hearts to listen to the praises and prayers offered to Thee in our daily sacrifices. Let our songs glorify Thee.

१ २र ३२उ ३ १ २ ३२ ३ २
(२७०) ओं तवेदिन्द्रावमं वसु त्वं पुष्यसि मध्यमम् । सत्रा
२र ३१ २ ३ १ २ ३ १ २
विश्वस्य परमस्य राजसि न किष्ट्वा गोषु वृण्वते ॥
वसिष्ठ ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

270. O Lord! This earth is Thy wealth. It is Thou that supportest the middle region. Thou art truly the Sovereign of the highest region. There is none in all these regions who can withstand Thee or resist Thee, as Thou art the Almighty Omnipresent Supreme Being.

२र ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ १२
(२७१) ओं क्वेयथ क्वेदसि पुरुत्रा चिद्धि ते मनः । अलर्षि
३ १ १ २३ १ २
युध्म खजकृत् पुरन्दर प्र गायत्रा अगासिषुः ॥
मेधातिथिमेध्यातिथी काण्वौ ऋषी । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

271. What regions art Thou traversing and where art Thou to be found? The answer to these question is Thy knowing power is everywhere. O Creator of the world! O Destroyer of bondage, O Great Hero! Thou art everywhere. Devotees always sing Thy songs.

३१२ ३ १ २र ३२ ३ १ २ १ २ ३१
(२७२) ओं वयमेनमिदा ह्योऽपीपेमेह वज्रिणम् । तस्मा उ अद्य
२र ३२ ३ २ ३१ २ ३२
सवने सुतं भरा नून भूषत श्रुते ॥
कलिः प्रागाथ ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

272. We have pleased God the Destroyer of all sin and misery by our true devotion in the past. O devotees bring the juice of devotion combined with knowledge to day in this famous Vedic sacrifice and adorn Him in the shrine of your hearts.

आवश्यकटिप्पण्यः ३, ४ द०

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(२५३) (शचीपते) शचीति कर्मनाम निघ० २।१ प्रज्ञानाम निघ० ३।९ ।

(२५४) (भुजः) भोक्तव्यानि सुखानि धनानि वा (असुरेभ्यः) असुषु प्राणेषु रमन्त इत्यसुराः केवलंस्वकीयप्राणपोषणरताः ।

(२५४) (वृक्तबर्हिषः) ऋत्विजः निघ० ३।१८ स्तीर्णहृदयान्तरिक्षा भक्ताः बर्हिरित्यन्तरिक्षनाम निघ० १।३ ।

(२५५) (मित्राय) सर्वेषां मित्र भूताय स्नेहिने जगदीश्वराय ञि-मिदा-स्नेहने (अर्यम्णे) न्यायकारिणे परमेश्वराय (वरूथ्ये) वरूथमिति गृहनाम निघ० ३।४ देहरूपगृहहितकारिणि (वरुणे) सर्वैर्वरणीये ज्ञाननिवारके वा परमेश्वरे तद्विषये (छन्द्यम्) छन्दोऽनुकूलम-वेदानुसारि।मित्रार्यम वरुणशब्दाः सर्वमित्र न्यायकारि श्रेष्ठ विद्वद्-वाचका अत्र ग्राह्याः ।

(२५६) (ऋभवः) मेधाविनः निघ० ३।१५ (रुद्राः) स्तोतारः रुद्रइति स्तोतृनाम निघ० ३।१६ (आयवः) मनुष्याः निघ० २।३
It is wrong on the part of Sayana and Griffith to take Ribhus and Rudras as the names of the deities of seasons and storm Gods.

(२५७) (मरुतः) ऋत्विजः स्तोतारो भक्ता वा मरुत इति ऋत्विङ् नामसु निघ० ३।१८ (वज्रेण) वीर्येणौजसा वा वीर्यं वै वज्रः ॥ शत० ७।३।१।१९ वज्रो वा ओजः ॥ श० ८।४।१।२० (शतपर्वणा) बहु प्रकारेण पालकेन पॄ -पालनपूरणयोरितिधातोः, शतमिति बहुनाम निघ० ४।१

(२५८) (ऋतावृधः) ऋतस्य सत्यस्यवर्धयितार उपासकाः (देवाय) स्तोत्र-शुभगुणैः प्रकाशिताय वा आत्मने दिवुधातोःद्युतिस्तुत्यर्थात्वाद्दाय (वृत्रहन्तमम्) अतिशयेन पापविनाशनमिति सायणोऽपि ॥
Griffith translates देवाय "for the God" which is wrong. There is only One God according to the Vedas as shown in the introduction and

the Light Divine is created for the soul, not for God.

(२५६) (क्रतुम्) प्रज्ञा नाम क्रतुरिति प्रज्ञानाम निघ० ३।९ (यामनि) गन्तव्येधर्ममार्गे योगे वा यमु उपरमे इति धातोः अतिस्तुसु-हस घृक्षु भाया वा पद्दियक्षिनोभ्योमन (उणा. १।४०)

(२६०) (सधमाद्य) ब्रह्मणा सह माद्यन्ति अत्रेति सधमाद्य-हृदये सह मादन हेतुभूते यज्ञे शुभ कर्मणि वा (ऊती) रक्षकः, प्रीतिकरः तृप्तिकरः, दाता, ज्ञाता वर्धकोवा अवधातोरनेकार्थानादाय (आप्यम्) प्राप्तव्यम उद्देश्यम्।

(२६१) (सुतावन्तः) सम्पादितज्ञानमयभक्तिरसाः रसः सोमः। श० ७।३।१।३ (वृक्तबर्हिषः) ऋत्विजः ऋतावृतो भगवन्तं यजन्ते पूजयन्तीति भक्ता वृक्तबर्हिष इति ऋत्विङ् नामसु निघ० ३।१८ Griffith admits "that the construction is difficult and the force of the comparison like waters is not obvious." His interpretation "We compass Thee like waters" etc is unreliable and incorrect.

(२६२) (नाहुषीषु कृष्टिषु) मानवीय प्रजासु नहुषा इति मनुष्यनाम निघ० २।३ कृष्टय इति मनुष्यनाम निघ० २।३ (पंचक्षितयः) पंचजनाः निषादपंचमाश्चत्वारो वर्णाइति सायणाचार्यःक्षितय इति मनुष्यनाम निघ० २।३ Griffith's translation of नाहुषीषु कृष्टिषु as "in tribes of the Nahushas" and पंचक्षितीनाम् as "Five tribes" is opposed to the Nirukta and the Vedic system of interpretation as well as Sayana and Prof. Roth who take the above words for human beings in general. There are no proper nouns in the Vedas as pointed out before.

(२६३) (वृषा) कामानां प्रपूरकः सुखानां वर्षको वा Griffith translates it "as a Bull", which is ridiculous, though in a foot note he gives the alternative meaning "of strong and mighty" while Stevenson translates it "as a rainer of blessings," which is correct. (वृषजूतिः) वृषा कामप्रपूरिका जूतिर्व्याप्तिर्यस्य सः

(२६४) (केशिभिः) केशीदं ज्योतिरुच्यते तद्वद्भिर्ज्ञानज्योतिः सम्पन्नै-र्जटाजूट सम्पन्नै स्तपस्विभिर्वा (सुतावान्) यजमानः (आविवासनि) परिचरति विवासतीति परिचरणकर्मा निघ० ३।५ (द्युमत) दिप्रम् निघ० २।१५

(२६५) (अन्धसः मदेषु) शारीरिकस्य आत्मिकस्य वा भोजनस्य आनन्देषु अन्ध इत्यन्ननाम आध्यानीयं भवति निरुक्ते ५।१ (नाम) शत्रूणां-पापानां नामकम्-नमयितारम् (शाकिनम्) शक्तिमन्तम्

(२६६) (त्रिधातु) त्रयो वात पित्तकफाख्या धातवो यत्र तादृशं (शरणम्) आश्रय भूतं शरीरम् त्रयः सुवर्णरजतताम्रा धातवो यत्र तत् (शरणम्) आश्रयितुं योग्यम् (छर्दिः) गृहम् (त्रिवरूथम्) शीतोष्णवर्षासूत्तमम् (दिद्युम्) सुप्रकाशम् इति दयानन्दर्षिः ऋग्भाष्ये। (त्रिवरूथम्) त्रयाणामाध्यात्मिकादीनां दुःखाना वारकम् इति तुलसीरामस्वामिनः। शीतातपवर्षाणां वारकमिति सायणः (त्रिधातु) त्रिप्रकारं त्रिभूमिकमिति सायणः Triple refuge and triply strong-Griffith.

(२६७) (दिद्युम्) दण्डरूपं बाणम् इषवो वै दिद्यवः श० ५।४।२।२ सुप्रकाशमिति दयानन्दर्षिः द्युत्यर्थाद् दिवुधातोः Griffith confesses that "the stanza is difficult and obscure" but then wrongly translates it as "when he who will be born is born with power," Stevenson also is mistaken in rendering it as "we offer a por-

tion of sacred food to the manes of our fathers.

(२६८) (एतग्वा) एतशः इत्यश्वनामसु नि० १।१४ तस्मादेतग्वेति पदे-नाश्ववतो ग्रहणम् (हरी) द्विविधकिरणाः सम्यंचस्तिर्यंचश्च ज्ञानेन्द्रियकर्मेन्द्रियरूपाश्वौ अथवा ऋक्सामे वै हरी (शत० ४.४.३.६ इति वचनानुसारं ज्ञानभक्ती।

(२६९) (समत्सु) संग्रामेषु निघ० २।१७ (परमज्याः) परमान् उद्भटान् काम क्रोधादि शत्रून् जिनाति नाशयति स परमज्याः परमेश्वरः

(२७०) (अवरम्)भूलोकस्थम् (सत्रा) सत्यम्-यथार्थतया सत्रेति सत्यनामसु निघ० ३।१० (गोषु) पृथिव्यादिषु लोकेषु गौरिति पृथिवीनाम निघ० १।२

(२७१) (मनः) ज्ञानशक्तिः मन् ज्ञाने इति धातोः (खजकृत्) खात्-आकाशात् वाय्वग्न्यप्क्रमेण जातं ब्रह्मांडं करोतीति खजकृत परमेश्वरः "तस्माद्वा एतस्मादात्मन आकाशः सम्भूतः आकाशाद् वायुः, वायोरग्निः, अग्नेरापः, अद्भ्य पृथिवीत्याद्युत्पत्तिक्रम उपनिषदादिवर्णितोऽत्र द्रष्टव्यः (तैत्तिरीयोपनिषदि ब्रह्मानन्द वल्ल्याम् अनु० १ (पुरन्दर) शरीररूपपुर बन्धन दारयितः, दॄ-विदारणे

(२७२) (वज्रिणम्) पापक्लेश वर्जकम (सुतम्) निष्पादितं भक्ति-रसम् (श्रुते सवने) प्रसिद्धे श्रुतिप्रतिपादिते वा यज्ञसवनमिति यज्ञनामसु निघ० ३।१७।

पंचमी दशतिः

Decade-V.

१ २र ३ २उ ३ १२ ३ १ २
(२७३) ओं यो राजा चर्षणीनां याता रथेभिरध्रिगुः।
२ ३ १ २र ३ २ ३ १ ३ २ २ ३२
विश्वासां तरुता पृतनानां ज्येष्ठं यो वृत्रहा गृणे॥

पुरुहन्मा ऋषिः। इन्द्रो देवता। बृहती छन्दः।

273. I praise the Lord who is the Sovereign of men, who is attained through the practice of Yoga and who is Incomparable, Subduer of all armies of passions and Destroyer of all sin and ignorance.

१२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ १ २
(२७४) ओं यत इन्द्र भयामहे ततो नो अभयं कृधि । मघ-
३ २उ ३ २ ३२३ २उ ३ १ २र
वञ्छग्धि तव तन्न ऊतये वि द्विषो वि मृधो जहि ॥

भर्ग:प्रगाथ ऋषि । इन्द्रो देवता । बृहती छन्द: ।

274. O Lord! Make us fearless from that whereof we are afraid; Help us, O Possessor of all wealth, it is for our preservation we ask this. Drive away from us all hatred and external as well as internal enemies, in the form of lust, anger jealousy, pride etc.

१ २ ३ १ २र ३ १ २ ३ २
(२७५) ओं वास्तोष्पते ध्रुवा स्थूणांसत्रं सोम्यानाम् । द्रप्स:
३ २ ३ १ २र ३ २ ३ १ २ ३ १ २
पुरां भेत्ता शश्वतीनामिन्द्रो मुनीनां सखा ॥
इरिम्बिठि: काण्व ऋषि: । इन्द्रो देवता । बृहती छन्द: ।

275. O Lord of our homes and bodies! Thou art like a strong pillar and armour of devotees. Thy Divine and delightful nectar (of devotion combined with knowledge) breaketh all the strongholds of physical bondage down. Thou Lord, art the Friend of the sages. Thou art like the Sun, dispelling all darkness.

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १२
(२७६) ओं बण्महाँ असि सूर्य बडादित्य महाँ असि । महस्ते
३ १ २ ३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २
सतो महिमा पनिष्टम मह्ना देव महाँ असि ॥
जमदग्निऋर्षि: । इन्द्रो देवता । बृहती छन्द: ।

277. Verily O Creator of the world, Thou art Great: truly O Self-resplendent Immortal Supreme Being, Thou art

Great. O most admired for greatness of Thy majesty, God, by Thy glory, Thou art Great.

३ २ ३ १ २३२उ ३ १ २ ३ १२
(२७७) ओ३म् अश्वी रथी सुरूप इद् गोमाँ यदिन्द्र ते सखा ।
३ २३ १२ ३ १२ ३ १ २ ३ १२र
श्वात्रभाजा वयसा सचते सदा चन्द्रैर्याति सभामुप ॥

देवातिथिः काण्व ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

277. O Lord! When a man becomes Thy friend or devotee, he being of fair form, full of knowledge and noble speech hath vital power that gives him strength and then he enters the assembly, in the company of brilliant learned men.

१ २र ३ २ ३१ २र३२ १ २
(२७८) ओं यद्द्याव इन्द्र ते शतं शतं भूमीरुत स्युः । न त्वा
३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १२३ १ २
वज्रिन्त्सहस्रं सूर्या अनु न जातमष्ट रोदसी ॥

पुरुहन्मा ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

278. O God, Destroyer of all evil and Punisher of the wicked! Were there a hundred heavens and a hundred earths, and in addition to them a thousand suns, they could not match Thee; for Thou encirclest heaven and earth.

१ २ ३ २उ ३ २ ३क २र ३२३ १ २ १ २
(२७९) ओं यदिन्द्र प्रागपागुदङ् न्यग्वा हूयसे नृभिः । सिमा
३ १ २र ३ २३ १ २ ३ १ २
पुरू नृषूतो अस्यानवे ऽसि प्र शर्ध तुर्वशे ॥

देवातिथिः काण्व ऋषिः । इन्द्रो देवता बृहती छन्दः ।

279. O Lord! When Thou art invoked by the people residing in the East, the West, the North and the South or downwards, Thou art always near at hand in all places. O Destroyer of all evil! Thou being invoked by men in various ways, art present within all mankind.

१र २र ३१ २र ३१
(२८०) ओं कस्तमिन्द्र त्वा वसवा मर्त्यो दधर्षति । श्रद्धा हि
२र ३ १२ ३ २ ३१ २र
ते मघवन् पार्ये दिवि वाजी वाजं सिषासति ॥

रेभः काश्यप ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

280. O Support of the universe ! What man can overcome Thee that art Omnipresent ? O Possesser of all wealth, a wise yogi endowed with truth and living in the Perfect Divine Light, always desires to deffuse the knowledge.

१ २ ३ २ ३१ २र ३ १ २ ३ १र
(२८१) ओ३म् इन्द्राग्नी अपादियं पूर्वागात् पद्वतीभ्यः । हित्वा
२उ ३ २ ३ १ २ ३ १२ ३ २ ३ १ २
शिरो जिह्वया रारपच्चरत् त्रिंशत्पदा न्यक्रमीत् ॥

जमदग्निर्भार्गव ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

281. This my faith (Shraddha) has no feet, yet it can reach God known as Indra (Lord) and Agni-the Supreme Leader) and earlier than the people having feet. This love of God keeps the tongue engaged in repeating the names of the Lord, whether life remains or not. Through out all the 30 days of the month, it is engaged in doing noble deeds.

३ २ १२३ १ २ ३ २ ३ ३ १ २ १
(२८२) ओं इन्द्र नेदीय एदिहि मितमेधाभिरूतिभिः । आ
२ ३ १ २ ३१ २ ३ १ २र ३ १ २
शंतम शंतमाभिरभिष्टिभिरा स्वापे स्वापिभिः ॥

वत्स ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

282. O Lord ! Come very near to us (within our hearts to be realised) with Thy protective powers, strengthening our pure intellects. Come Most Auspicious, with Thy most auspicious help, O Good Friend, come to us with Thy pleasant powers.

आवश्यकटिप्पण्यः
SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(२७३) (रथेभिः) रमणीयैः रथैर्योगमार्गैर्वा (आध्रिगुः) अधृतगमनोऽनुपमो वा (पृतनानाम्) पापवासनारूपशत्रूणाम् (तरुता) तारकः पृतनेति संग्रामनाम (निघ० २।१७)

(२७४) (मृधः) हिंसकान् काम क्रोध लोभादिकान्रिपून्

(२७५) (वास्तोष्पते) शरीररूपस्य जगद्रूपस्य वा गृहस्य स्वामिन्। (ध्रुवास्थूणा) दृढ़ आधारभूतः स्तम्भ इव (अंसत्रम्) कवचमिव रक्षकः (द्रप्सः) हर्षकारीज्ञानमयः भक्तिरसः दृप-हर्षणमोहनयोरिति धातोः अथवा द्रप्सः आदित्य इवाज्ञानान्धकार नाशकः "असौ वा आदित्यो द्रप्सः"। श० ७।४।१।२० (पुराम्) देहरूपनगराणाम् पुरमेकादशद्वारम इत्यादि प्रकारेण (कठोप ३-५-१)

(२७६) (सूर्यः) सर्वोत्पादकः सर्वप्रेरको वा परमेश्वरः सूर्यः सर्तेर्वा स्वीर्यतेर्वेति निरुक्ते १२।१४) सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च यजु० ७।४२ अनेनेश्वरस्य ग्रहणं सूर्य इति पदनामसु निघ० ५।६ गत्यर्थेन ज्ञानरूपत्वादीश्वरग्रहणमिति दयानन्दर्षिः य० २।२ भाष्ये (आदित्यः) अविनाशी स्वप्रकाशस्वरूपः परमेश्वर इति दयानन्दर्षिः य० ३२।१ भाष्ये "तदेवाग्निस्तदादित्यस्तद्वायुस्तदु चन्द्रमाः" । इति प्रामाण्यात्।

(२७७) (अश्वी) वीर्य युक्तः वीर्यंवा अश्वः श० २।१।४।२३,२४ (गोमान्) ज्ञानयुक्तः, शुद्धवाणीयुक्तो वा गौरिति वाङ्नामसु निघ० १।११ (श्वात्रभाजा) धनसम्पन्नेन श्वात्रमिति धननामसु निघ० २।१० (वयसा) अन्नेन वय इत्यन्न नामसु निघ० २।७

(२७८) (वज्रिन्) पापवर्जक दुष्टदण्डक वा परमेश्वर (अष्ट) व्याप्नुवन्ति अष्ट व्याप्तिकर्मा निघ० २।१८

(२७९) (सिमा) सर्वत्र सर्वपर्यायः सिमाशब्दः (आनवे) मनुष्यजातमात्रे अनव इति मनुष्यनाम निघ० २।३ (तुर्वशे) अन्तिके-समीपे तुर्वश

इति अन्तक नाम निघ० २।१६

Rev. Stevenson and Mr. Griffith are mistaken in taking the words आनवे and तुर्वशे as proper nouns, the names of some kings as according to परन्तु श्रुति सामान्यमात्रम् मीमांसा १-३१ and the Vedas being Eternal, there are no proper nouns in them.

(२८०) (वसो) जगतोवास हेतो आधार भूत परमेश्वर। (पार्येदिवि) पूर्णे ज्ञानप्रकाशे पार्ये–पालनीये पूर्णे वा प्रकाशे इति दयानन्दर्षिः (वाजी) ज्ञानी योगबलयुक्तो वा वज-गतावितिधातोः गतेस्त्र-योऽर्थाः ज्ञानं गमनं प्राप्तिश्चेति। अथवा वाज इति बलनाम निघ० २।६ (सिषासति) विभक्तुमिच्छति प्रसारयितुमिच्छतीति यावत् वन–षण संभक्तौ।

Griffith's translation "The strong will win the spoil on the decisive day through faith in them" is not merely imaginary and without any ground, but also mischievous The only object of such erroneous and prejudiced translation appears to be to degrade the Vedas in the eyes of thoughtful persons.

(२८१) (इयम्) श्रद्धा भगवद् विषयिणी रतिर्वा (इन्द्राग्नी) इन्द्राग्निपदवाच्यं परमैश्वर्यसम्पन्नं प्रकाशमयं सर्वाग्रगण्यं परमेश्वरम्। (हित्वाशिरः) शिरस्तिष्ठतु न वा तिष्ठत्वित्यविगणय्य (रारपत्) जपन्ती भगवन्नामानि (चरन्ती) सदाचारं सदाज्ञापालनं च। भ० आ०

(२८२) (नेदीयः) समीपे हृदयदेश इतियावत् अन्तिकबाढयोर्नेदसाधौ (५।३।६३) इत्यन्तिक शब्दादीयसुनि नेदीयः (स्वापे) सुष्ठु बन्धो। आपिरिति बन्धुनाम।

ओ३म्

सामवेद संहिता अ० ३ ख० ६

CHAPTER III.

Decade VI.

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १
(२८३) ओ३म् इत ऊती वो अजरं प्रहेतारमप्रहितम् । आशु
२ र३ १ २ ३ १ २ ३१ २ ३ १ २
जेतारं हेतारं रथीतममतूर्तं तुग्रियावृधम् ॥

नृमेधआंगिरस ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

283. O Almighty God, We call Thee for protection from all evils as Thou art Undecaying, Impeller and destroyer of our internal foes, the Un-changeable, the Fleet, the Victorious, the Giver of knowledge, the lord of the Chariots in the form of our bodies, the invularable and the increaser of our sun-like vigour.

१ २र ३ १ २३ २ र ३ १ २र ३
(२८४) ओ३म् मो षु त्वा वाघतश्च नारे अस्मन्नि रीरमन् ।
३ १ २ ३ १ २ १ १ २ ३ २ ३ १ २र
आराताद्वा सधमादं न आ गहीह वा सन्नुप श्रुधि ॥

वसिष्ठ ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

284. Let not the wise keep us away from Thee, giving us True Knowledge. If Thou art far from us owing to ignorance, come and dwell within our hearts and listen to our prayers.

३ १ २ ३ २ ३ ३ २ १ २ ३ १ २
(२८५) ओ३म् सुनोता सोमपाव्ने सोममिन्द्राय वज्रिणे ।
१ २ ३१ २ र ३ २उ ३ १ २र ३१ २र
पचता पक्तीरवसे कृणुध्वमित् पृणन्नित् पृणते मयः॥

वसिष्ठ ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

285. For God who drinks the Juice of devotion and who is the destroyer of all sin and misery, offer the nectar of devotion and peace. Prepare the sacrificial viands in the form of beneficent acts and mature knowledge, in order to please Him. The Giver of peace blesses him who gives Him his own self and acts un-selfishly.

१ २ ३ १ २र ३ २ ३ १ २ ३ २
(२८६) ओ३म् यः सत्राहा विचर्षणिरिन्द्रं तं हूमहे वयम् ।
१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
सहस्रमन्यो तुविनृम्ण सत्पते भवा समत्सु नो वृधे ॥

भरद्वाज ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

286. We call upon God who is the Killer of our internal foes and being Omniscient who surveys all creation. O Lord, Mighty in splendour, of surpassing might and Protector of the righteous, help us aad make us prosperous in every conflict.

१ २ ३ २ ३ १ २
(२८७) ओ३म् शचीभिर्नः शचीवसू दिवा नक्तं दिशस्यतम् ।
१ २ ३ १ २र ३ २ ३ २उ ३ २ ३ २ २३
मा वां रातिरुपदसत् कदा चनास्मद्रातिः कदाचन ॥

परुच्छेपऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

287. O preceptor and preacher! Ye wealthy through meritorious acts, grant to us as the fruit of our noble sacrifices, day and night, all that we desire. The offerings which you bring to us shall never fail, gifts brought by us shall never fail.

१ २ ३ १ २ ३१२ ३ १ ३ २ १ २ १
(२८८) ओं यदा कदा च मीढुषे स्तोता जरेत मर्त्यः । आदि-
२र ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ १
द्वन्देत वरुणं विपा गिरा धर्त्तारं विव्रतानाम् ॥

वामदेवो गौतम ऋषिः । इन्द्रो देवता बृहती छन्दः ।

288. Whenever mortal worshipper will sing a Bounteous Giver's praise, let him celebrate his praises in a highly laudatory tone to the Lord, who is the Supporter of various duties and Subduer of the ignoble.

(२८९) ओं पाहि गा अन्धसो मद इन्द्राय मेध्यातिथे । यः संमिश्लो हर्योर्यो हिरण्यय इन्द्रो वज्री हिरण्ययः ॥

मेध्यातिथिः काण्व ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

289. O Lord, Thou Who art adorable like a guest at our sacrifice and absolutely pure, protect our knowledge and speech. O devotee ! enjoying the bliss of God who is worthy of being worshipped, sing His glory. The Lord unites husband and wife, as well as preceptor and disciple. He is full of splendour and vigour. Oh, the lord is the wielder of thunder bolt in the form of true knowledge which destroys all ignorance and sin. He is also the Punisher of the wicked, being the Dispenser of Justice.

(२९०) ओ३म् उभयं शृणवच्च न इन्द्रो अर्वागिदं वचः । सत्राच्या मघवान्त्सोमपीतये धिया शविष्ठ आ गमत् ॥

भर्गः प्रगाथ ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

290. May God who being Omnipresent is always close at hand, listen to both our praises and our prayers. May He grant our desires. May the Lord who is Almighty, Possessor of all wealth, come to us here in our hearts with truthful speech and action, for protecting peace and devotion.

(२९१) ओ३म् महे च न त्वाद्रिवः पराशुल्काय दीयसे । न सहस्राय नायुताय वज्रिवो न शताय शतामघ ॥

मेध्यातिथि मेधातिथी ऋषी । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

291. O Indestructible God, I would not sell Thee for a surprisingly splendid gift, not for one of a thousand pieces', value, no, nor for one of ten thousand; not even, Lord of limitless wealth, for such a gift a hundred time repeated.

[One must not betray God or His command, however great may be the temptation.[

१ २ ३ १३२उ ३ १ २ ३ १ २
(२९२) ओ३म् वस्याँ इन्द्रासि मे पितुरुत भ्रातुरभुञ्जतः । माता
२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
च मे छदयथः समा वसो वसुत्वनाय राधसे ॥

सेध्यः काण्व ऋषी । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

292. O Lord, Thou abidest more closely by me than a father or a generous brother. Thou protectest me like a tender mother; therefore as Thou hast taken up Thy abode with us, being Omnipresent, do Thou surround us with all Thy Wealth of Knowledge and Love.

आवश्यकटिप्पण्यः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(२८३) (होतारम्) हु—दानादनयोः अत्र ज्ञानादिदातारम् (तुग्रियम्) तेजः तुजस्तिहिनस्ति तमः प्रकाशेनेति तुग्र आदित्यस्तत्र भवं तेजः Wrongly translated by Griffith as "Tugirya's strengthener taking Tugriya as the name of Bhujyu which is opposed to the rules of the Vedic Terminology.

(२८४) (वाघतः) मेधाविनाम निघ० ३।१५) (सधमादम) सह माद्यन्ति अत्रेति उपासनास्थानम्
Deity-delighting assembly-Stevenson, wrongly translated as "Feast" by Griffith.

(२८५) (वज्रिणे) पापतापवर्जकाय (सोमः) भक्तिशान्तिरसः (पक्ती) परोपकार रूपान् पाकान् परिपक्वज्ञानानि च

Rev. Stevenson wrongly translates the word सोम (Soma) as moonplant liquor. The reasons have been given in the Introduction.

(२८६) (समत्सु) संग्रामेषु, आन्तरेषु बाह्येषु (सत्पते) सज्जनानां पालक

(२८७) Here the Devata or the subject matter of the Mantra is अश्विनौ which means besides other things अध्यापकोदेशकौ i. e. preceptor and preacher अश्विनावध्वर्यू (ऐत० १-१८) शचीभिः-प्रज्ञाभिः कर्मभिर्वा शचीति कर्मनाम (निघ० २।१।२) शचीतिप्रज्ञानाम ३।६

(२८८) (वरुणम्) अज्ञानान्धकारनिवारकं सर्वश्रेष्ठं परमेश्वरम् (विपा) वाचा विपेति वाङ्नाम (निघ० १।११।४१)

(२८९) (अन्धसः) आध्यातव्यस्य परमेश्वरस्य (हर्योः) हरय इति मनुष्यनाम निघ० २।३ Husband and wife or the preceptor and disciple. Grifffith has wrongly taken Medhyatithi as the name of a sage. But it is opposed to all tenets of the Meemansa.

(२९०) It (medhyatithi) should not be taken as the name of a sage, but मेध्य + अतिथि i-e. God who is Holy and Adorable like a guest सत्रेति सत्यनाम निघ० ३।१०)

(९१) (अद्रिवः) अखण्डनीय दृ-विदारणे नञ्

Griffith's translation is entirely wrong when he renders it as "Not for an ample price dost thou, Stone Caster ! Give thyself away. Rev. Stevenson's's is a little better, yet not faithful to the text. He translates it as "Thou art not impoverished by a noble and surprisingly splendid gift" etc.

(२९२) (अमुंजतः) स्वयं भोगं न कुर्वतः त्यागशीलस्य

Griffith wrongly translates it as "niggard"

BOOK—IV CHAPTER I

Decade-V.

३१२ २२ ३ ३ १२ ३ १ २
(२९३) ओ३म् इम इन्द्राय सुन्विरे सोमासो दध्याशिरः।
१ २२ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १
ताँ आ मदाय वज्रहस्त पीतये हरिभ्यां याह्योक आ ॥
वसिष्ठ ऋषिः। इन्द्रो देवता। बृहती छन्दः।

293. These well pressed devotional Juices belonging to the Upholder of the universe have been prepared for the benefit of the soul. O Lord, Holder of the thunderbolt (in the form of knowledge) come to the devotee's heart, for giving him Joy and protection with Thy Grace and kindness that drive away all sin

३१२ २३ १ २ ३ १ २ ३ १२ १ २
(२९४) ओ३म् इम इन्द्र मदाय ते सोमाश्चिकित्र उक्थिनः। मधोः
३ १ २२ ३ १ २ ३ १ १ २ ३ १ २
पपान उप नो गिरः शृणु रास्व स्तोत्राय गिर्वणः ॥
वामदेव ऋषिः। इन्द्रो देवता। बृहती छन्दः।

294. These devotional Juices accompained with sacred hymns are prepared to please Thee O Source of Peace. O Adorable Lord! Taking delight in or accepting this sweet spiritual present, listen to our songs aud grant the request of the singers for peace and bliss.

१ २ १ २ ३१ २ ३१ २ ३ १ २ १२
(२९५) ओ३म् आ त्वा३द्य सबर्दुघां हुवे गायत्रवेपसम्। इन्द्रं
३२ ३ २ ३ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २
धेनुं सुदुघामन्यामिषमुरुधारामरङ्कृतम् ॥
मेधातिथिमेध्यातिथी ऋषी। इन्द्रो देवता। बृहती छन्दः।

295. To-day as ever, I invoke the Lord as the Good Milch cow, which pours forth large streams of milk, Giver of nectar (of knowledge, peace and bliss) Inexhaustible Doer of

noble deeds, most desirable and Almighty. Just as a cow does good to humanity by yielding milk, so God works for the uplift of humanity by revealing His knowledge in the form of the Vedas.

१ २ ३ २३ १ २ ३ १२ ३ १ २ १
(२९६) ओं न त्वा बृहन्तो अद्रयो वरन्त इन्द्र वीड्वः । यच्छि-
२र ३१ २र३ २३ २ ३ १ २र
क्षसि स्तुवते मावते वसु न किष्टदा मिनाति ते ॥

नोधा गौतम ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

296. O Lord! The mighty and inaccessible mountains or mighty persons do not keep Thee back, when Thou conferrest the wealth of spiritual knowledge to a devotee like me. Nor can any one destroy what has been acquired by Thy blessing.

१ २ ३ २उ ३ १ २ ३ १ २र ३१
(२९७) ओं क ईं वेद सुते सचा पिबन्तं कद्वयो दधे । अयं यः
२र ३ १ २ २ ३ २ ३ १२
पुरो विभिनत्त्योजसा मन्दानः शिप्र्यन्धसः ॥

मेध्यातिथिऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

297. We can not comprehend the Lord, Who is All-pervading and who being delighted by the Juice of true devotion, with His might beats the cities of ignorance to dust, enabling His devotees to atattain emancipation. Who can fully know the power that the Lord possesses? [God's Power is Infinite. None can comprehend it fully.]

१ २ ३ १ २ ३ २ ३२ ३ १ २ ३ १ २ ३१
(२९८) ओं यदिन्द्र शासो अव्रतं च्यावया सदसस्परि । अस्मा-
२ ३ १ २ ३ १ २ ३२ ३ १ २
कमंशुं मघवन् पुरुस्पृहं वसव्ये अधि बर्हय ॥

वामदेव ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

298. O Lord ; As Thou art the Sovereign who punishest the neglectors of the sacred vows, drive away the wicked from high position. O Possessor of all riches, strengthen our much-desired soul-force and knowledge with in our bodies and the world.

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ २ १ २र
(२९९) ओं त्वष्टा नो दैव्यं वचः पर्जन्यो ब्रह्मणस्पतिः। पुत्रैर्भ्रातृ-
३ १ २ ३ १ २ ३ २३ १ २ ३ १२
भिरदितिर्नु पातु नो दुष्टरं त्रामणं वचः ॥

वामदेव ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

299. May God the Divine Artist, the Creator of the world, the Conqueror of all evil and the lord of Knowledge preserve to us the divine gift of speech. May the Invincible Divine Mother protect us along with our brothers and other relations for, our truthful speech saves men from sins and is therefore rare,

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ ३ १
(३००) ओं कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सश्चसि दाशुषे । उपोपेन्नु
२र३ ३ १र ३ १ २ ३१ २
मघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते ॥

श्रुष्टिगुःकाण्व ऋषिः । इन्द्रो देवता । गायत्री छन्दः।

300. O Lord, Thou never desertest or ruinest Thy devotee who is of a charitable disposition, but givest him liberally. O Possessor of all wealth, Thy bounty O God, is poured forth ever more and more.

३ १ २र ३ १ २ ३ १ २
(३०१) ओं युङ्क्ष्वा हि वृत्रहन्तम हरी इन्द्र परावतः ।
३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
अर्वाचीनो मघवन्त्सोमपीतय उग्र ऋष्वेभिरा गहि ॥

मेध्यातिथिः ऋषिः । इन्द्रो देवता । ।बृहती छन्दः ।

301. O God, the Best among the destroyers of all obstacles ! Employ Thy love and kindness which drive away all sin and misery. Come to us from apparently distant place (owing to our ignorance) O Almighty, with Thy great powers o take delight in our devotion.

२ ३ १ २र ३ १ २
(३०२) ओं त्वामिदा ह्यो नरोऽपीप्यन् वज्रिन् भूर्णयः ।
१ २ ३ १ २ ३ १ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
स इन्द्र स्तोमवाहस इह श्रुध्युप स्वसरमा गहि ॥

नृमेध आंगिरस ऋषि । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

302. O Lord, holder of the thunder-bolt (of knowledge and justice) ! Our actively moving devotees always extol Thee. Listen to their prayers and come to be realised in our hearts for ever and ever.

आवश्यकटिप्पण्यः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(२६३) (दध्याशिरः) दधते सर्वं जगदिति दधिः परमात्मा तेन आशिरः मिश्रिताः परमात्मसम्बद्धा इत्यर्थः (हरिभ्याम्) हरतः सर्वं पापसन्तापादिकमिति हरी भगवत्प्रसादानुकम्पे ।

Not understanding tte secret spiritul meaning, both Rev. Stevenson and Griffith take हरी to mean merely pair of horses or bay steed

(२६४) (उक्थिनः) स्तोत्रयुक्ताः भक्तिरसाः (रास्व) रा-दाने देहि शान्त्यानन्दादिकमितिशेषः । Griffith's translation as "Reward the hymn" is not appropriate, denoting the bargaining spirit.

(२६५) (सबर्दुघाम्) अमृतदोग्ध्रीम् - सबरित्यमृतनाम भरतस्वामी (गायत्रवेपसम्) प्रशस्यकर्माणम् वेप इति कर्मनाम निघ० २।१ (अरंकृतम्) अतिसमर्थम् - सर्वशक्तिशालिनम् Reverend

Stevenson's translation of " अरंकृतम् (Arankritam) as "Richly adorned with ornaments" is too literal, devoid of sense. The real meaning is Almighty. The Vedic conception of God is that of Formless Omnipresent and Omniscient Lord.

(२६६) (अद्रयः) पर्वता अविदार्या अधृष्या वा जनाः (वीड्वः) बलशालिनः वीडु इति बलनाम (निघ० २।६) तद्वन्तः

(२६७) (शिप्री) सृप्री सर्वत्र गतिमान् - सर्वव्यापक इत्यर्थः सृपी - गतौ (अन्धसः) आध्यातव्येन भक्तिरसेन (पुरः) पुरयन्ति दुःखैरिति पुरः - अविद्याः (वयः) धनं सामर्थ्यरूपम् Both Rev. Stevenson and Griffith have wrongly translated the above verse. Rev. Stevenson translating the word "Shipri" as famed for his beautiful countenance and Griffith rendering it into English as "Fair Cheeked God". According to the Vedas God is Formless and All-pervading. "स पर्यगाच्छुक्रमकायमव्रणमस्नाविरं शुद्धमपापविद्धम्(य०४०-८) How can He be Fair-cheeked or famed for beautiful countenance ? "शिप्री" means All-Pervading as explained above.

(२६८) (अंशुम्) व्यापकमात्मिकसामर्थ्यं ज्ञानप्रकाशं वा (वसव्ये) वासयोग्ये देहे जगति वा Both Rev. Stevenson and Griffith take "अंशु" to mean only moon plant ignoring its root-meaning and spiritual significance of soul force and light of knowledge.

(२६९) (पर्जन्यः) प्रकृष्टो जेता जनयिता सर्वेषां तर्पको वा जगदीश्वरः (अदितिः) अखण्डनीया जगन्माता Mr. Griffith not understanding that "Twashta, Parjanya and

Aditi" are primarily the names of the One God takes them as the names of different Gods and remarks wrongly, Parjanya-the rain-cloud personified and regarded as a deity. Aditi-Infinite the mother of the Adityas.

(३००) (स्तरीः) हिंसकः (दाशुषे) परोपकारार्थं धनं दत्तवते आत्मानं च तुभ्यं समर्पितवते भक्ताय दाशृ-दाने।

(३०१) (हरी) प्रसादकारुण्ये हरति पापमिति हरिर्भगवत्प्रसादः, हरति दुःखंवा त्रिविधमपीति हरिः कारुण्यम् (ऋष्वेभिः) महद्भिर्भक्तैः ऋष्व इति महन्नाम (निघ० ३।३।३) Griffith and Rev. Stevenson have taken हरी to mean bay steeds or golden coloured horses, which only shows their lack of spiritual insight. ऋक्सामे वा इन्द्रस्य हरी। ऐत० २।२४) ऋक्सामे वै हरी (शत० ४।४।३।६)

(३०२) (भूर्णयः) भरणशीलाः त्वद्धारणशीला उपासकाः भृ - भरणे (स्वसरम्) गृहं हृदयरूपम् स्वसरमिति गृहनाम (निघ० ३।४।१०)

Decade II

(३०३) ओं प्रत्यु अदर्श्यायत्यू३च्छन्ती दुहिता दिवः। अपो महीवृणुते चक्षुषा तमो ज्योतिष्कृणोति सूनरी॥

वसिष्ठ ऋषिः। उषा देवता बृहती छन्दः।

303. Advancing, sending forth her rays, the Divine Dawn is seen as the Daughter of the Source of Light. The Mighty one dispels the darkness with her brilliance and enlightens all, as a true Guide.

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
(३०४) ओ३म् इमा उ वां दिविष्टय उस्रा हवन्ते अश्विना ।
३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ ३ १ २र
अयं वामह्वेऽवसे शचीवसू विशंविशंहि गच्छथः ।
वसिष्ठ ऋषिः । अश्विनौ देवता । बृहती छन्दः ।

304. O God and the Divine Power ! All these people who desire to attain emancipation, call on you, O dwellers in the right knowledge and action ! I also invoke you for help, for you are present in all beings who are your subjects. [By Ashvinau are also meant teachers and preceptors.]

२ ३ १ २ ३ १ २३ १ २ ३ १
(३०५) ओं कुष्ठः को वामश्विना तपानो देवा मर्त्यः । घ्नता
२ ३ १ २र ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
वामश्नया क्षयमाणोंऽशुनेत्थमु आद्वन्यथा ॥
अश्विनौ ऐँवस्वता वृषी देवता । बृहती छन्दः ।

305. O God and the Divine Power ! Who is the man and where is his above, who being distressed by destructive forces (either internal or external) has remembered you and offered the juice of devotion in vain ? (God never deserts His true devotees. He fulfils their sincere and noble desires.) True teachers and preceptors also always help the distressed people.

३ २ ३ १ २ ३२उ ३ १ २ १ २
(३०६) ओ३म् अयं वां मधुमत्तमः सुतः सोमो दिविष्टिषु । तम-
३ १ २ ३ १ २र ३१२
श्विना पिबतं तिरोअह्न्यं धत्तं रत्नानि दाशुषे ॥
प्रस्कण्वःकाण्व ऋषिः । अश्विनौ देवता बृहती छन्दः ।

306. Among the people who desire to attain true light, this sweetest juice of devotion is prepared for you O God and the Divine Power ! Accept this which is daily offered to you and bestow precious gifts of knowledge, devotion and discrimination on those who surrender themselves to you.

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३१ २
(३०७) ओ३म् आ त्वा सोमस्य गल्दया सदा याचन्नहं ज्या ।
१ २ ३ १ २१ ३ १ २१३ १ २
भूर्णि मृगं न सवनेषु चुक्रुधं क ईशानं न याचिषत् ॥

मेधातिथिमेध्यातिथी काण्वा ऋषी । इन्द्रो देवता । बृहती छन्द: ।

307. O God ! With my peaceful and devotional speech which conquers all evil, I always pray to Thee in all yajnas as Thou art the Support of the universe and art like a fierce lion to the wicked. Thou art to be sought after by all wise men. Who will not pray to the Supreme Lord ?

(३०८) ओ३म् अध्वर्यो द्रावया त्वं सोममिन्द्र: पिपासति ।
१ २ ३ १२ ३ १ २ ३ २३ १ २ ३ २
उपो नूनं युयुजे वृषणा हरी आ च जगाम वृत्रहा ।

देवातिथि: काण्व ऋषि: । इन्द्रो देवता । बृहती छन्द: ।

308. O priests, free from all violence in mind, word and deed ! God wishes to drink the juice of your devotion. Prepare it soon. The Slayer of all sins has yoked His two horses of love and Kindness or knowledge and devotion which drive away all evils and shower peace and bliss. He has manifested Himself in your hearts.

३ २ ३ २उ ३ २३ २ ३ १ २
(३०९) ओ३म् अभीषतस्तदा भरेन्द्र ज्याय: कनीयस: ।
१ २ ३१ २ ३ १ ३ १ २ ३ १ २
पुरूवसुर्हि मघवन् बभूविथ भरेभरे च हव्य: ॥

वसिष्ठो मैत्रावरुणि ऋषि: । इन्द्रो देवता । बृहती छन्द: ।

309. O Supreme Lord ! grant to me who am inferior to Thee in every respect, knowledge and power; For thou art the Possessor of riches and worthy to be invoked in every struggle and calamity.

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १३२ ३ २ ३
(३१०) ओं यदिन्द्र यावतस्त्वमेतावदहमीशीय । स्तोतार-
१ २ ३ १ २ ३ १२
मिद्दधिषे रदावसो न पापत्वाय रंसिषम् ॥
वासिष्ठो मैत्रावरुणिर्ऋषिः इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

310. O God! If I were the Lord of riches, knowledge and power as ample as thine own, I would support Thy devotees (righteous persons) and O Giver of all wealth, I would never give it to the wicked, who promote sins.

१ २ ३ १ २ ३ १ २र ३ १ २
(३११) ओं त्वमिन्द्र प्रतूर्तिष्वभि विश्वा असि स्पृधः ।
३ १ २ ३ १ २ ३ १ ३ १ २ ३ २
अशस्तिहा जनिता वृत्रतूरसि त्वं तूर्य तरुष्यतः ॥
नृमेध आंगिरस ऋषिः । इन्द्रो देवता । बृहती छन्दः ।

311. O God, In our battles with evil propensities, Thou art subduer of all hostile bands. Father art Thou all-conquering, and destroying all un-righteousness. Thou art the Victor of the violent.

२ २र ३२ २ ३ १ २र३ १ २
(३१२) ओं प्र यो रिरिक्ष ओजसा दिवः सदोभ्यस्परि ।
१ २ ३ ३२ ३ १ २ ३२ ३ १ २ २ ३ १
न त्वा विव्याच रज इन्द्र पार्थिवमति विश्वं ववक्षिथ॥
नोधा गौतम ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

312. By Thy might O Lord! Thou stretchest out beyond the mansions of the sky. The earthly region can not comprehend Thee. Thou envelopest the ear h and with Thy power surroundest and supportest the whole world.

आवश्यकटिप्पण्यः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(३०३) (दिवः दुहिता) प्रकाशमानस्य परमेश्वरस्य पुत्रीव वर्तमाना दोग्धि

प्रपूरयति प्रकाशपुंजमिति दुहिता दुर्हिता दूरे हिता दोग्धेर्वेति-यास्कः ॥ निरु० ३।४ (सूनरी) सुष्ठ नेत्री-मार्गदर्शिका In this verse is the poetical description of the Divine Dawn dispelling all darkness and mentioned in the Yoga Sutras as 'विशोका वा ज्योतिष्मती' brought forth by the meditation in the heart centre

(३०४) (दिविष्टयः उस्राः) दिवंप्रकाशमिच्छन्त्यः ब्रह्मतेजोधारिण्यः प्रजाः । वसंति आसु परं तेजइति उस्राः प्रजाः ॥
अश्विनौ-व्यापकौ-शक्तिशक्तिमन्तौ अशूङ् व्याप्तौ अथवा "अश्विनावध्वर्यू ।" (शत० १।१।१।१७) ब्रह्मयज्ञस्य नेतारावध्यापकोपदेशकौ ।

(३०५) Griffith has practically admitted his inability to interpret the verse, saying that "the Stanza is obscure and some words of the text seem corrupt." The text is not corrupt, but he has displayed his own ignorance in not understanding it.

(३०६) (तिरः) प्राप्तम् नि० ३।२६ (रत्नानि) ज्ञानभक्तिविवेकादिरूपाणि । Griffith not understanding the spiritual sense of soma, comments wrongly "Pressed from the plant three days ago and then left to stand and fervent."

(३०७) (सोमस्य गल्दया) ज्ञानसम्पन्नभक्तिरसस्य धारया वाचा वा गल्देतिवाङ्‌ नाम नि० १।११ (ज्या) पापजयनशीलया ।

(३०८) (हरी) पापताप हरणशीलौ भगवतः कारुण्यानुग्रहौ अथवा ज्ञान-भक्ती ऋक्सामे वा इन्द्रस्य हरी ॥ ऐत० २।२४ ॥ Rev. Stevenson and Griffith unable to understand the spiritual significance of the word वृषणा हरी have

taken it to mean "golden coloured horses or bay steeds."

(३०६) (भरे) संग्रामे भरे इति संग्रामनाम । निघ० २।१७ ।

(३१०) (रदावसो) रदति ददाति वसु इति रदावसुः तत्सम्बुद्धौ धनदात:
Rev. Stevenson's translation 'O Indra, I am Lord of as many treasures as Thou art "is not faithful and correct.

(३११) (प्रतूर्तिषु)राग वैराग्योः दैवासुरवृत्त्योर्वा संग्रामेषु तुर्वी-हिंसायाम ।
Griffith is wrong in translating प्रतूर्तिषु as "In Thy battles", It is not God who has to fight against evil propersities, but His devotees whom he helps in overcoming the evil.

(३१२) (रिरिच्चे) प्रकर्षेणातिरिक्तोभवसि रिच-वियोजनसंपर्चनयोः
(वव्रतिथ) वहसि-धारयसि ।

Decade-III

१ २ ३ १ २र ३ २ २क १र ३ १ २ ३ १
(३१३) ओ३म् असावि देवं गोऋजीकमन्धो न्यस्मिन्निन्द्रो जनु-
२ १ २ ३ १ २र ३
षेमुवोच । बोधामसि त्वा हर्यश्व यज्ञैर्बोधा नः
२ ३ १ २ १ २
स्तोममन्धसो मदेषु ॥

वसिष्ठ ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

313. We have acquired the divine juice of knowledge and devotion with the help of our senses for pleasing God. He is associated with this knowledge from the very beginning and by His very nature as its Divine Source. O God pervading the hearts of men ! We acquire Thy knowledge through meditation; yajnas and other noble deeds. Listen to our praises, when we are in ecstacies of the blissful stage of knowledge.

१ २ ३ १ २ ३ १ २१ ३
(३१४) ओं योनिष्ट इन्द्र सदने अकारि तमा नृभिः पुरुहूत
१ २ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ २३ १ २
प्र याहि । असो यथा नोऽविता वृधश्चिद् ददो वसूनि
३ १ २३ १२
ममदश्च सोमैः ॥

वसिष्ठ ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप छन्दः ।

314. O Lord, We have made a seat for Thee in our hearts. O Much invoked One ! Come there with all Thy leading powers.

Be our Protector and increaser of all our physical, mental and spiritual powers. Give us wealth of knowledge and be pleased with our pure devotion.

३ २ ३ २ ३१२३ २उ ३ १ २ ३ १ २
(३१५) ओ३म् अदर्दरुत्समसृजो वि खानि त्वमर्णवान् बद्बध-
३ १ २ ३ १ २ ३ १२३ २उ ३ २उ
धानाँ अरम्णाः । महान्तमिन्द्र पर्वतं वि यद् वः सृज-
३ २३ १ २ ३ २
द्धारा अव यद् दानवान् हन् ॥

315. O God, Thou openest occupito-frontal aperture and createst the organic openings. Thou establishest the mobile breaths coming in and going out. Thou enfoldest this body, made of numerous joints and givest impulse to mental currents and waves of breaths. Giving us Knowledge, Thou destroyest all ignorance.

गातुरात्रेय ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
(३१६) ओं सुष्वाणास इन्द्र स्तुमसि त्वा सनिष्यन्तश्चित्
३ १ २ १ २ ३ १ २१ ३ २
तुविनृम्ण वाजम् । आ नो भर सुवितं यस्य कोना
३ १ २ ३ १ २
तना त्मना सह्याम त्वोताः ॥

पृथुर्वैन्य ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

316. O Omnipotent Lord of the universe, Pressing the Divine Juice of pure devotion and distributing wealth and grain among the needy, we always praise Thee. Bring us prosperity, and by Thy great Wisdom, under Thine own protection, may we conquer.

३ २ ३ १२ ३ १२ ३ १२ ३
(३१७) ओ३म् जगृह्मा ते दक्षिणमिन्द्र हस्तं वसूयवो वसुपते
१ २ ३ २उ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
वसूनाम् । विद्मा हि त्वा गोपतिं शूर गोनामस्मभ्यं
३ १ २र ३१ २
चित्रं वृषणं रयिं दाः ॥

सप्तगुरांगिरस ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

317. O Lord of all wealth , Thy Right Hand have we grasped in ours (have taken shelter in Thee) desiring spiritual teasures and strength. O Almighty, we know Thee as the Lord of the world and wisdom. Vouchsafe to us wonderful wealth of knowledge which pours peace and happiness.

२ १ २ ३ १ २ ३ १ २र ३ १२३
(३१८) ओ३म् इन्द्रं नरो नेमधिता हवन्ते यत्पार्या युनजते
२ ३ २ २ ३ १ २३ १ २ ३ २३ १ २र ३१
धियस्ताः। शूरो नृषाता श्रवसश्च काम आ गोमति व्रजे
३ १ २ २
भजा त्वं नः ॥

वसिष्ठ ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

318 Men call on the Lord, on the occassion of the yajnas and the battles, for He inspires them to perform such deeds as may take them across the ocean of the world. He is the Greatest Hero and Distributer of wealth among men (according to their needs and deeds). Grant to us in this body full of powerful senses and the pursuit of fame, the wealth of knowledge and strength O God.

१२ ३ १ २र ३ १ २ ३ १२ ३ १२
(३१९) ओ३म् वयः सुपर्णा उप सेदुरिन्द्रं प्रियमेधा ऋषयो
१ २ १२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २र ३ २
नाधमानाः । अप ध्वान्तमूर्णुहि पूर्धि चक्षुर्मुमुग्ध्या३
२ ३ १ २ ३ २
स्मान्निधयेव बद्धान् ॥

गौरिवीतिः शाक्त्य ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

319. Like birds of beateous wings, sages who take delight in the Union with God, imploring come to the Lord. They pray-dispel our darkness and fill full our inner vision. Deliver us who are entangled by the snares of passions.

१ २ ३ २उ ३ १२र ३१ २र ३ १ २
(३२०) ओं नाके सुपर्णमुप यत्पतन्तं हृदा वेनन्तो अभ्यचक्षत
१ २ ३ १ २ ३ २ ३ २३ १ २ ३ १
त्वा । हिरण्यपक्षं वरुणस्य दूतं यमस्य योनौ शकुनं
२ ३ २
भुरण्युम् ॥

वेनो भार्गव ऋषिः । वेनो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

320. O God ! The devotees gaze on Thee who art full of un-alloyed bliss with longing in their hearts, as on a strong winged bird that mounteth sky-ward. They see Thee as One whose shelter is giver of Lustre, who is Almighty and Sustainer of all and leading to the source of the most desirable Brahma Charya (continence) and other rules of good conduct.

१ २ ३ १ २३२ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३१२
(३२१) ओं ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो
३ १ २ २ ३क २र ३ १२ २ ३ १ ३२३
वेन आवः । स बुध्न्या उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च
२ ३ १ २ ३ १ २
योनिमसतश्च विवः ॥

बृहस्पतिर्ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

321. Omniscient God revealed for the spread of true knowledge, the Veda in the beginning of the physical world. He manifested the most glorious flood of light before the creation. Thereafter He extended the other shining regions. Likewise He fixed other worlds in space. It is He who reveals the Glorious womb (Primordial matter) to-day, tomorrow and for ever. [It is He who is the Efficient cause of all manifested objects].

१ २ ३ १ २ ३ २ २ १ २ ३ १ २

(३२२) ओ३म् अपूर्व्या पुरुतमान्यस्मै महे वीराय तवसे तुराय।

३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १

विरप्शिने वज्रिणे शन्तमानि वचांस्यस्मै स्थ-

२

विराय तक्षुः ॥

सुहोत्रो भारद्वाजः। इन्द्रो देवता। त्रिष्टुप् छन्दः।

322. Wise devotees utter matchless words most plentiful and most auspicious for the Lord who is Eternal, Great, Strong, the Almighty Wielder of the thunderbolt of Knowledge and justice.

आवश्यकटिप्पण्यः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(३१३) (देवम् अन्धः) दिव्यमन्नं भक्तियज्ञरूपम अन्ध इति अन्ननाम निघ० २ ७ अन्धः—आध्यातव्यो ज्ञानमयभक्तिरसः "अदेर्नुम् धौ च" (उणा ४-२०६) (हर्यश्व) मनुष्यहृदयेष्वभिव्याप्त हरय इति मनुष्यनाम नि० २ ३ अशूङ्—व्याप्तौ।

(३१४) (सदने) हृदयरूपगृहे सर्वान्तर्यामी भगवान् सीदत्यत्रेति सदनं हृदयम् (नृभिः) नायकबलैः (योनिः) गृहम् योनिरिति गृहनाम (निघ० ३. ४. १४) (सोमैः) शान्तिभक्तिरसैः "रसः सोमः" (शत० ७-३-१-३)

(३१५) (खानि) इन्द्रियाणि (पर्वतम्) पर्ववन्तम्—अवयववन्तं कायम्।

(३१६) (सुष्वाणासः) भक्तिरूपं दिव्यरसंसम्पादयन्तः (वाजं सनिष्यन्तः) अन्नं विभजमानाः साहाय्यापेक्षिषु जनेषु षण—संभक्तौ (तना) विस्तृतानि धनानि तनु विस्तारे (सुवितम्) सुष्ठु प्राप्तव्यं शोभनमैश्वर्यं समृद्धिं वा ।

(३१७) (वसूयवः) ज्ञानादिरूपमात्मिकमैश्वर्यं कामयमाना बलं वा (रयिम्) ज्ञानरूपं धनम् (वृषणम्) सुखशान्तिवर्षकम् (गोनाम्) पृथिव्यादिलोकानां ज्ञानकिरणानां वा गौरिति पृथिवी नाम निघ० १।१ गौरिति रश्मिनाम (निरुक्ते २।२) ।

(३१८) (नेमधिता) यज्ञे संग्रामे वा नेमधिता इति संग्राम नाम (निघ० २।१७) (गोमति व्रजे) इन्द्रिययुक्ते शरीरे स्तोत्रवति भक्तसमूहे वा (गौरिति स्तोतृनाम निघ० ३।१६) श्रवः - प्रशंसाम निरुक्ते ४।१४ श्रवः - श्रूयमाणं यशः इति महर्षिदयानन्दः ऋ० १।१२६२ भाष्ये ।

(३१९) (प्रियमेधाः) प्रिया मेधा सदसद्विवेचिनी बुद्धिर्येषांते मेधाविनः Griffith wrongly interprets it as "members of family of the Rishi Priya Medh. He forgets the meemansa aphorism "परन्तु श्रुति सामान्यमात्रम 1-31 i. e there are no proper nouns in the Veda, but common nouns as pointed out before.

(३२०) (वेनन्तः) अर्चन्तो भक्ताः वेनतिरर्चतिकर्मा निघ० ३।१४।४२) (हिरण्यपक्षम्) हिरण्यः कान्तिप्रदः पक्षः - परिग्रहोयस्य तम तेजो वै हिरण्यम तैत्ति० १।८।६।१) (वरुणस्य यमस्य योनौ दूतम्) वरणीयस्य यमस्य - नियमस्य ब्रह्मचर्यादेर्योनौ स्थाने दूतम प्रापयितारम् दु–गतौ (शकुनम्) शक्तिमन्तम् (भुरण्युम्) भरणकर्तारम् ।

(३२१) (ब्रह्म) बृहद् वेदरूपं ज्ञानम् वेदो ब्रह्म (जैमि० उप० ४।२५२)

(३२२) विरप्शीतिमहन्नाम निघ० ३।३ तवसे - बलवते तव इति बलनाम निघ० २।९ ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
(३२३) ओ३म् अव द्रप्सो अंशुमतीमतिष्ठदीयानः कृष्णो दशभिः
३ १ २ २ ३ २उ ३ २ ३ १ २ ३२३ १ २
सहस्रैः । आवत्तमिन्द्रः शच्या धमन्तमप स्नीहितिं
३ १ २ ३ २
नृमणा अधद्राः ॥

द्युतानोमारुत ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

323. Retreating before God, sin and ignorance, with their thousands of evils, take shelter on the bank of the river of intelligence. God puts them to route to lower regions and destroys the outrageous and violent hordes, which disturb good actions and devotion of men.

३ १ २ ३ २३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३१
(३२४) ओं वृत्रस्य त्वा श्वसथादीषमाणा विश्वे देवा अजहुर्ये
२र ३ १ २ ३ १ २ ३ २३२उ ३
सखायः । मरुद्भिरिन्द्र सख्यं ते अस्त्वथेमा विश्वाः
१ २
पृतना जयासि ॥

द्युतानो मारुतः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

324. O soul, though afraid of sin and ignorance, all the allied senses and breaths forsake thee. May thou be friendly with those learned devotees and the Pranas, who worship God and never forsake thee. Thou art victor over all the forces of ignorance, sin and obstacles.

३ १ २ ३ १ २र ३ १ २र ३ १ २ ३ १
(३२५) ओं विधुं दद्राणं समने बहूनां युवानं सन्तं पलितो
२ ३ १२ ३ १ २ ३ २उ ३ २३ १
जगार । देवस्य पश्य काव्यं महित्वाद्या ममार स ह्यः
२ र
समान ॥

बृहदुक्थ ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

325. I the hoary devotee worship the eternally Young God, the Support of the universe and the Destroyer of myriads of sins in spiritual warfare. Behold the wonderful Poetic work of God (in the form of the Vedas). Ignorance and sin, which were alive yesterday, are levelled up to-day through His Grace.

२ ३ २ ३२ ३ १ २ ३ १ २ ३
(३२६) ओं त्वं ह त्यत् सप्तभ्योऽजायमानो ऽशत्रुभ्यो अभवः
१ २ ३१ २र ३ १ २र ३ २ ३
शत्रुरिन्द्र । गूढे द्यावापृथिवी अन्वविन्दो विभुमद्भ्यो
१ २ ३ १ २
भुवनेभ्यो रणं धाः ॥

द्युतानो मारुत ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

326. 1. O Eternal God, while manifesting Thyself in soul, Thou becomest the destroyer of the sinful tendency of the never-sleeping seven (five senses of perception, mind and intellect) stationed in the body. When destroying ignorance and darkness, Thou revealest the mystery of the complicated radiant head and the rest of the body and givest bliss to the powerful vital breaths.

2. O soul, at the time of thy appearace, thou attainest like heaven and earth, the upper and the lower parts of the body and derivest pleasure from the powerful breaths.

३ १ २र ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३२
(३२७) ओं मेडिं न त्वा वज्रिणं भृष्टिमन्तं पुरुधस्मानं वृषभं
३ १ २ ३ २र ३ १ २ ३ १ २र ३१
स्थिरप्स्नुम् । करोष्यर्यस्तरुषीर्दुवस्युरिन्द्र द्युक्षं
२ ३ १ २
वृत्रहणं गृणीषे ॥

वामदेव ऋषिः । इन्द्रो देवता त्रिष्टुप् छन्दः ।

327. (1) O God, I worshlp Thee, the All-Powerful, All Radiant Support of all, Giver of happiness, Noble, Constant, Glorious and Destroyer of all ignorance and obstacles. O Noble Lord, those who perform good deeds are steered though all impediments by Thee.

(2) O soul, longing for service, thou puttest thy organs in action. I praise thee as powerful, intellectual controller of organs, excellent, immortal, resplendent and remover of obstacles.

१ २ ३ १ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३१ २
(३२८) ओं प्र वो महे वृधे भरध्वं प्रचेतसे प्र सुमतिं कृणुध्वम्।
१ २ ३ १ २र ३ २
विशः पूर्वीः प्र चर चर्षणिप्राः॥

वसिष्ठ ऋषिः। इन्द्रो देवता। विराट् छन्दः।

328. O devotees, bring your offering of devotion for the Omnipotent and Omniscient God, who greatly exalts the devotee for his intellectual benefit. Sing your best songs of praise for Him. And O Lord, Satisfier of the wants of mankind, may Thy power be manifested among wise people.

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २उ ३ ३ १ २ १२
(३२९) ओं शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन् भरे नृतमं वाज-
१ ३ १ २ ३ २ ३१२ ३ २ ३ १ २ ३१ २
सातौ। शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि
३ २ ३ १ २
सञ्जितं धनानि॥

विश्वामित्र ऋषिः। इन्द्रो देवता। त्रिष्टुप् छन्दः।

329. In this spiritual war between attachment and detachment and in the task of spreading knowledge. we call on

the Lord, the Conferer of happiness, the Possessor of all wealth, our Supreme Leader, who listens to our prayers for protection from sins, destroying all external and internal foes and enabling us to win all riches (secular and spiritual) for our benefit.

२ ३ १ २ ३ १ २ ३१ २
(३३०) ओ३म् उदु ब्रह्माण्यैरत श्रवस्येन्द्रं समर्ये महया वसिष्ठ ।
१ २र ३ १ २ ३ १ २ ३र ३ १२ ३
आ यो विश्वानि श्रवसा ततानोपश्रोता म ईवतो
१ २
वचांसि ॥

वसिष्ठ ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

330. Prayers have been offered up by devotees through love of knowledge, in the war between indulgence and renunciation or in the assembly of wise men. O man of self control! Praise the Lord who with His Glory pervades the whole universe. He certainly listens to the words which a faithful devotee utters.

३ १ २र ३ १ २र ३ १ २र ३ १ २र
(३३१) ओं चक्रं यदस्याप्स्वा निषत्तमुतो तदस्मै मध्विच्च-
३ १ २र ३ २र ३ २ ३ १ २र ३
च्छद्यात् । पृथिव्यामतिषितं यदूधः पयो गोष्वदधा
१ २
ओषधीषु ॥

गौरिवीतिः शाक्त्यः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

331. Due to the cycle of creation, God circumscribes every thing from all directions and keeps the sweet waters and food etc under His control. The rain that He drops on earth becomes milk of cows and juice in medicines and plants through His Grace only.

आवश्यकटिप्पण्यः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(३२३) (कृष्णः) मलिनपापाज्ञानरूपः (शच्या) प्रज्ञया कर्मणा वा शचीति प्रज्ञानाम (निघ० ३।६) शचीति कर्मनाम (निघ० २।१)।

(३२४) मरुद्भिः - ऋत्विग्भिः स्तोतृभिः - ईश्वरभक्तैः ऋतौ ऋतौ परमेश्वरं स्तुवद्भिः मरुत इति ऋत्विङ् नाम अथवा प्राणा वै मरुतः (ऐत० ३।१६)

(३२५) (पलितः) वृद्धः (समने) संग्रामे (निघ० २।१७)

(३२८) चर्षणयः - मनुष्यनाम निघ० २।३ चर्षणीः प्रतिपालयतीति चर्षणिप्राः पृ - पालनपूरणयोः।

(३२६) (भरे) संग्रामे रागत्यागयोराध्यात्मिके युद्धे (वाजसातौ) वाज इति ज्ञान नाम वज - गतौ ज्ञानं गमनं प्राप्तिश्चेति त्रयो गतेरर्थाः तस्य सातिः - संभजनं दानं वा।
Both Rev. Stevenson and Griffith have mistranslated भर (Bhara) as battle where spoil is gatthered. It displays not only their ignorance, but also prejudice against the Vedas and a kind of mischief.

(३३०) (वसिष्ठः) वशिषु जितेन्द्रियेषु श्रेष्ठोजीवः "येन वै श्रेष्ठस्तेन वसिष्ठः" (गोपथ० उ ३।६) एष (प्रजापतिः) वै वसिष्ठः शत० २।४।४।२ (सर्वश्रेष्ठ इति सायणाचार्यः)

पंचमी दशतिः

Decade-V.

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
(३३२) ओं त्यमू षु वाजिनं देवजूतं सहोवानं तरुतारं रथा-
१ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
नाम्। अरिष्टनेमिं पृतनाजमाशुं स्वस्तये तार्क्ष्य-
३ १ २
मिहा हुवेम॥

अरिष्टनेमिऋषिः। इन्द्रो देवता। त्रिष्टुप् छन्दः।

332. We call here in our hearts the Lord who is Almighty, Who is worshipped by all the wise, Who excels all, the Mover of the bodies of all like chariots, Invincible, Swift controller of all men and All-pervading.

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १
(३३३) ओं त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रं हवेहवे सुहवं शूरमि-
२ ३२उ ३ १ २ ३ १ २२ ३२ ३ २३ १२
न्द्रम् । हुवे नु शक्रं पुरुहूतमिन्द्रमिदं हविर्मघवा
३ १ २
वेत्विन्द्रः ॥

भरद्वाज ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

333. I call on God the Protector, God the Lover who deserves to be specially invoked at the time of every struggle (internal as well as external). I remember God the Almighty who is adored by all people. May the Lord be gracious enough to accept our present of devotion offered to Him.

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
(३३४) ओं यजामह इन्द्रं वज्रदक्षिणं हरीणां रथ्यां३ विव्र-
१ २र३ १ २ ३ १ २ ३ १ २र३
तानाम् । प्र श्मश्रुभिर्दोधुवदूर्ध्वधा भुवद् वि सेनाभि-
२ ३ १ २र
र्दयमानो वि राधसा ॥

विमदऐन्द्र ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

334. We worship God Who efficiently wards off obstacles, holding the thunderbolt of justice in His Hand (so to speak,) and Who is the controller of minds with various intentions. By His might, He terrifies the forces of evil, keeping His devotees away from all sin, Himself being above all evil. He creates dread in the minds of the wicked.

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १२ ३ १ २ ३ १ ३ १
(३३५) ओं सत्राहणं दाधृषिं तुम्रमिन्द्रं महामपारं वृषभं
३ १ २ २ ३ २ ३ १ २र३र३ ३ १ २ ३ १ २
सुवज्रम् । हन्ता यो वृत्रं सनितोत वाजं दाता मघानि
३ १ २ ३ १ २
मघवा सुराधाः ॥
वामदेव ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

335. We worship God who slays all sins and subdues all, impelling the wise being Supreme, Un-equalled and Great Holder of the thunderbolt (of knowledge and justice), showering peace and happiness, upon His devotees. He destroys all darkness of ignorance, is Giver of knowledge and strength, being the bounteous Lord of the universe, to be worshipped earnestly by all.

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १२ ३ १ २
(३३६) ओं यो नो वनुष्यन्नभिदाति मर्त उगणा वा मन्यमा-
३ १ २ ३ २ ३ १ २र ३ १ २ ३ २
नस्तुरो वा । क्षिधी युधा शवसा वा तमिन्द्राभीष्याम
३ १ २
वृषमणस्त्वोताः ॥
वामदेव ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

O God ! Who ever either single or with a band of followers lies in wait or approaches us with the idea of killing us, deeming himself a giant or a hero, but being cruel and hard hearted with rage, let us overcome him by bodily strength or with weapons, being heroic and manly-souled under Thy protection.

२ ३१२ ३ २ ३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २
(३३७) ओं यं वृत्रेषु क्षितयः स्पर्धमाना यं युक्तेषु तुरयन्तो
१२ १ २र ३ २ ३ १ २र ३ १ २र
हवन्ते । यं शूरसातौ यमपामुपज्मन् यं विप्रासो
३ १ २ ३ १ २र
वाजयन्ते स इन्द्रः ॥
वामदेव ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

337. It is God whom people remember at the time of difficulties, obstacles and troubles, whom yogis remember while trying to overcome impediments in spiritual achievement; Whom wariors invoke while engaged in fighting against their enemies and whom farmers remember particularly during the rainy season for the produce of grains etc and whom the wise always meditate upon.

१ २ ३ १ २र ३ २र ३ १ २
(३३८) ओ३म् इन्द्रापर्वता बृहता रथेन वामीरिष आ वहतं
३ १ २ ३ २ ३ १ २१२ ३ १ २ ३ १
सुवीराः । वीतं हव्यान्यध्वरेषु देवा वर्धेथां गीर्भि-
२र३ १ २
रिडया मदन्ता ॥

विश्वामित्र ऋषि. । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

338. O God and soul, give highly nourishing and invigorating enjoyable objects to us through most interesting means. O Divine and charitably disposed persons, accept acceptable objects in non-violent oblations. Flourish and be happy through Vedic hymns and through the nectar of devotion.

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २र३१ २
(३३९) ओ३म् इन्द्राय गिरो अनिशितसर्गा अपः प्रैरयत् सग-
३ १ २ १ २र ३ २ ३ १ २ ३ १ २
रस्य बुध्नात् । यो अक्षेणेव चक्रियौ शचीभिर्विष्वक्
३ १ २ ३ २३ २
तस्तम्भ पृथिवीमुत द्याम् ॥

रेणुर्वैश्वामित्र ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

339. The eternal and continuous Vedic hymns are despatched for the Lord of the universe, Who sends down rains from inter space, Who like the axle around which wheels revolve, supports the earth and heaven with His Might and Wisdom.

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
(३४०) ओ३म् आ त्वा सखायः सख्या ववृत्युस्तिरः पुरू चिद-
३ १ २ ३ १ २र३१ २ ३ २ ३ १ २र
र्णवां जगम्याः । पितुर्नपातमा दधीत वेधा अस्मिन्क्षये
३१ २र
प्रतरां दीद्यानः ॥

वामदेव ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

340. O God, Thy true devotees accept Thee as a Friend. Thou appearest in their souls invisibly. Thou pervadest all bodies un-seen. May Thou manifest well in this abode (world and body) and protect all O All-knowing Supporter, Father and Mother.

२ ३ १ २ ३२उ ३ २ ३ १ २ ३ १
(३४१) ओं को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामि-
२ ३ २ ३ १ २ ३ १ ३ १ २र
नो दुह्र्णायून् । आसन्नेषामप्सुवाहो मयोभून् य एषां
३ २ ३ २ ३ १ २
भृत्यामृणधत् स जीवात् ॥

गोतम ऋषिः । इन्द्रो देवता । त्रिष्टुप् छन्दः ।

341. Who can fully describe in words the Destructive Power of God who is Doer of Wonderful and manifold deeds and who being Dispenser of justice is indignant towards the wicked. It is God the Almighty Who inspires His devotees with words of wisdom and acts which lead to happiness and Joy. His life alone is successful who supports those thoughts that bring about happiness to mankind.

आवश्यकटिप्पण्यः
SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(३३२) (पृतनाजम्) पृतनेति मनुष्यनाम (निघ० २।३) अज-गतिक्षेपणयोः मनुष्यवशयितारम् (तार्क्ष्यम्) सर्वव्यापकम् स्तीर्णेऽन्तरिक्षादौ सर्वत्र क्षियतीतितम् क्षि–निवासगत्योः ।

Both Rev. Stevenson and Griffith have wrongly translated it (तार्क्ष्य) as the name of a person, but it has no such meaning in the Vedas It means All-pervading as explained above.

(३३३) हु–दानादनयोः हूयते इति हविः श्रद्धाभक्तिरूपं हविः (अवितारम्) प्रीतियुक्तम् अवधातुःप्रीत्यर्थेऽपि ।

(३३४) (हरीणाम्) हरणशीलानां मनसाम् (श्मश्रुभि) शरीरान्तर्यामिशक्तिभिः श्म शरीरमुच्यते निरु० ३-२-५ (राधसा) सर्वसंसाधकेन बलेन राधसाध-संसिद्धौ Griffith's translation of श्मश्रुभिर्दोधुवद् 'as shaking his beard with might' is merely ridiculous, as God is Formless.

(३३५) (सनिता) दाता षणु-दाने (तुम्रम्) प्रेरयितारम् तुमिः प्रेरणाकर्मा (वाजम्) ज्ञानं बलं धनं वा वाज इति बलनाम निघ० २।६ वज-धातोः, गतेस्त्रयोऽर्था ज्ञानं गमनं प्राप्तिश्च ।

(३३६) (वनुष्यत) क्रुध्यत जिघांसश्च वनुष्यति क्रुध्यतिकर्मा निघ० २।१२।८ वधकर्मा च निघ० ४।२।८) (क्षिधी) जयकारकेण (युधा) आयुधेन ।

(३३७) (वाजयन्ते) अर्चन्ति वाजयतिरर्चनकर्मा (निघः ३।१४।३६) (वृत्रेषु) पापेषु पाप्मा वै वृत्रः (शत० ११।१।५।७) व्याध्यादिषु योगान्तरायेषु वा योगसूत्रोक्तेषु । १-३०

(३३८) (1) Indra—Lord of the universe इदि–परमैश्वर्ये

(2) Pavata—Protector and feeder of the senses.–Soul—पृ-पालनपूरणयोः

Ratha—Chariot in the form of body आत्मा नं रथिनं विद्धि शरीरं रथमेवतु Kath १।३।३

Adhvareshu —in non-violent oblations

अध्वर इतियज्ञ नाम ध्वरतिर्हिंसाकर्मा तत्प्रतिषेधः निरुक्ते १।७।३) इडेति वाङ्नाम निघ० १।११)

(३३६) (शचीभिः) शक्तिभिः प्रज्ञाभिर्वा शचीति प्रज्ञानाम निघ० ३।६)

(३४१) १. गाः—Words गौरिति वाङ् नाम निघ० १।११

२. शिमीवतः—शिमीति कर्म नामसु निघ० २।१

३. धुरि—धूः—धूर्यतेर्वधकर्मणः निघ० २।१६ निरु० ३।६८ धूः—सर्वदोषनाशकोऽन्धकारनाशको वेति दयानन्दर्षिः य० १।८ भाष्ये ।

षष्ठी दशतिः

Decade VI.

१ २ ३ १ ३र ३ २ ३ १ २
(३४२) ओं गायन्ति त्वा गायत्रिणोऽर्चन्त्यर्कमर्किणः ।
३ १ २ ३ २ ३ १ २
ब्रह्माणस्त्वा शतक्रत उद्वंशमिव येमिरे ।

मधुच्छन्दा ऋषिः । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

342. O Lord, possessing infinite knowledge and Power of action, the Sama Veda singers sing Thy praise. The Rig-Veda chanters worship Thee who art Adorable. Knowers of all the four Vedas extol Thee with the reverence that men have for the heads of their family or patiots have for their National Flag which is the symbol of their aspirations.

The translation in verse by our esteemed friend Principal A. C. Bose M.A.Ph.D. is:—

"The chanters chant of Thee and to
Thee the singers sing their song;
And those who pray raise Thee O Lord,
as they raise a beam to house",

Words of prayer, exalting the Deity, strengthen devotion. (Hymns from the Vedas by Dr. A. C. Bose M.A.Ph.D. P. 245)

२३ १ २ ३१ २ ३ १ २
(३४३) ओं इन्द्र विश्वा अवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः ।
३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २३ १ २
रथीतमं रथीनां वाजानां सत्पतिं पतिम् ॥

जेता ऋषिः । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

343. All hymns extol the Lord who is diffused on every side like the ocean; Who is the Supreme Charioteer and Master of the souls possessing the chairots in the form of the bodies, Who is Lord of all Strength and Protector of all righteous persons.

३ १ २ ३ १ २३ २ ३ १ २ ३ १ २
(३४४) ओं इममिन्द्र सुतं पिब ज्येष्ठममर्त्यं मदम् ।
३ १ २ ३क २र ३ १ २ ३ २ ३ १ २
शुक्रस्य त्वाभ्यक्षरन् धारा ऋतस्य सादने ॥

गोतम ऋषिः । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

Metrical Translation:—

344. Drink, drink this immortalising
Drink which is the sweetest
Enjoy the bliss of meditating
On Him who is the Greatest.
Let the waves of purity
Flow in the seat of Truth.
Waves of wisdom also flow
From God Eternal Truth.

१ २ ३२उ ३ १ २
(३४५) ओं यदिन्द्र चित्र म इह नास्ति त्वादातमद्रिवः ।
२ ३ १ २ ३ १ २ २
राधस्तन्नो विदद्वस उभया हस्त्या भर ॥

अत्रिर्भौम ऋषिः । इन्द्रो देवता । [illegible]

345. O Adorable Wonderful God, Destroyer of ignorance and sin, Possessor of all wealth, fill us to full, with both Thy Hands (so to speak) with all the desirable riches [Knowledge, devotion and Peace etc.) that I do not possess.

३ १ २र ३ २उ ३ १ २ ३ १ २
(३४६) ओं श्रुधी हवं तिरश्च्या इन्द्र यस्त्वा सपर्यति ।
३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
सुवीर्यस्य गोमतो रायस्पूर्धि महाँ असि ॥

तिरश्चीराङ्गिरस ऋषिः । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

346. O Lord, Listen to the call of that perfectly learned devotee who adores Thee. Fill him - the most capable and self controlled devotee with wealth, virility and knowledge. Thou art really Great.

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
(३४७) ओ३म् असावि सोम इन्द्र ते शविष्ठ धृष्णवा गहि ।
१ २ ३ २उ ३ २ ३ २ ३ १ २
आ त्वा पृणक्त्विन्द्रियं रजः सूर्यो न रश्मिभिः ॥

गोतम ऋषिः । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

347. O Almighty God ! The devotee has prepared this devotional juice to propitiate Thee. O Victor over ignorance and sin, accept it. Just as the sun fills the world with his rays, similarly fill our soul, mind and senses with Thy Love, Knowledge, and Bliss.

१ २ ३ १ २ ३२३ १ २ ३ २
(३४८) ओं एन्द्र याहि हरिभिरुप कण्वस्य सुष्टुतिम् ।
३ २ ३ २३ १ २३ १ २ ३ १ २
दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥

नीपातिथिःऋषिः । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

348. O God, Possessor of brilliant treasures, appear in our hearts with Thy grief - removing powers and accept the lovely praise of the intelligent devotees. O Dweller

in the Light and Bliss, O Ruler of the Radiant Spheres and the Divine Emancipation, bestow on us Divine happiness.

२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १२
(३४९) ओ३म् आ त्वा गिरो रथीरिवास्थुः सुतेषु गिर्वणः ।
३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २३ ३ १ २
अभि त्वा समनूषत गावो वत्सं न धेनवः ।।

349. O God, Worthy of all praise, my songs reach Thee directly and swiftly during devotional practice as the charioter riding on quickmoving vehicles reaches his destination quickly. Just as cows, on seeing their dear calves call out in tones full of love, similarly the prayers of devotees worship and praise their loving Lord only, in every way.

२ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
(३५०) ओं एतोन्विन्द्रं स्तवाम शुद्धं शुद्धेन साम्ना ।
३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
शुद्धैरुक्थैर्वावृध्वांसं शुद्धैराशीर्वान् ममत्तु ।।

विश्वामित्र ऋषिः । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

350. Friends, come soon. Let us worship the Great Holy God with pious songs of the Sama Veda, with harmonious devotion and with pure Vedic hymns. May He be quickly pleased and may He shower His blessings on us-His devotees. Our esteemed friend Principal A. C. Bose has translated the mantra in verse as follows:—

To Thee song lover, our songs have gone,
Like a charioteer, When Sama flows.
They Call Thee Indra, like mother cows.
Lowing together to their calf.
(Hymns from the Vedas P. 246)

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
(३५१) ओं यो रयिं वो रयिन्तमो यो द्युम्नैर्द्युम्नवत्तमः ।

१ २ ३ १ २र३ १ ३ १ २
सोमः सुतः स इन्द्र तेऽस्ति स्वधापते मदः ॥

शंयुर्ऋषिः । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

351. May the Lord who possesses the best of wealth, fame and vitality, give to the devotees prosperity, energy and riches (both material and spiritual). May the nectar of devotion combined with pure knowledge, please the Lord of Bliss and Protector of all beings.

आवश्यकटिप्पण्यः

SOME IMPORTAT NOTES AND COMMENTS.

(३४२) (अर्किणः) अर्च–पूजायाम् भ्वा० प० इत्यस्मात् कृ दा धारार्चिकलिभ्यः कः (उणा० ३।४०) इति क प्रत्यये अर्कः तद्वन्तः- अर्किणः
अर्कः अर्को देवो भवति यदेनमर्चन्ति (निरुक्ते ५।५)

(३४३) (रथीनाम्) शरीरिणां जीवानाम् । आत्मानंरथिनंविद्धि शरीरं रथमेवतु । इति कठोपनिषदि १।३।३
वाजानाम्—वाज इति बल नाम (निघ० २।६)

(३४४) (इन्द्रः) आत्मा Soul इन्द्रियमिन्द्रलिङ्गमिन्द्र दृष्टमिन्द्रसृष्टमिन्द्र जुष्टमिन्द्रदत्तमिति वा इति पाणिनीयाष्टाध्याय्याम ५।२।६३ इन्द्र आत्मेति काशिकायामन्यत्र च
शुक्रस्य ब्रह्मणः (of God) "तदेवाग्निस्तदादित्यस्तद्वायुस्तदु चन्द्रमाः तदेव शुक्रं तद् ब्रह्म ता आपः स प्रजापतिः"(यजु०३२।१)
शुक्रम्—शोचतेर्ज्वलतिकर्मणः निरुक्ते ८।११)
ऋतस्य ऋतमिति सत्यनाम निघ० ३।१०)

(ऋतस्य) सादने–हृदये "वेनस्तत्पश्यन् निहितं गुहा सत्" (यजु३२।८) ईश्वरः सर्वभूतानां हृद् देशेऽर्जुन तिष्ठति (गीता १८ ६१) इत्यादि प्रामाण्यात् ।

(३४५) चित्रं चायनीयं मंहनीयम् ॥ (निरुक्ते १२-६) अद्भुत: ऋ० १।११३।१ अद्भुतशुभ कर्म स्वभाव: इति दयानन्दर्षि: ऋ०१४-११ भाष्ये The expresssion 'Ubhayaa hastyaa used in the Veda is to be taken figuratively as the Vedic Conception (as pointed out in the Introduction) is that of an Omnipresent, Form-less Sumpreme Being.

(३४६) (तिरश्चा) तिर इति प्राप्तस्य तिरस्तीर्णं भवति निरुक्ते ४।२०) Rev. Stevenson and Griffith have wrongly taken तिरश्ची as the name of a soge. It has been pointed out before that the Vedas being eternal, do not have any proper names (गोमत:) इन्द्रियंहिवीर्यं गाव: (शत०५।४।३।२।५)गौ रितिवाङ्नाम निघ० १।११) तच्चोपलक्षणमिन्द्रियाणान, जितेन्द्रियस्य ।

(३४७) शविष्ठ—शव इति बलनाम निघ० २।६ रज:—लोका रजांस्युच्यन्ते

Rev. Stevenson takes सोम as pressed moon plant, which is not correct. In this and many other mantras of the Vedas, it is used for devotional juice or knowledge combined with devotion as pointed out in the introduction.

(३४८) १ हरिभि:–हरन्ति अज्ञानं शोकं पापानि वा ते हरय: ईश्वर-शक्तय: ताभि:

२ कण्व इति मेधाविनाम निघ० ३।१५।

Both Rev. Stevenson and Griffith take Kanva as the name of a particular sage, which is wrong as pointed out before.

दिवम्-दिवु क्रीडा विजिगीषा व्यवहारद्युतिस्तुतिमोदमदस्वप्न-कान्तिगतिषु Here it is in the sense of द्युति-मोद i. e. light and happiness.

(३४९) (सुतेषु) is conected with सोम which means devotional juice combined with knowledge as pointed out before. The external Soma is only a symbol of the Divine Delight.

(सम् अनूषत) - नु स्तुतौ । सम्यक स्तुवन्ति

(३५०) नु इति क्षिप्रनाम निघ०२।१५

(३५१) द्युम्नम् – द्युम्नमिति धननाम निघ० २।१० द्युम्नं द्योततेर्यशो वा अन्नंवा ॥ नि० ५।१।६

स्वधापते – आनन्दरसस्य स्वामिन् स्वधायैत्वेति रसाय त्वा इत्येवैतदाह " शत० ५।४।३।७

अथ चतुर्थोऽध्यायः
CHAPTER VI.

१ २ ३ १ २ ३ १ ३ ३ १२
(३५२) ओं प्रत्यस्मै पिपीषते विश्वानि विदुषे भर ।
३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
अरङ्गमाय जग्मये ऽपश्चादध्वने नरः ॥

भरद्वाज ऋषि । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

352. O man, surrender yourself every day to God, the Receiver of all devotion, the Omniscient and Omnipresent Leader and Guide.

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
(३५३) ओ३म् आ नो वयोवयः शयं महान्तं गह्वरेष्ठां महान्तं
३ २ ३२उ ३ १ २
पूर्विणेष्ठाम् । उग्रं वचो अपावधीः ॥

वामदेव ऋषिः । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

353. We worship the Great God, Who is Eternal and is stationed in the cave of the heart, who is guiding the world according to cosmic laws from the beginning. O man, do away with bitter words. O Lord, banish bitterness from the universe.

२ ३ २ ३१२ ३ १ २
(३५४) ओं त्वा रथं यथोतये सुम्नाय वर्तयामसि ।
३ १ २ ३ २ ३ १२ ३ १ २
तुविकूर्मिमृतीषहमिन्द्र शविष्ठ सत्पतिम् ॥

प्रियमेध ऋषिः । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

354. We engage ourselves in Thy worship in our hearts O God of great might, to obtain Thy succour. Increase Thou our happiness progressively, like the motion of a chariot. Thou art Performer of many meritorious acts, the Destroyer of all wicked tendencies and the Protector of holy men.

२ ३ २ ३ १ २ ३१ २र
(३५५) ओं स पूर्व्यो महानां वेनः क्रतुभिरानजे ।
२ ३ २ ३ १२३ ३ २ ३२३ १ २ ३ २
यस्य द्वारा मनुः पिता देवेषु धिय आनजे ॥

प्रगाथऋषिः । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

355. (1) The Omniscient Father, the First amongst our ancestors is attained through yajnas or noble deeds. It is by His Favour and Grace that a wise father like Acharya (preceptor) endows with wisdom his truthful scholars.

(2) That learned man, amongst respectable persons deserves honour first, who urges upon all to work and acquire knowledge, through whom, God the Wise Father impels the intellects of the learned.

२ ३ १ २ ३ २३ १ २ ३ २३ २
(३५६) ओं यदी वहन्त्याशवो भ्राजमाना रथेष्वा ।

१ २ ३१२३ ३ २३ १ २
पिबन्तो मदिरं मधु तत्र श्रवांसि कृण्वते ॥

श्यावाश्व अत्रेय ऋषिः । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

356. Where the quick moving enlightened respirations yoked to the chariot in the form of body call on God, where they through the Pranayana, drink in the sweet and invigorating, nectar of Divine happiness, there they reveal the Vedic knowledge and perform glorious acts.

१ २ ३ १ २ ३ १ २२३ १ २
(३५७) ओं त्यमु वो अप्रहणं गृणीषे शवसस्पतिम् ।
१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
इन्द्रं विश्वासाहं नरं शचिष्ठं विश्ववेदसम् ॥

शंयुः ऋषिः । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

357. I praise Thee the Indestructible or Immortal, the Lord of strength, the Conqueror of all, the Almighty Leader, Possessor of all knowledge.

३ १ २ ३ १ २२ ३ १ २
(३५८) ओं दधिक्राव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः ।
३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
सुरभि नो मुखा करत् प्र ण आयूंषि तारिषत् ॥

वामदेव ऋषिः । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

358. I praise the All - victorious; Omnipresent Supporter and Controller of the universe. May He make our mouth (and other senses) pure and efficiently functioning, preserve our lives and sail us across the ocean of misery.

३ २ ३ १ २२ ३ १ २२
(३५९) ओं पुरां भिन्दुर्युवा कविरमितौजा अजायत ।
२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३२
इन्द्रो विश्वस्य कर्मणो धर्त्ता वज्री पुरुष्टुतः ॥

जेतामाधुच्छन्दस ऋषिः । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

359. God is the Disintegrator of the bodies (causal, subtle and gross) by making us enjoy the bliss of emancipation for a very long period. He is Ever Young, of incalculable might, Comrade of all, Master Poet, the Creator of the universe, All-Knowing, All-seering, the Sustainer of the working of the whole universe, the Holder of the thunderbolt or punishment for the wicked and the Recipient of the praises of mysiads.

आवश्यकटिप्पण्यः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(353) Griffith translating it quite wrongly calls it a very obcure stanza.

(३५४) (सुम्नाय) सुम्नमिति सुखनाम निघ० ३।६
(तुवि) तुवीति बहुनाम निघ० ३।१

(३५५) वेनः—वेन इति मेधाविनाम निघ० ३।१५ वेन इति पदनाम निघ० ५।४ पद—गतौ गतेस्त्रयोऽर्थाः ज्ञानं गमनं प्राप्तिश्च।
क्रतुः—क्रतुरिति प्रज्ञानाम निघ० ३।६

मनुः मन—अवगमे शृस्वृस्निहित्रप्यसिवसि हनिक्लिदि बन्धि-मनिभ्यश्च उणा १।१० उःइत्यनुवर्तते ज्ञानी आचार्यः

Griffith calls it a difficult verse and wrongly takes the word Manu as the name of the sage ignoring the Yogic terminology of the Vedas. Rev. Stevenson takes Manu for Indra.

(३५६) (श्रवांसि) ज्ञानरूप धनानि [श्रव इति धननाम निघ० २-१०]
श्रवः—प्रशंसाम [नि० ४-२४]

(३५७) (शवसस्पतिम्) बलस्य स्वामिनम् शव इति बल नाम (निघ० २।६) (विश्ववेदसम्) सर्वज्ञम् सर्वधनं वा विद्-ज्ञाने वेद इति-धननाम [निघ० २।१०]

(३५८) (दधिक्राव्णः) दधदेव सर्वंजगत् क्रामतीतिदधिक्रावा परमेश्वरः डुधाञ् – धारपोषणयोः तस्य

(अश्वस्य) व्यापकस्य अशूङ् व्याप्तौ

(वाजिनः) बलशालिनो ज्ञानवतो वा वाज इति बलनाम निघ० २।६ वज-गतौ गतेस्त्रयोऽर्था ज्ञानं गमनं प्राप्तिश्च।

Not understanding the meaning of दधिक्रावा which stands for God as explained above, Westerm Scholors have wrongly translated it as a most distinguished race horse. It is certainly absurd.

(२५६) (वज्री) दुष्टेभ्यो न्यायरूपवज्रधारी।

अष्टमी दशतिः

Decade-VIII

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
(३६०) ओं प्रप्र वस्त्रिष्टुभमिषं वन्दद्वीरायेन्दवे।
३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
धिया वो मेधसातये पुरन्ध्या विवासति॥

प्रियमेध ऋषिः। इन्द्रो देवता। अनुष्टुप् छन्दः।

360. I offer with all my heart, the thrice sacred song of praise to the All-resplendent Lord, before whom all heroes bend and bow. He inhabits the body with shining intelligence, so that you may acquire bright intellect and purity.

३ १२ २ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
(३६१) ओं कश्यपस्य स्वर्विदो यावाहुः सयुजाविति ।
२ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३१ २र ३ १ २
ययोर्विश्वमपि व्रतं यज्ञं धीरा निचाय्य ॥

वामदेव ऋषिः । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

361. The realisers of the Blissful God having known Him, declare the in and out breaths, as the constant associates of the ever watchful Yogi, to whom cosmic laws, observances and functions are obligatory. The patient Yogis know these laws and observe them. They regard all their movements as a kind of yajna (sacrifice.)

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ ३
(३६२) ओं अर्चत प्रार्चता नरः प्रियमेधासो अर्चत
१ २ ३ २ ३ २उ ३ २ ३क २र
अर्चन्तु पुत्रका उत पुरमिद्व धृष्णवर्चत ॥

प्रियमेध ऋषिः । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

Metrical Translation :—

362. O worship God, truly worship God
O all lovers of wisdom.
Let your sons also worship Lord
Establishing on earth His Kingdom.
Worship God, who is Almighty
Immutable, Giver of perfect piety.

३ १ २र३ २ ३ १ २ ३ १ ३
(३६३) ओं उक्थमिन्द्राय शंस्यं वर्द्धनं पुरुनिःषिधे ।
३ १ २र ३ १२ ३ १ २ ३ १२
शक्रो यथा सुतेषु णो रारणत् सख्येषु च ॥

मधुच्छन्दा ऋषिः । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

363. Only such words should be uttered as may glorify the greatness of God who energises and moves the people in

every way and remove our wickedness because the Almighty Lord, Father and Friend keeps us happy even among our sons and friends. [May all be devoted to God, so that they may attain true happiness].

३ १२ ३ १ ३ १ २ १ २
(३६४) ओं विश्वानरस्य वस्पतिमनानतस्य शवसः ।
१ २ ३ २ ३ २३ १ २
एवैश्च चर्षणीनामूती हुवे रथानाम् ॥

प्रियमेध ऋषिः । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

364. I invoke God, the Lord of all, the Preserver of undiminished strength and of all other desirable things, so that He may fulfil the desires of all good people and protect their chariots in the form of bodies.

२ ३ १ २ ३ १ २र ३ १र २र ३ १ २
(३६५) ओं स घा यस्ते दिवो नरो धिया मर्त्तस्य शमतः ।
३ १र २र ३ ३ २ ३२३ ३ १ २
ऊती स बृहतो दिवो द्विषो अंहो न तरति ॥

भरद्वाज ऋषिः । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

365. The man who with all his heart praises the Indestructible Lord and behaves according to the conduct of that person who has become peaceful through the meditation on the Divine Leader, sails through sinful and disagreeable surroundings under His great Divine Protection.

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
(३६६) ओं विभोष्ट इन्द्र राधसो विभ्वी रातिः शतक्रतो ।
१ २ ३ १ २
अथा नो विश्वचर्षणे द्युम्नं सुदत्र मंहय ॥

अत्रिर्भौमऋषिः । इन्द्रो देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

Metrical Translation:—

366. Thou art Omnipresent Lord
Thy gifts are vast and grand
Ever multiply our wisdom
In need of Thee we stand.
Thou knowest every act we do
All the thoughts we entertain
O our Most Liberal Donor
By Thy Grace, we wisdom gain.

१ २ ३ १ २ ३ १ २र
(३६७) श्रों वयश्चित् ते पतत्रिणो द्विपाच्चतुष्पादजु॑नि ।
२ ३ १ २ ३ १ ३ १ २र ३ १ २
उषः प्रारन्नृतूँरनु दिवो अन्तेभ्यस्परि ॥

प्रस्कण्व ऋषिः । उषा देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

367. (1) O mobile, bright and activating dawn, after thy appearance the bipeds, quadrupeds and birds all start moving to and fro in all directions.

(2) Like the natural dawn, there is the spiritual Dawn of illumination, which appears when a Yogi concentrates his mind on the heart centre (Anahata Chakra as it is called). In the Yoga Darshna it is called विशोका ज्योतिष्मती । १।३६

३ १ २र३ २ ३ २ ३ १ २३२ ३ २
(३६८) श्रों अमी ये देवा स्थन मध्य आ रोचने दिवः ।
२ १ ३२उ ३२३ २ ३ २ ३ १ २
कद्ध ऋतं कदमृतं का प्रत्ना व आहुतिः ॥

त्रितआप्त्य ऋषिः । विश्वे देवता । अनुष्टुप् छन्दः ।

368. These Divine powers are located in the midst of the radiant regions and in human brains. It is worth investigating as to what their true eternal principle and origin is and what is the procedure of giving and taking them.

२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १२
(३६९) ओं ऋचं साम यजामहे याभ्यां कर्माणि कृण्वते ।
१ २र ३ २ ३ २ ३१२
वि ते सदसि राजतो यज्ञं देवेषु वक्षतः ॥

वामदेव ऋषिः । इन्द्रो देवता अनुष्टुप् छन्दः ।

369. We sing the glory of the Rig Veda and the Sama Veda by which men get success in all undertakings. Both of them shine especially in all gatherings and accomplish all the best of functions amongst learned people. They preach the performance of the Yajnas or noble unselfish acts to absolutely truthful persons.

आवश्यकटिप्पण्यः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(३६०) (त्रिष्टुभम्) त्रीन् गुणान् सत्त्वरजस्तमोऽभिधान् स्तोभति स्तभ्नाति तथाभूतं त्रिगुणावर्जितम् इत्यर्थः (इषम्) अन्नं ज्ञानमय-भक्ति रूपम् अथवा मनोवाक् कर्मभिः प्रशंसनीयम् - अभीष्टम् स्तोभतिः अर्चतिकर्मेति निघण्टौ ३।१४।

(३६१) (कश्यपस्य) कश्यपः कस्मात् पश्यको भवति अथवा कशिर-दीप्तौ कशेर्यप: (काशकृत्स्नधातुपाठे १।३७०। ज्ञानदीप्तः तत्त्वदर्शी– a seer

(३६२) (प्रियमेधासः) प्रिया मेधा–धारणावती बुद्धिर्येषां ते Those who love मेधा pure intellect or मेध sacrificing spirit.

(३६३) (उक्थम्) वागुक्थम् षडविंशब्राह्मणे १।५ प्रशंसनीयं वचः वच परिभाषणे इत्यस्माद् धातोः पातॄ तु दिवविचि चिभ्यस्थक् (उणादिकोषे २।७) इतिथक् प्रत्ययः

(३६४) (एवैः) व्यापकशक्तिभिः इण – गतावित्यस्य रूपम् ।

(३६८) (आहुतिः) आङ् पूर्वकात् हु-दानादनयोः आदाने च इति धातोः क्ति प्रत्ययान्तं रूपमिदम् ।

नवमी दशतिः

Decade IX

२ ३ १२ ३ १२३ १ २ ३१ २ ३ १ २
(३७०) ओं विश्वाः पृतना अभिभूतरं नरः सजूस्ततक्षुरिन्द्रं
३ १ २ ३ १ २ २ ३ १ २ २ ३ १ २३१
जजनुश्च राजसे । क्रत्वे वरे स्थेमन्यामुरीमुतो-
२र ३१२ ३ १ २
ग्रमोजिष्ठं तरसं तरस्विनम् ॥

रेभःकाश्यप ऋषिः । इन्द्रो देवता । अतिजगती छन्दः ।

370. People unanimously acknowledge the Omnipotent, Velocious, Energetic, Bright and Resplendent Lord only, for ruling over wicked people and evils, in good and permanent enterprises and for the destruction of obstacles, as heroes of one accord elect for kingship a person who wins in all encounters, for power, in firmness, in the field, the great destroyer, fierce and exceedingly strong, stalwart and full of rigour.

१ २ ३ १ २ ३ २र ३ २र ३ १२
(३७१) ओं श्रत्ते दधामि प्रथमाय मन्यवे ऽहन् यद्द दस्युं नर्यं
३२३२ ३२उ ३ १२ ३ १ २ ३२३ १२३
विवेरपः । उभे यत्त्वा रोदसी धावतामनु भ्यसाते
३ २ ३ १ २
शुष्मात् पृथिवी चिदद्रिवः ॥

सुवेदा ऋषिः । इन्द्रा देवता । जगती छन्दः ।

371. O Almighty First cause and Lord of the universe ! I express my inplicit faith in Thee, as Thou art the Destroyer of wicked people and the Promoter of the beneficent public acts. With Thy power alone, the resplendent

worlds and the earth are racing along with the extensive intermediate space and are, so to speak, afraid of Thee.

३२३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३२र ३ १
(३७२) ओं समेत विश्वा ओजसा पतिं दिवो य एक इद्
२र३ १ २ २ ३ १ २र ३ १ २२
भूरतिथिर्जनानाम् । स पूर्व्यो नूतनमाजिगोषं तं
२ ३ १२र ३ २ ३ २
वर्तनीरनु वावृत एक इत् ॥

वामदेव ऋषिः । इन्द्रो देवता । जगती छन्दः ।

Metrical Translation :—

372. Come all together O true devotees
And earnestly sing God's glory.
He is the Only Lord of the world
Which tells us His Majestic story.
He is Adorable like a guest
Of all objects, He is the Best.
He is Eternal, pervading all
Wise men always do Him call.
Many are roads leading to Him
Who is One, sung in every hymn.

[The Vedic worship is also of a collective type. विश्वा all - implies that all are invited to worship without exception and without distinction. ओजस् is spiritual power, a soul force which is specially cultivated by the Vedic Dharma. एक :-One- clearly implies Oneness of God अतिथि :—Guest is a graceful expression; one who is most welcome.]

३ १ २ ३ २ ३१ २ ३ २ ३२ ३ १ २
(३७३) ओं इमे ते इन्द्र ते वयं पुरुष्टुत ये त्वारभ्य चरामसि

२उ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
प्रभूवसो । न हि त्वदन्यो गिर्वणो गिरः सघत्
३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
क्षोणीरिव प्रति तद्धर्य नो वचः ।।

सव्य आङ्गिरस ऋषिः । इन्द्रो देवता । जगती छन्दः ।

Metrical Translation :—

373. We, Thy devotees, are always Thine,
In Thy name we start all work.
O Lord, glorified by all,
Our duties never we shirk,
There's none who hearkens to
Our earnest call but Thee,
God, accede to our requests
We pin our faith in in Thee.
As the earth draws all objects to herself
May Thou Lord, draw our words to Thyself.

३ १ २ ३ १ २ ३ २ २ ३ १ २ ३ २
(३७४) ओं चर्षणीधृतं मघवानमुक्थ्या३मिन्द्रं गिरो बृहती-
३क २र ३ १ २ ३ १ २ ३ २ १ २ ३ १ २
रभ्यनूषत । वावृधानं पुरुहूतं सुवृक्तिभिरमर्त्यं जरमाणं
३ १ २
दिवेदिवे ।।

विश्वामित्र ऋषिः । इन्द्रो देवता । जगती छन्दः ।

374. Our many faultless songs are daily sung to extol God, who is the Supporter of mankind, the Prosperous, Adorable, Supremely Glorious, revered and remembered by humanity, Who is worshipped every day through sublime Vedic hymns and is the Immortal Lord.

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १२ ३ २ ३ १ २
(३७५) ओ३म् अच्छा व इन्द्रं मतयः स्वयुवः सध्रीचीर्विश्वा

३ १ २ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ २३ २
उशतीरनूषत । परि ष्वजन्त जनयो यथा पतिं मर्यं न
३ २ ३ १ २ ३ १ २
शुन्ध्युं मघवानमूतये ॥

कृष्ण आङ्गिरस ऋषिः । इन्द्रो देवता । जगती छन्दः ।

Metrical Translation::-

375. All thoughts of my mind rush
O Lord, to embrace Thee
As dear wives embrace their husbands
Whom they always long to see.
We desire peace and bliss
And can't ever Thee miss.
Thou who art Source of joy
Dost all misery destroy.

३ २उ ३ १ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ १२ ३
(३७६) ओ३म् अभि त्यं मेषं पुरुहूतमृग्मियमिन्द्रं गीर्भिर्मदता
१ २ ३ २ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
वस्वो अर्णवम् । यस्य द्यावो न विचरन्ति मानुषं
३ १ २र ३१ २र
भुजे मंहिष्ठमभि विप्रमर्चत ॥

सव्य आङ्गिरस ऋषिः । इन्द्रो देवता । जगती छन्दः ।

376. Propitiate God, the Showerer of happiness, Who is highly adored, Who is discernible through the Vedic hymns, the Ocean of the wealth of wisdom, the Supporter of regions, Whose rays of knowledge spread every where in mankind. Worship that Mighty, Most Liberal Omniscient and Blissful Lord constantly in every way for obtaining happiness

२उ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २र ३ १ २
(३७७) ओं त्यं सु मेषं महया स्वर्विदं शतं यस्य सुभुवः

३ १ २र २ ३ १ २र ३ २३ २३ १ २
साकमीरते । अत्यं न वाजं हवनस्यदं रथमिन्द्र
३ १ २ ३ १ २
ववृत्यामवसे सुवृक्तिभिः ॥

सव्य आङ्गिरस ऋषिः । इन्द्रो देवता । जगती छन्दः ।

377. Men should rightly worship God, the Giver of Supreme happiness, the Prime Cause of all, and under whose direction, hundreds of regions are revolving. I remember Him again and again and recite the eulogies of lovely Lord, Who is All - pervading, moving every where with horselike speed (so to speak,) and who is propitiated through complete renouncement of all evil propensities, for our protection and safety.

३ १ २३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३१२
(३७८) ओं घृतवती भुवनानामभिश्रियोर्वी पृथ्वी मधुदुघे
३ १ २ १ २ ३ १ २र ३ १ २ ३ १ २
सुपेशसा । द्यावापृथिवी वरुणस्य धर्मणा विष्कभिते
३२३ १ २
अजरे भूरिरेतसा ॥

भरद्वाज ऋषिः । इन्द्रो देवता । जगती छन्दः ।

378. The resplendent sun and earth, the supporters of of all regions, the givers of the vast and extensive sweet nectar of life, possessing all kinds of seeds are stationed on the supporting ommipresent power of the Eternal God Who destroys all hindrances.

३ २र ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
(३७९) ओ३म् उभे यदिन्द्र रोदसी आपप्राथोषा इव । महान्तं
३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २र
त्वा महीनां सम्राजं चर्षणीनाम् । देवी जनित्र्य-
३ १ २र
जीजनद् भद्रा जनित्र्यजीनत् ॥

[illegible] ऋषिः । इन्द्रो देवता । महापङ्क्तिः छन्दः ।

379. O God, like the dawn, Thou givest light to both the resplendent regions and the earth. The Greatest among the great, Emperor of mankind, Thy glory and Thy Divine Revelation (The Veda) as our mother express Thee and then the beneficent power and intellect reveal Thee in the soul.

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १
(३८०) ओं प्र मन्दिने पितुमदर्चता वचो यः कृष्णगर्भा निर-
२ ३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
हन्नृजिश्वना । अवस्यवो वृषणं वज्रदक्षिणं मरुत्वन्तं
३ १ २
सख्याय हुवेमहि ॥

कुत्स ऋषिः । इन्द्रो देवता । जगती छन्दः ।

380. Worship ye in songs of praise the Praise worthy God, Who destroys sinful tendencies with His Supreme Wisdom. Seeking protection, we remember the Showerer of happiness, the Omnipotent Shelter and Refuge of all creatures, for enjoying His friendship.

आवश्यकटिप्पण्यः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(३७०) तर इति बल नाम (निघ० २।६)

(३७१) शुष्ममिति बलनाम निघ० २।६ (अद्रिवः)अविनाशिन् अखण्डनीय दृ - विदारणे ।

(३७३) द्योणीरिति पृथिवीनाम निघ० १।१
हर्य—गतिकान्त्योः भ्वा० प० अत्र कान्त्यर्थः

(३७४) (उशतीः) कामयमानाः वश - कान्तौ ।

(३७६) मेषम्—मिष–सेचने hence Showerer of happiness. Both Stevenson and Griffith ignoring the derivation of the word, erroneously take it for a ram,

which shape Indra assumed in Medhatithis' sacrifice according to Sayan's wrong and ridiculous interpretation.

(३७७) मेषम्—सर्वमनोरथसाधकम मिह-सेचने Here again both Rev. Stevenson and Griffith have repeated the mistake of taking मेष for ram, blindly following Sayana.

(३७८) घृतव्रती—घृ-क्षरणदीप्त्योः—here the second meaning of splendour has been taken.

(३८०) ऋजिश्वना—यस्यार्जनेन वर्धते भक्तस्तेन ज्ञानेन ऋज-अर्जनादिषु श्वि-गतिवृद्ध्योः Griffith takes ऋजिश्वना as a celebrated raja or prince ignoring the very important principle of the Vedic terminology as pointed out before. Rev. Stevenson is comparatively better in interpreting the second line as ",who propels the dark pregnant clouds with rapid motion."' As a matter of fact, here the reference is to the sinful tendencies symbolised by the dark clouds

दशमी दशतिः

Decade Y.

१ २ ३२३ १२३ १ २ ३क२र
(३८१) ओ३म् इन्द्र सुतेषु सोमेषु क्रतुं पुनीष उक्थ्यम् ।
३ २ ३२ ३ १ २ ३ २
विदे वृधस्य दक्षस्य महाँ हि षः

नारद ऋषि.। इन्द्रो देवता। उष्णिक् छन्दः ।

381. O God, Thou sanctifiest the devotees' rightful actions on the accomplishment of their devotion commingled with knowledge. Thou art the Highest means of securing increased power. Thou art truly Great.

१ २ ३ १ २र ३ १ २ ३ २
(३८२) ओं तमु अभि प्र गायत पुरुहूतं पुरुष्टुतम् ।
१ २ ३ १ २ ३१ २र
इन्द्रं गीर्भिस्तविषमा विवासत ॥

382. Sing the glory O ye men
Of the Lord Almighty.
With holy words Him glorify
And your hearts ye purify.

२ ३ १ २ ३ १ २ ३१ २ ३ २
(३८३) ओं तं ते मदं गृणीमसि वृषणं पृत्सु सासहिम् ।
३ १ २ ३ १ २
उ लोककृत्नुमद्रिवो हरिश्रियम् ॥

नारदः काण्व ऋषिः । इन्द्रो देवता । उष्णिक् छन्दः ।

383. O Omniscient and Omnipotent Lord! We speak in honour of Thee, the Possessor of all joy, the Showerer of happiness, the Subduer of enemies like ignorance, lust and anger, Destroyer of pain and the Creator of the universe.

१ २र ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २
(३८४) ओं यत्सोममिन्द्र विष्णवि यद्वा घ त्रित आप्त्ये ।
१ २ ३ २ ३ १ २३ १ २र
यद्वा मरुत्सु मन्दसे समिन्दुभिः ॥

गोषूक्त्यश्वसूक्तिनौ ऋषी: । इन्द्रो देवता । उष्णिक् छन्दः ।

384. O God! The Nectar-like Happiness in Thy Omnipresent form which Thou givest fully is the best Happiness of Divine Delight secured in Samadhi by the Yogi who observes truth, non-violence and Brahmacharya and is the benefactor of the learned people. Thou art also the Source of that delight which is visible in controlling breaths or among the people of moonlike nature.

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ ३ ३ १ २
(३८५) ओ३म् एदु मधोर्मदिन्तरं सिञ्चाध्वर्यो अन्धसः ।
३२उ ३ १ २र ३ १ २
एवा हि वीरस्तवते सदावृधः ॥

पर्वतः काण्व ऋषिः । इन्द्रो देवता । उष्णिक् छन्दः ।

385. O observer of non-violence ! Surrender the devotion full of sweetness and cheerfulness to God. He makes us grow in every way, and is the only object of our praise and worship.

२ ३ १ २ ३ १२ ३ १ २र
(३८६) ओ३म् एन्दुमिन्द्राय सिञ्चत पिबाति सोम्यं मधु ।
१ २र ३ २
प्र राधांसि चोदयते महित्वना ॥

विश्वामित्र ऋषिः । इन्द्रो देवता । उष्णिक् छन्दः ।

386. O devotees ! Offer to God the juice of devotion which gives peace and happiness. He alone accepts your harmonious sweet devotion with His own Glory. He gives all sorts of material and spiritual wealth to a true devotee.

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
(३८७) ओ३म् एतो न्विन्द्रं स्तवाम सखायः स्तोम्यं नरम् ।
३ १ २र ३ २उ ३ २
कृष्टीर्यो विश्वा अभ्यस्त्येक इत् ॥

विश्वमना ऋषिः । इन्द्रो देवता । उष्णिक् छन्दः ।

Metrical Translation:—

387. O friends, let us glorify
The Lord Who is Adorable
Let us our hearts purify
By praising One Immutable.

१ २ ३ १२ ३ १ २ ३ २ ३ २
(३८८) ओ३म् इन्द्राय साम गायत विप्राय बृहते बृहत् ।
३ १ २ ३१२ ३ १ २
ब्रह्मकृते विपश्चिते पनस्यवे ॥

नृमेध ऋषिः । इन्द्रो देवता । उष्णिक् छन्दः ।

Metrical Translation:—

388. Sing Sama Psalms in praise of God
Who is the Greatest Giver of Bliss.
He is our Omniscient Lord
Him we never want to miss.
Through Vedas, He gives us wisdom
To know His beautiful Kingdom.

(३८९) ओं य एक इद् विदयते वसु मर्ताय दाशुषे ।
ईशानो अप्रतिष्कुत इन्द्रो अङ्ग ॥

गोतम ऋषिः । इन्द्रो देवता । उष्णिक् छन्दः ।

389. He alone bestoweth wealth (material as well spiritual) in abundance on the man who surrenders himself to Him entirely and is a man of charitable dispositon. He is the Invincible Lord.

(३९०) ओं सखाय आ शिषामहे ब्रह्मेन्द्राय वज्रिणे ।
स्तुष ऊ षु वो नृतमाय धृष्णवे ॥

विश्वमना ऋषिः । इन्द्रो देवता । उष्णिक् छन्दः ।

390. O friends! We pray to God Who is the holder of the thunderbolt of justice. I describe for your benefit the Lord Who is the Best Leader and Terrifier of the wicked and Who Himself is ever Invincible.

आवश्यकटिप्पण्यः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(३८२) तविषमिति महन्नाम (निघ० ३।३) विवासति :—परिचरणकर्मा (निघ० ३।५) ।

(३८४) (त्रिते) सत्यम् अहिंसा ब्रह्मचर्यमिति त्रीणि तत्वानि तनोतिवर्धयति स त्रितः— (आप्त्ये) आप्तानां हितकारके (मरुत्सु) प्राणेषु (प्राणा वै मरुतः–ऐत० ३।१६)

(३८५) अध्वरः—ध्वरतिर्हिंसा कर्मा तत्प्रतिषेधः निरु० २।७ अध्वर्यो - अध्वरं कामयते युनक्ति वा अध्वर्युः - अहिंसाव्रतधारिन् ।

(३८८) (पनस्यवे) - स्तुत्याय - पन - व्यवहारे स्तुतौ च

(३८९) अप्रतिष्कुतः – अप्रतिस्खलित इति यास्को निरुक्ते (निरु० ६।१६)

अथ पञ्चमः प्रपाठकः

BOOK—V CHAPTER I

प्रथमा दशतिः

Decade I.

३ १ २र ३ १ २ ३ २ ३ १ २
(३९१) ओं गृणे तदिन्द्र ते शव उपमां देवतातये ।
१ २र ३ १ २र
यद्धंसि वृत्रमोजसा शचीपते ॥

प्रगाथ ऋषिः । इन्द्रो देवता । उष्णिक् छन्दः ।

391. O God, this might of Thine I praise most highly for the development of Divine virtues and true self sacrifice with which (might,) Thou destroyest ignorance and sin.

२ ३ १ २र ३ २३ १ २ ३ १ २
(३९२) ओं यस्य त्यच्छम्बरं मदे दिवोदासाय रन्धयन् ।
३ १ २र ३ १ २र
अयं स सोम इन्द्र ते सुतः पिब ॥

भरद्वाज ऋषिः । इन्द्रो देवता । उष्णिक् छन्दः ।

392. O God, the intellect and devotion, on the awakening of which Thou destroyest ignorance of those devotees

who take refuge in Light and accomplish full-surrendering Samadhi, the same are presented before Thee, pray accept th.m.

१ २ ३ १ २
(३९३) ओ३म् एन्द्र नो गधि प्रिय सत्राजिदगोह्य ।
३ २उ ३ १ २ ३ १ २र ३ २
गिरिर्न विश्वतः पृथुः पतिर्दिवः ॥
१ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २

नृमेध ऋषिः । इन्द्रो देवता । उष्णिक् छन्दः ।

393. Come unto us, O God, be Thou manifest in our souls. O Beloved, Ever victorious, Unconcealable, Thou art wide as a mountain spread on all sides, Lord of intelligence and Radiance.

(३९४) ओं य इन्द्र सोमपातमो मदः शविष्ठ चेतति ।
२ ३ २३ २र २ ३ १ २
येना हंसि न्या३त्रिणं तमीमहे ॥

पर्वतः काण्व ऋषिः । इन्द्रो देवता । उष्णिक् छन्दः ।

394. O Almighty God, We crave and pray for that joy which is the result of taking in the juice of true knowledge commingled with devotion, by which Thou smitest down the mind full of lust, anger and avarice.

३ १ २र ३ २उ३ ३ १ २ ३ १ २३ १ २
(३९५) ओं तुचे तुनाय तत्सु नो द्राघीय आयुर्जीवसे ।
१ २ ३ १ २
आदित्यासः समहसः कृणोतन ॥

इरिम्बिठः काण्व ऋषिः । आदित्या देवता । उष्णिक् छन्दः ।

395. O Sun - like wise men full of splendour ! Grant to our children and grand children the lengthened term of life, that they may live long and enjoy bliss

२ ३ १ २र ३ १ २ ३ १ २
(३९६) ओं वेत्था हि निर्ऋतीनां वज्रहस्त परिवृजम ।
१ २ ३ १ २ ३ १ २
अहरहः शुन्ध्युः परिपदामिव ॥
विश्वमना ऋषिः । इन्द्रो देवता । उष्णिक् छन्दः ।

396. O learned preceptors, you know the tendencies leading to death and fierce trouble and the method of getting rid of them, like a detective who finds out the trace of the thieves who daily roam about in all directions.

१ २र ३२३ २ ३१२ ३ २
(३९७) ओ३म् अपामीवामप स्रिधमप सेधत दुर्मतिम्
१ २ ३ १ २ ३ १ २
आदित्यासो युयोतना नो अंहसः ॥
इरिम्बिठिः काण्व ऋषिः । आदित्या देवता उष्णिक् छन्दः ।

397. O Sun - like wise men ! Drive away from us disease and every hurtful and malignant foe ; keep us away from evil mind and all sins.

२ ३ १ २ ३ १ २ १ २ ३ १२ ३
(३९८) ओं पिबा सोममिन्द्र मन्दतु त्वा यं ते सुषाव हर्य-
१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
श्वाद्रिः । सोतुर्बाहुभ्यां सुयतो नार्वा ॥
वसिष्ठ ऋषिः । इन्द्रो देवता । विराडुष्णिक् छन्दः ।

398. O God, accept my intelligent devotion, which has been prepared by persons firm like mountains. May this devotion please Thee. I have firmly prepared this for Thee, just as the impelling rider trains up a horse efficiently under his personal control.

३ २ ३ १ २र ३ १२
(३९९) ओ३म् अभ्रातृव्यो अना त्वमनापिरिन्द्र जनुषा
३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
सनादसि । युधेदापित्वमिच्छसे ॥
सोभरिः काण्व ऋषिः । इन्द्रो देवता । ककुप् छन्दः ।

399. O God, Eternally Thou hast no enemy, no friend, no relation and no leader, but on account ot being manifest in soul, Thou becomest the Kith and Kin of the devotee and acceptest his friendship through his struggle with evil propensities.

Rev. Stevenson's translation is also worthquoting though not quite exact.

"O Indra, Thou art united in family and associated in war with him who is without enmity and free from sin, and with such Thou choosest the closest alliance."

१ २ ३१२ ३ १ २र ३ २ ३ १२
(४००) ओं यो न इदमिदं पुरा प्र वस्य आनिनाय तमु व
१ २ ३ १ २३१२
स्तुषे । सखाय इन्द्रमूतये ॥
सोभरि काण्व ऋषिः । इन्द्रो देवता । ककुप् छन्दः ।

400. For Our protectlon, I worship God, Who gives us this, that and every thing visible in the world, from eternity.

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
(४०१) ओ३म् आ गन्ता मा रिषण्यत प्रस्थावानो माप स्थात
३ १ २
समन्यवः । दृढा चिद्यमयिष्णवः ॥
सोभरि ऋषिः मरुतो देवता । ककुप् छन्दः ।

401. O Divine Virtues like discrimination, peacefulness and self control, come to us, permit no calamity to befall us, stand not at a distance, you which shine with lustre, because you are in the habit of controlling the devotees and are firm.

१ २३२उ २ ३ १२
(४०२) ओ३म् आ याह्ययमिन्दवे ऽश्वपते गोपते ।
१ २
सोमं सोमपते पिब ॥
सोभरि ऋषिः । इन्द्रो देवता । ककुप् छन्दः ।

402. O Lord of senses and speech, the Protector of earth, the Supporter of the poor, be Thou manifest in this devotee's soul. O the Protector and Lord of intelligence and devotion, accept the prayer of the devotee.

१ २ ३ २ ३१ २र ३ १ २
(४०३) ओं त्वया ह स्विद् युजा वयं प्रति श्वसन्तं वृषभ
२उ ३ १ २
ब्रुवीमहि । संस्थे जनस्य गोमतः ॥

सौभरिः काण्व ऋषिः । इन्द्रो देवता । ककुप् छन्दः ।

403. O Omniscient Showerer of Happiness, may we with Thee as Friend, withstand the man proud of his knowledge and wealth. We can speak with him who breathes out threats against us and stand in battle against the cow-stealers.

१ २ ३क २र ३२३ १ २
(४०४) ओं गावश्चिद् घा समन्यवः सजात्येन मरुतः सब-
३ १ २ ३ १ २ ३२
न्धवः । रिहते ककुभो मिथः ॥

सौभरि ऋषिः । मरुतो देवता ककुप् छन्दः ।

404. As are the rays of the sun, so are ye, O Maruts, (Heroic Soldiers), all of equal splendour, united as brothers in the closest family bonds and inhabitants of all quarters of the world. Support in a body, the performers of true Yajnas or self sacrifice.

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
(४०५) ओं त्वं न इन्द्रा भर ओजो नृम्णं शतक्रतो विचर्षणे ।
२ ३ १ २ ३ १ २
आ वीरं पृतनासहम् ॥

नृमेध ऋषि. । इन्द्रो देवता । ककुप् छन्दः ।

405. O Omnipotent and Omniscient God, bring us great strength, bring us wealth (material as well as spiritual) and heroes who will conquer in wars.

२३क २र ३ १२ ३ १ २ ३१२ ३
(४०६) ओ३म् अद्या हीन्द्र गिर्वण उप त्वा काम ईमहे ससृ-
१ २ ३२३ १ २ ३२ १
ग्महे । उदेव ग्मन्त उदभिः ॥

नृमेध ऋषिः । इन्द्रो देवता । ककुप् छन्दः ।

406. O Adorable God, we draw nigh to Thee with longing and finally unite with Thee, as waters are united with the waters. [We become pure like Thee through contemplation and meditation.]

१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १
(४०७) ओं सीदन्तस्ते वयो यथा गोश्रीते मधौ मदिरे विव-
२ ३ १ २र
क्षणे । अभि त्वामिन्द्र नोनुमः ॥

सौभरि ऋषिः । इन्द्रो देवता । ककुप् छन्दः ।

407. O God, we utter praises to Thee again and again sitting in a pleasant and charming place by the side of a river, like birds which take delight in such a beautiful spot and sing melodiously.

३२३ १ २ ३२३ ३१२ २ ३ १ २
(४०८) ओं वयमु त्वामपूर्व्य स्थूरं न कच्चिद् भरन्तोऽवस्यवः।
१ २ ३ १ २
वज्रि चित्रं हवामहे ॥

सौभरि काण्व ऋषिः । इन्द्रो देवता । ककुप छन्दः ।

408. O Omnipotent God, Wielding the thunderbolt of Justice, we call on Thee O Matchless One. We seeking help possessing nothing, firm ourselves, call on Thee O Wonderful Lord.

आवश्यकटिप्पण्यः
SOME IMPORTAT NOTES AND COMMENTS.

(३६१) (१) देवतातिरिति यज्ञनाम निघ० ३।१७ देवानांदिव्यगुणानां तातिर्विस्तारस्तस्मै तनु - विस्तारे।

(२) वृत्रम् - यदवृणोत् तद् वृत्रस्य वृत्रत्वम् पाप्मा वै वृत्रः - (शत० ११।१।५।७)

Griffith and Rev. Stevenson both take vritra as the name of a demon which is wrong, being against the rules of Vedic terminology, as pointed out before.

(3) Griffith takes देवतातये as 'for the sacrifice' which is right in the true sense of sacrifice, (not animal but self sacrifice) but he is wrong in taking it alternalively "for the host of Gods."

(३६२) (दिवोदासाय) दिवः स्तुत्यस्य परमेश्वरस्य दासाय किंकराय-भगवद्भक्तार्थमितिभावः। दिवुधातोरत्रस्तुत्यर्थग्रहणम् (शम्बरम्) पापरूपं मेघम् (शम्बर इति मेघ नाम निघ० १।१०) पापबलंवा (शम्बरमितिबलनाम निघ० २।६)

(३६३) (दिवः) द्युतेः प्रकाशस्य दिवु धातोरनेकार्थेष्वत्रद्युतेः प्रकाशस्य वा ग्रहणम्।

(३६४) (अत्रिणाम्) भक्तिभत्तयिताः कामादिविकारराशिम अद् भक्षणे।

(३६५) (तुचे) तुक् इति अपत्यनाम निघ० २।२)

(३६६) (निऋ'तीनाम्) मृत्योः कृच्छ्रापत्तीनां वा निऋ'तिः-कृच्छ्रापत्तिरिति निरुक्ते। २-२-६

(४०६) कठोपनिषदि मन्त्रस्यास्य भावमेवगृहीत्वोक्तं प्रतीयते "यथोदकं

शुद्धे शुद्धमा सिक्तं तादृगेवभवति । एवं मुनेर्विजानत आत्मा भवति गोतम । २।४।१५

(४०७) (गोश्रीते) गोश्रिते - परमेश्वरनामपरिजुष्टे गौरिति वाङ्नाम निघ० १।११ अत्र प्रकरणवशात्परमेश्वर नाम ग्रहणम् ।

विवक्षणे - वक्षणेति नदीनाम (निघ० १।१३।६) विशिष्टनदीयुक्ते प्रदेशे ।

तृतीया दशतिः

Decade-III

३ २ ३ १ २ ३२ ३ १ २ ३क२र
(४०९) ओं स्वादोरित्था विषूवतो मध्वः पिबन्ति गौर्यः ।
१ २र ३ १ २ ३२ ३ १२ ३ २ ३ २ ३१२
या इन्द्रेण सयावरीर्वृष्णा मदन्ति शोभथा वस्वीरनु
३ १ २
स्वराज्यम् ॥

गोतम ऋषिः । इन्द्रो देवता । पंक्तिश्छन्दः ।

409 (1) Our tongues drink deep of the Nectar-like sweet juice of the name of the Omnipresent Lord. They always utter His Holy name and thus enjoy bliss. They go along or move with the Lord who showers peace and bliss. They get graceful by following the Self-Radiant God.

(2) The inclinations of a devotee experience the sweet nectar of happiness of the Omnipresent Lord, satisfying God in such a way that they move with the Lord and enjoy bliss. These inclinations derive delight and grace, remaining under the control of the soul.

३ २उ ३ २उ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
(४१०) ओ३म् इत्था हि सोम इन्मदो ब्रह्म चकार वर्धनम् ।
१ २ ३ १ २ ३ १ २र३ २ ३
शविष्ठ वज्रिन्नोजसा पृथिव्या निः शशा अहि-

२ ३१२ ३ १ २
मर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥

गोतम ऋषिः । इन्द्रो देवता । पंक्तिश्छन्दः ।

410. O Almighty Wielder of thunderbolt (of justice), only that man of peaceful disposition like the moon increases his knowledge who experiences happiness in such devotional practice. Thou manifestest Thy Might and Domination by destroying with Thy own Power, the envelopes of ignorance and crookedness around earth and by removing other obstacles, as the sun removes the clouds from the sky.

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २र
(४११) ओं इन्द्रो मदाय वावृधे शवसे वृत्रहा नृभिः ।
२र ३ २ ३ २३ १ २र ३ १२३ १
तमिन्महत्स्वाजिषूतिमर्भे हवामहे स वाजेषु प्र
२
नोऽविषत् ॥

गोतम ऋषिः । इन्द्रो देवता । पंक्तिश्छन्दः ।

411. God is Great for His might and for the happiness of noble persons. The Destroyer of ignorance and sins protects His subjects in struggles. Him only we invoke for help in battles whether great or small ; Be He Our Protector in deeds of might and knowledge.

२ ३ २ ३ १ ३ १ २ ३क२र
(४१२) ओं इन्द्र तुभ्यमिदद्रिवोऽनुत्तं वज्रिन् वीर्यम् ।
२र३ २ ३ १ २ ३२उ ३ २ ३ १ २र३२३ १२
यद्ध त्यं मायिनं मृगं तव त्यन्मायायावधीरर्चन्ननु
३ १ २
स्वराज्यम् ॥

गोतम ऋषिः । इन्द्रो देवता । पंक्तिश्छन्दः ।

412. Unconquered strength is only Thine. O Almighty Wielder of the thunder bolt (of justice). Thou givest emancipation to Thy devotee by destroying the mind engrossed in

ignorauce and the body wandering in matter and concealing intelligence. Thou manifestest Thy Glory and Kingdom in this way.

२ ३ १ २ ३२उ ३ २ ३ १ २
(४१३) ओं प्रेह्यभीहि धृष्णुहि न ते वज्रो नि यंसते ।
१ २ ३ २उ ३ २ ३ १ २ ३ १ २र ३२
इन्द्र नृम्णं हि ते शवो हनो वृत्रं जया अपो
३ १२ ३ १ २
ऽर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥

गोतम ऋषिः । इन्द्रो देवता । पंक्तिश्छन्दः ।

413. Go forward O soul, meet the foes (internal as well as external), be bold ; thy power of conquering thy enemies can not be checked. Thy strength can bend all impediments. Slay ignorance and sin, conquer the waters of Truth and let them flow within thee and establish thy supremacy over body and mind.

२ ३ १२ १ ३२ ३ १ २ ३ १ २
(४१४) ओं यदुदीरत आजयो धृष्णवे धीयते धनम् ।
३ १ २ ३ २ ३ २ ३ २उ ३ १ २र ३
युङ्क्ष्वा मदच्युता हरी कं हनः कं वसौ दधो
१ २३ १ २
ऽस्माँ इन्द्र वसौ दधः

गोतम ऋषिः । इन्द्रो देवता । ककुप् छन्दः ।

414. When the struggle between attachment and non-attachment goes on, O Lord, Thou givest wealth of wisdom to him who conquers worldly passions. It is not possible to conquer passions without Thy help. Yoke Thou the two horses of Love and Kindness which remove sorrow and shower happiness. Thou destroyest the wicked or their wickedness and establishest the wise in Thy bliss. O God, give us shelter in Thy ever Blissful state.

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
(४१५) ओ३म् अक्षन्नमीमदन्त ह्यव प्रिया अधूषत ।
१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३२३ ३क
अस्तोषत स्वभानवो विप्रा नविष्ठया मती योजा
२र ३ १ २
न्विन्द्र ते हरी

गोतम ऋषिः । इन्द्रो देवता । ककुप् छन्दः ।

415. Resplendent like the sun, the divinely intelligent devotees enjoy happiness, remain absorbed in devotion and renounce all lovely worldly objects. The sages luminous in themselves worship Thee with praise worthy intellect. Preach to them the Vedic hymns and give them success in objective and subjective Samadhi.

२ ३ १ २ ३ ३उ ३ १ २३ १ २
(४१६) ओ३म् उपो षु शृणुही गिरो मघवन्माऽतथा इव ।
३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २३ १ ३ १ २उ३क
कदा नः सूनृतावतः कर इदर्थयास इद् योजा
२र ३ १ २
न्विन्द्र ते हरी ॥

गोतम ऋषिः । इन्द्रो देवता । ककुप् छन्दः ।

416. O God, Possessor of all wealth, Graciously listen to our prayers, be not negligent, When wilt Thou make us endowed with true and sweet speech ? It is for this that we Pray to Thee O Lord. Help us to achieve subjective and objective Samadhi and give us knowledge of the Vedic hymns.

३ १ २ ३ २ १ २र३ १ २ ३ २
(४१७) ओं चन्द्रमा अप्स्वांऽ३न्तरा सुपर्णो धावते दिवि ।
१ २ ३१ २ ३ १ २
न वो हिरण्यनेमयः पदं विन्दन्ति विद्युतो वित्तं मे
३ १ २
अस्य रोदसी ॥

त्रितआप्त्य ऋषिः । विश्वे देवा देवता । ककुप छन्दः ।

417. O Lord, the cheerful soul with beautiful speech is moving quickly towards Thy Radiant Form, doing good deeds. Transcient objects glittering like gold and dazzling like lightning, can not give Thy Knowledge Who must be attained by all, desirous of abiding peace and bliss. O wise men and women, give me this knowledge.

१ २ ३ १२ ३ २३ १२ ३ १ २
(४१८) ओं प्रति प्रियतमं रथं वृषणं वसुवाहनम् ।
३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३
स्तोता वामश्विनावृषिः स्तोमेभिभू षति प्रति ।
२ ३ १ २ ३ २
माध्वी मम श्रुतं हवम् ॥
अवस्युरात्रेय ऋषिः । अश्विनौ देवता । पंक्तिश्छन्दः ।

418. O breaths, the vehicles and dwelling place of the soul, O showerers of joy when properly controlled, the most beloved soul, the observer in every chariot like body, the describer of all true qualities, graces you both with Vedic hymns. O learned people, well versed in the sweet Brahma Yajna, do listen to my invocation.

आवश्यकटिप्पण्यः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(४१०) (१) अहिरिति मेघनाम निघ० १।१०

(२) अहिः—Serpent-symbol of crookedness. The first meaning is by taking the word गोर्यः as tongues गौरीति वाङ्नाम निघ० १।६१ The second is by taking the word गोर्यः in the sense of inclinations.

गोर्यः - गुरी उद्यमने गोरः उद्यम शील आत्मा तस्य वृत्तयः

(४११) अर्भकमिति ह्रस्वनाम निघ० ३।२
आजौ इति संग्राम नाम निघ० २।१७

(४१५) (१) हरी - हरतः सर्वक्लेशानिति सविकल्पनिर्विकल्पसमाधी हरीति पदेनोच्येते ।

(२) नविष्ठया - गु - स्तुतौ अत्यन्तं स्तुत्यया धिया ।

(४१७) रोदसी - द्यावापृथिवी नाम निघ० ३।३० but according to द्यौरहं पृथिवी त्वं तावेव विवहावहै पार० गृ० द्यावापृथिव्यौ is also used for a learned husband and wife रोदसीति पदनाम निघ० ५।५ so the word clearly stands for learned men and women.

चतुर्थी दशतिः

Decade IV.

१ २ ३ १ २ ३ १ २ २ ३
(४१९) ओ३म् आ ते अग्न इधीमहि द्युमन्तं देवाजरम् । यद्ध
२ ३ १ २ ३ ३ १ २३ १२र ३ २ ३
स्या ते पनीयसी समिद्दीदयति द्यवीषं स्तोतृभ्य
१ २
आ भर ॥

वसुश्रुत आत्रेय ऋषिः । अग्निर्देवता । पंक्तिश्छन्दः ।

419. O God Our Supreme Leader, we kindle Thee Who art Refulgent and Ever the same (free from death and decay) in our hearts. It is Thy adorable Light that illuminates the heavens. Bring Thy glorious inexhaustible store of provisions in the form of True Wisdom for Thy devotees who sing Thy glory.

१ २र ३ १ २ ३ १
(४२०) ओ३म अग्निं स्ववृक्तिभिर्होतारं त्वा वृणीमहे शीरं
२ ३ १ २ ३ २ ३ १२ ३१२ ३ १ २ ३ १२
पावकशोचिषं वि वो मदे यज्ञेषु स्तीर्णबर्हिषं विवक्षसे ॥

विमद ऐन्द्र ऋषिः । अग्निर्देवता । पंक्तिश्छन्दः ।

420. O God, We invoke and choose Thee as the Chief Priest of our life - sacrifice, Thee Who art Omnipresent, Purifier, Giver of joy, Refulgent Supreme Leader, so that we may enjoy abiding Bliss. We have spread the seat of our hearts for the Lord. O God, Thou art Great.

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ १ २
(४२१) ओं महे नो अद्य बोधयोषो राये दिवित्मती । यथा
३ १ २ ३ १ २ ३ १ २र३ १ २
चिन्नो अबोधयः सत्यश्रवसि वाय्ये सुजाते अश्वसूनृते ॥
सत्यश्रवा ऋषिः । उषा देवता । पंक्तिश्छन्दः ।

421. O Dawn of Divine Illumination! O bright burner of all sins! awaken us to-day to the acquisition of the great spiritual wealth. Thou art full of true wisdom, manifest thyself beautifully within our hearts, enabling us to listen to the inner voice or sweet and true message of God.

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २३१ २र १ २
(४२२) ओं भद्रं नो अपि वातय मनो दक्षमुत क्रतुम् । अथा
३ २ २र २ ३ २३ १ ३ २ ३ १ २र३
ते सख्ये अन्धसो वि वो मदे रणा गावो न यवसे
१ २
विवक्षसे ।

विमद ऋषिः । सोमो देवता । पंक्तिश्छन्दः ।

422. O God! Bestow on us a good and auspicious mind, energy and mental power, so that we may secure Thy Frindship and take delight in Thy contemplation, as cows do in rich pastorage. Thou art Great.

१ २ ३ १ २ ३२ ३ १ २र ३ १ २
(४२३) ओं क्त्वा महाँ अनुष्वधं भीम आ वावृते शवः ।
३ २ ३ १ २ ३२ ३ २ ३ १ २र ३
श्रिय ऋष्व उपाकयोर्नि शिप्री हरिवां दधे
१ २ ३१ २ ३ २
हस्तयोर्वज्रमायसम् ॥
गोतम ऋषिः । इन्द्रो देवता । पंक्तिश्छन्दः ।

423. The Great God Who is fierce for the wicked, with His Knowledge and acts, gives strength to the devotee when he surrenders his will to Him. The Mighty Omnipresent Great Lord Who is Loving and Kind holds in His Hands the thunderbolt of knowledge, as a hero has weapons made of iron.

२ ३ १ २र३ २३ १ २ ३ १२
(४२४) ओं स घा तं वृषणं रथमधि तिष्ठाति गोविदम् ।
१ २र ३२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १२क २र
यः पात्रं हरियोजनं पूर्णमिन्द्र चिकेतति योजा न्विन्द्र
३ १ २
ते हरी ॥

गोतम ऋषिः । इन्द्रो देवता । पंक्तिश्छन्दः ।

424. God takes possession of the chariot of the devotee (in the form of his body) who is full of knowledge and who pleases Him with his noble acts. The devotee O God, knows the nature of emancipation which is attained by the wise and which protects them from sin and misery. O God, Yoke Thy steeds of Love and Kindness, for such a wise devotee.

३ १ २र३ २उ ३ २ ३ १ २र ३ १२
(४२५) ओ३म् अग्नि तं मन्ये यो वसुरस्तं यं यन्ति धेनवः ।
२ ३ १ २ ३ २उ ३ १ २ ३ २३ १ २
अस्तमर्वन्त आशवोऽस्तं नित्यासो वाजिन इषं
३ २ १ २
स्तोतृभ्य आ भर ॥

वसु श्रुत ऋषिः । अग्निर्देवता । पंक्तिश्छन्दः ।

425. I regard Him as God Who is the Support of all, to Whom the Vedic Hymns and the words of the devotees lead us as to our True Home; Who is approached by all wise-men taking people across the ocean of misery as their Abode, as kine to their shed, Who is adored by all immortal emancipated souls. O Supreme Leader, (God) Grant to Thy devotees true knowledge which is like spiritual food.

२उ ३ १ २ ३१ २र ३ १ २
(४२६) ओं न तमंहो न दुरितं देवासो अष्ट मर्त्यम् ।
३ १ २ ३ १ २ ३२ ३ १ २र३ १ २ ३ २ ३ १ २
सजोषसो यमर्यमा मित्रो नयति वरुणो अति द्विषः॥

अंहोमुग् वामदेव ऋषिः । विश्वेदेवा देवता । बृहती छन्दः ।

426. No sin and no distress can approach the mortal man O enlightened truthful wise persons, whom just, friendly and noble men of one accord, take across, beyond the feeling of hatred or animosity.

आवश्यकटिप्पण्यः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(४१६) (पनीयसी) पन व्यवहारे स्तुतौ च Hence Admirable.
(समित्) सम् पूर्वक इन्धी दीप्तौ Hence here it is to be taken in the sense of Light.

इषम् - ज्ञानरूपमन्नम् इषमिति अन्ननाम निघ० २।७)

(४२०) विवक्षसे इति महन्नाम निघ० ३।३)

(४२१) उषा–(In such Mantras Usha or Dawn of Divine Illumination stands for the Light received by concentrating on the heart centre mentioned in the Yoga Sutra." विशोका वा ज्योतिष्मती यो० १।३६
(अश्वाय)–अशूङ् व्याप्तौ अश्वाय - व्यापकाय परमेश्वराय
(सूनृते) सत्यप्रियात्मिके ।

(४२३) ऋष्व इति महन्नाम निघ० ३।३)
हरिवान्—वात्सत्य कारुण्यवान् ।
The use of the word हस्तयोः or Hands here is to be taken allegorically

(४२४) हरी–पाप सन्ताप हरणशीलौ वात्सल्यकारुण्यरूपावश्वौ ।

(४२५) (१) धेनवः–वाचः धेनुरिति वाङ्नाम निघ० १।११
(२) अर्वन्तः संसार मार्गस्य पारंगतवन्तः अर्व - गतौ
(३) अस्तम् - गृहम् अस्तमिति गृहनाम निघ० ३।४

(४२६) देवासः– सत्यसंहिता वै देवाः (एत० १।६)
विद्वांसो हि देवाः (शत० ३।७।३।१०)

Thus the word 'devas' stands for enlightened truthful wise men, but Griffith translates it wrongly as "The Gods" and Rev. Stevenson also commits the same mistake in translating it as 'Gods'

पञ्चमी दशतिः

Decade V

२३ २ ३ १ २
(४२७) ओं परि प्र धन्वेन्द्राय सोम
३ २ ३ १ २ ३ १ २र
स्वादुर्मित्राय पूष्णे भगाय ॥

ऋण-त्रस दस्यू ऋषी । पवमानः सोमो देवता । द्विपदा विराट् छन्दः।

427. O God source of peace, flow Thou on to the soul which is friendly to all creatures, which nourishes all and is to be adored by all on account of its virtues. Thou art Sweetness Perfect.

२ ३ १ २र३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३१ २
(४२८) ओं पर्यू षु प्र धन्व वाजसातये परि वृत्राणि सक्षणिः।
३ २ ३ १ २ ३ १ २
द्विषस्तरध्या ऋणया न ईरसे ॥

अरुण ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । द्विपदा विराट्छन्दः ।

428. O God, grant us strength to grow for the acqisition of true knowledge and destroy all our sins as Thou art Omnipresent and Omniscient. Thou speedest to quell all feeling of animosity, like one exacting debts.

१ २ ३ १ २३२
(४२९) ओं पवस्य सोम महान्त्समुद्रः
३२ ३ २ ३ २ ३ १ २र
पिता देवानां विश्वाभि धाम ॥

ऋणत्रस दस्यू ऋषी । पवमानः सोमो देवता । द्विपदा विराट्छन्दः ।

Metrical Translation :—

429. O God Thou art great ocean
Of all wisdom and all might.
Purify us giving devotion
Enable us to do the right.
Thou art Father of the wise
Omnipresent, we may rise
From the slumber of ignorance
And always keep
for Thee deep reverence.

१ २ ३२उ ३ २ ३
(४३०) ओं पवस्व सोम महे दक्षायाश्वो
२ ३ २ ३ १ २र
न निक्तो वाजी धनाय ॥

ऋणत्रसदस्यू ऋषी । पवमानः सोमो देवता । द्विपदा विराट् छन्दः ।

430. O Source of Peace and bliss, flow to us and purify us for mighty strength, as a strong courser, bathed to win the prize.

१ २ ३ २ ३१२३ २ ३ १ २ ३ १ २र
(४३१) ओ३म् इन्दुः पविष्ट चारुर्मदायापामुपस्थे कविर्भगाय ॥

ऋणत्रसदस्यू ऋषी । पवमानः सोमो । द्विपदा विराट् छन्दः।

431. (1) A sage who is of a peaceful nature like the moon and is beautiful on account of his noble deeds done for the good of the people, marches on for the attainment of knowledge, righteousness, true properity and rapturous joy.

(2) May the Benevolent, Omniscient God purify us, in the lap of actions, for acquiring prosperity, knowledge and righteousness.

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
(४३२) ओ३म् अनु हि त्वा सुतं सोम मदामसि महे समर्य-
१ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २
राज्ये । वाजाँ अभि पवमान प्र गाहसे ॥

त्रसदस्यू ऋषिः। सोमो देवता । त्रिपदा अनुष्टुप् पपीलिकामध्या छन्दः ।

432. O Source of Peace! We take great delight in the great kingdom of noble persons, obeying Thy commands Who manifestest Thyself in our hearts. O Purifier of all, Thou art the Provider of knowledge and strength, from all sides.

२ ३क २र ३ २३ १ २
(४३३) ओं क ईं व्यक्ता नरः सनीडा
३ २३ २ ३ २ ३ १ २
रुद्रस्य मर्या अथा स्वश्वाः ॥

वसिष्ठ ऋषिः । मरुतो देवता । द्विपदा विराट् छन्दः ।

433. Who are these radiant men sitting together in one place, all considering themselves as the sons of God, Who punishes the wicked and who are engaged well in the attainment of God and in the enjoyment of His Bliss?

[This is what outsiders say regarding the true devotees of God who are absorbed in the contemplation of the Almighty.]

२ ३ २ ३ २ ३ २उ ३ २ ३ २ ३ १ २३
(४३४) ओ३म् अग्ने तमद्याश्वं न स्तोमैः क्रतुं न भद्रं हृदि-
१ २ ३ १ २ ३ १ २
स्पृशम् । ऋध्यामा त ओहैः ॥

वामदेव ऋषि. । अग्निर्देवता । पदपंक्तिश्छन्दः ।

434. O our Supreme Leader (God) today we seek to please Thee, the Auspicious, the Heart-delighting, with praises in the sacrificial hall, as men try to please their horses by giving suitable, nourishing food.

३ १ २ ३ १ २र ३ १ २ ३ १ २
(४३५) ओ३म् आविर्मर्या आ वाजं वाजिनो अग्मं देवस्य
३२ ३ २ ३ १ २
सवितुः सवम् । स्वर्गा अर्वन्तो जयत ॥

ऋणत्रसदस्यू ऋषी । वाजिनो देवता । पुरउष्णिक् छन्दः ।

435. Men possessing the wealth and strength of knowledge and devotion, manifest the knowledge of God Who is the Creator of the world. Meditating on God, they win His Infinite Bliss.

१ २ ३ १ ३ २ ३
(४३६) ओं पवस्व सोम द्युम्नी सुधारो
२र ३ १ २ ३२
महाँ अवीनामनुपूर्व्यः ॥

ऋणत्रसदस्यू ऋषी । पवमानः सोमो देवता । विराट् छन्दः ।

436. O God the Source of Peace, purify us. Thou art the Upholder and treasure of the wealth of wisdom and First among the Powers that protect the universe.

आवश्यकटिप्पण्यः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(४२६) धाम - नाम, स्थानम्, जन्मच, निरुक्त ६।३।२८)

(४३०) (दक्षाय) बलाय दक्ष इति बल नाम निघ० २:६ ।

(४३१) भगाय - भज - सेवायाम् भजनीयम् ऐश्वर्यधर्मज्ञानादिकं तस्मै "ऐश्वर्यस्य समस्तस्य, धर्मस्य यशसः श्रियः। ज्ञानवैराग्ययोश्चैव, षण्णां भग इतीरणा ।"

(४३२) समर्यराज्ये - अर्यः - स्वामिवैश्ययोः अष्टा० ३।१।१०३) Hence the word stands for noble men who have practised self control

(४३३) नीडमिति गृहनाम निघ० ४।४ स्वस्वा :-सु-शोभनं परमात्मानम् अश्नुवानाः परस्मिन् आत्मनि लीना इत्यर्थः ।

(४३४) ओहैः— वह प्रापणे वोढृभिः स्तोमैरित्यस्य विशेषणम् ।

(४३५) (वाजिनः) - ज्ञानभक्तिरूपबलवन्तः, वाजमिति बलनाम निघ० २।६) अर्वन्तः–परमात्मानं प्रतिगच्छन्तः, तंध्यायन्त इत्यर्थः

(४३६) द्युम्नमिति धननाम निघ० २।१० ।

Decade vI.

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
(४३७) ओं विश्वतोदावन् विश्वतो न आ भर
२ ३ १ २ ३ १ २
यं त्वा शविष्ठमीमहे ॥

त्रसदस्यु ऋषिः । इन्द्रो देवता । द्विपदा विराट् छन्दः ।

Metrical Translation :—

437. O Giver from all sides
Fill us with wealth
Secular and spiritual
Wisdom and health.
Thou art Almighty
Thee alone we crave
Give us bliss and from all
Calamities do save.

३ २ ३२उ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २
(४३८) ओ३म् एष ब्रह्मा य ऋत्विय इन्द्रो नाम श्रुतो गृणे ॥

त्रसदस्युऋषिः । इन्द्रो देवता । द्विपदा विराट् छन्दः ।

Metrical Translation :—

438. God, Who is the Lord Supreme
Should be worshipped in every season.
He is the most important theme
Of the Vedas and of reason.
Him I always glorify
And my life purify.

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
(४३८) श्रों ब्रह्माण इन्द्रं महयन्तो अर्कै-

२र ३१२३ २ ३ १ २
रवर्धयन्नहये हन्तवा उ ॥

439. The knowers of God praise Him with hymns and they establish His Kingdom on earth, in order to dispel the cloud of ignorance or crookedness.

त्रसदस्युऋर्षिः । इन्द्रो देवता । द्विपदा विराट् छन्दः ।

१ २ ३ २३ १ २ ३ २ ३
(४४०) श्रो३म् अनवस्ते रथमश्वाय तक्षुस्त्वष्टा

१ २ ३ १ २
वज्र पुरुहूत द्युमन्तम् ॥

440. O God invoked by all devotees, wise men meditate upon Thee for the welfare of the soul which enjoys pleasure and pain. Thou Who art the Greatest Architect, createst the bright sun which banishes all darkness.

२ ३२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २र
(४४१) श्रों शं पदं मघं रयीषिणे न काम-

३ १ २ ३ १ २ ३ २
मव्रतो हिनोति न स्पृशद्रयिम् ॥

त्रसदस्युऋर्षिः । । इन्द्रो देवता । द्विपदा विराट् छन्दः ।

441. He who desires wealth for the good of other people, attains peaceful position or a happy place of abode. He who is devoid of noble intentions and actions, cannot even touch the real wealth of Knowledge and peace.

१ २ ३ १ १ २ ३ १ २ ३
(४४२) श्रों सदा गावः शुचयो विश्वधायसः

१ २ ३ १ २३१२
सदा देवा अरेपसः ॥

Metrical Translation::–

442. The cows are ever pure
As they feed all men.
The wise are also surely pure
Free from sins as they remain.

१ २ ३ १ २ ३ १
(४४३) ओ३म् आ याहि वनसा सह गावः
३ १ २र
सचन्त वर्तनिं यदूधभिः ॥
संवर्तऋषिः । उषा देवता । द्विपदा विराट् छन्दः ।

443. O God ! come or be manifest in our hearts with Thy Splendour, generating devotion in us. Devotees follow Thy Path with their supporting powers.

१ २ ३ १ २र ३ २ ३
(४४४) ओं उप प्रक्षे मधुमति क्षियन्तः
१ २ ३२ ३ १ २
पुष्येम रयिं धीमहे त इन्द्र ॥
त्रसदस्युऋ षिः । इन्द्रो देवता । द्विपदाविराट् छन्दः ।

444. May we happily living in Thy Sweet Abode of Absolute existence, Consciousnes and Bliss, increase our Spiritual wealth of wisdom and Peace and always meditate on Thee.

१ २ ३ २ ३ १२ ३ १
(४४५) ओ३म् अर्चन्त्यर्कं मरुतः स्वर्का
२र ३२उ ३ १ २र
आ स्तोभति श्रुतो युवा स इन्द्रः ॥
त्रसदस्युऋ षिः । इन्द्रो देवता । द्विपदा विराट् छन्दः ।

445. The devotees and priests with their auspicious fair hymns worship Adorable God, Who is renowned and ever Youthful (Almighty). He supports the whole universe and destroys all the external and internal enemies of His devotees like ignorance, lust and pride etc.

२ ३ १ २ ३ १२ ३
(४४६) ओं प्र व इन्द्राय वृत्रहन्तमाय
१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
विप्राय गाथं गायत यं जुजोषते ॥

त्रसदस्युऋषिः । इन्द्रो देवता । द्विपदा विराट् छन्दः ।

446. Sing a song of praise to God Who is the Mightiest Slayer of all sins and Who is the Greatest Sage being Omniscient. Sing to Him in the proper way that is acceptable to Him.

आवश्यकटिप्पण्यः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(४३७) शविष्ठः - शव इति बलनाम निघ० २।६
बलवत्तमः - सर्वशक्तिमान् इत्यर्थः

(४३८) (ऋत्वियः) ऋतौ ऋतौ - समये २ यजनीयः- पूजनीयः

(४३९) अर्कैः अर्क इति मन्त्रो भवति यदनेनार्चन्ति निरुक्ते यास्कः ५।४
(अहये) अज्ञानकौटिल्यंमेघविनाशाय अहिरिति मेघनाम (निघ० १।१०)

(४४०) अनवः - अनन्ति जीवन्ति परोपकारायेति ज्ञानिनो मनुष्याः Griffith is wrong in taking it for 'descendants of the eponymus Anu and remarking that "the Bhrigus are probably meant." त्वष्टा- इन्द्रो- वै त्वष्टा (ऐत० ६।१०) त्वष्टा हि रूपाणि विकरोति । (तैत्ति० २।७।२।१)

(४४२) (१) गावः—गौरिति वाङ्नाम १।११ गाव इतिरश्मिनाम निघ० १।५ Rev. Stevenson translating the mantra as "The pure, all-sustaining divine rays of light remain ever without fault, remarks in the foot note-the word go here translated as 'rays

of light, may also mean cows, voices or waters.

(२) देवा: Stands according to "सत्यसंहिता वै देवा: (एत० १।६) विद्वांसोहि देवा: (शत० ३।७।३।१०) for truthful wise men but Griffith translates it wrongly as 'the Gods".'

(४४३) (१) वनसा— वनसंभक्तो hence with devotion.

(२) गाव:–गौरितिस्तोतृनाम निघ० ३।१६

(३) ऊधभि:–वहनशीलाभि: शक्तिभि: वह-प्रापणे इति धातो:

(४४४) प्रत्ने—प्रकृष्टाताभूमिर्यत्र ज्ञानानन्द्रनिवासस्थाने त्वयि परमेश्वरे

(४४५) (१) मरुत:– मरुत इति ऋत्विङ् नाम निघ० ३।१८) hence translated here as devotees and priests.

(२) अर्क:—अर्को देवो भवति यदेनमर्चन्ति निरु० ५।४

(३) स्तोभति - ष्टुभु - स्तम्भे।

(४४६) (१) वृत्रहन्तमाय - पाप्मा वै वृत्र: (श० ११।१।५।७) अत: पापानामतिशयेन हन्त्रे

(२) जुजोषते - जुष - प्रीति सेवनयो:

सप्तमी दशति:

Decade VII.

१ २ ३ १ २र ३ २उ ३ १ २

(४४७) ओ३म् अचेत्यग्निश्चिकितिर्हव्यवाड् न सुमद्रथ: ॥

पृषध्र: काण्वऋषि: । अग्निर्देवता । द्विपदा विराट् छन्द: ।

447. God Who is Omniscient and is Himself the very Embodiment of Bliss is so known by the wise. He is Upholder of the earth like the fire that carries oblations put in it to distant places. He is indeed the very Chariot of Wisdom.

२ ३ २ ३ १ २ ३ २
(४४८) ओ३म् अग्ने त्वं नो अन्तम उत
३ २ ३ १ २ ३क२र
त्राता शिवो भुवो वरूथ्यः ॥

सुबन्धुर्ऋषिः । अग्निर्देवता । द्विपदा विराट् छन्दः ।

448. O God ! Tho art our Closest Friend, Yea, our Saviour, the Conferer of bliss and the subject of our highest praise.

२ ३२ २ ३ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २
(४४९) ओं भगो न चित्रो अग्निर्महोनां दधाति रत्नम् ॥

सुबन्धुर्ऋषिः । इन्द्रो देवता । द्विपदा विराट् छन्दः ।

449. Like Wonderful Sun, the Omniscient Supreme Leader (God) grants the jewel of deliverance from all ignorance and misery to the really great souls which are devoted to Him.

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २र ३२ ३ २
(४५०) ओं विश्वस्य प्र स्तोभ पुरो वा सन् यदि वेह नूनम् ॥

सुबन्ध्वादयः ऋषयः । इन्द्रो देवता । द्विपदा विराट् छन्दः ।

450. O God ! Thou wast from the beginning the recipient of the praise of all and the Upholder of the universe. And Thou art still doubtless, the same to the inhabitants of the world.

३२उ ३ २ ३ २ १
(४५१) ओ३म् उषा अप स्वसुष्टमः सं
२ ३ १ २ ३ १ २
वर्तयति वर्तनिं सुजातता ॥

संवर्तऋषिः । उषा देवता । द्विपदा विराट् छन्दः ।

451. As the dawn drives away her sister's (night's) gloom through her excellent influence, so the Dawn of the Divine Illumination drives away the gloom of ignorance and illumines the Path leading towards God.

३२उ ३ १ २ ३
(४५२) ओ३म् इमा नु कं भुवना सीषधे-
१ २ ३ १ २ ३ २
मेन्द्रश्च विश्वे च देवाः

भुवन अप्त्य ऋषिः । विश्वे देवा देवता । द्विपदा विराट् छन्दः ।

452. May our souls and all these enlightened truthful wise men to aid us, bring these existing worlds to full completion, making us happy and prosperous.

२ ३ २ ३ १ २ ३२उ ३ १ १ ३ १ २
(४५३) ओं वि स्रुतयो यथा पथा इन्द्र त्वद् यन्तु रातयः ॥

कवष ऐलूष ऋषिः । विश्वे देवा देवता । द्विपदा विराट् छन्दः ।

453. Like streams of water on their way to the sea, let Thy gifts of various kinds (secular and spiritual,) flow from Thee.

३ १ २र ३ १ २ ३
(४५४) ओ३म् अया वाजं देवहितं सनेम
१ २ ३ १ २ ३ १ २
मदेम शतहिमाः सुवीराः ॥

भरद्वाज ऋषिः । इन्द्रो देवता । द्विपदा विराट् छन्दः ।

454. With this devotion to God, May we obtain strength and wisdom which may be beneficial to all people and remain happy with brave sons through a hundred winters (years).

३ २ ३ १ २र ३ २ ३
(४५५) ओ३म् ऊर्जा मित्रो वरुणः पिन्वतेडाः
१ २ ३१२ ३ १ २
पीवरीमिषं कृणुही न इन्द्र ॥

आत्रेय ऋषिः। विश्वे देवा देवता । द्विपदा विराट् छन्दः ।

455. As the sun and the cloud sprinkle water over the earth, so may with the power of electricity the soul which looks upon all beings as friends and God as the Most Acceptable, fill the mind with bliss during the Samadhi or Real

communion. O God, send us plenty of solid food of knowledge as the clouds send the material food through rain.

२ ३ १ २
(४५६) ओ३म् इन्द्रो विश्वस्य राजति ॥
वसिष्ठ ऋषिः । इन्द्रो देवता । एकपदा छन्दः ।

456. God is King of all the world and He is Glorious over the whole universe.

आवश्यकटिप्पण्यः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(४४७) सुमद् रथः - सुमत् स्वयमिति यास्काचार्यो निरुक्ते ६।२२
स्वयं रथः - रमणशीलः रथो रमतेर्वा रसतेर्वा निरु० ६।२

Rev. Stevenson has wrongly taken the adjectives used for Omniscient God for material fire and has translated the Verse as "Sacrifice-fire and has translated the Verse as "Sacrifice-bearing "Agni" knows all things, is indeed the very chariot of wisdom."

अष्टमी दशतिः

Decade-VIII

१ २ ३ १ २र ३ २ ३ १
(४५७) ओं त्रिकद्रुकेषु महिषो यवाशिरं तुविशुष्मस्तृम्पत्सो-
२र ३ १ ३१ २ ३ २ १ २ ३
ममपिबद् विष्णुना सुतं यथावशम् । स ईं ममाद
२ ३ २ ३ १२ ३ २३१ २र ३ २ ३ २ ३ १
महि कर्म कर्तवे महामुरुं सैनं सश्चद् देवो देवं सत्य
२र ३ १ २र
इन्दुः सत्यमिन्द्रम् ॥
गृत्समदः शौनक ऋषिः । इन्द्रो देवता । अष्टिः छन्दः ।

457. Great and mighty soul which pleases all, enjoys barley and other edibles and the juice of devotion commingled with knowledge to its heart's content in the three worlds, as given by Omnipresent God. Thus becoming a mighty hero, a man is rendered cheerful and fit for the performance of mighty acts. Then the faithful enlightened devotee who is full of the wealth of wisdom and truth, attains God, the Lord of all powers on all sides, absolutely True and Resplendent.

(४५८) ओ३म् अयं सहस्रमानवो दृशः कवीनां मतिर्ज्योतिर्विधर्म। ब्रध्नः समीचीरुषसः समैरयदरेपसः सचेतसः स्वसरे मन्युमन्तश्चिता गोः ॥

गौराङ्गिरस ऋषिः। सूर्यो देवता। अतिजगती छन्दः।

458. God Who watches over thousands and tens of thousands of human beings, the Light, the Object of the meditation of the seers and the Upholder of the Law, the Sun of suns, sends forth the purifying life-giving clear intellects which destroy all darkness of ignorance, by which they become sinless, one-minded, zeolous for the attainment of God to whom they devote themselves through the Vedic knowledge.

(४५९) ओ३म् एन्द्र याह्युप नः परावतो नायमच्छा विदथानीव सत्पतिरस्ता राजेव सत्पतिः। हवामहे त्वा प्रयस्वन्तः सुतेष्वा पुत्रासो न पितरं वाजसातये मंहिष्ठं वाजसातये ॥

परुच्छेप ऋषिः। इन्द्रो देवता। अत्यष्टिश्छन्दः।

459. O Indra (God) come to us even from afar (on account of the distance caused by our ignorance though Thou art All-pervading) conducting us to the gatherings where knowledge is acquired, like a good king coming to the assemblies or to a house when invited cordially. We come with gifts of the food of knowledge and the juice of devotion, invoking Thee as sons invite a father, so that we may acquire wisdom and power. We Invoke Thee as Thou art the most liberal Donor.

१ २र ३ १ २ ३ २ ३ १ २र३१
(४६०) ओं तमिन्द्रं जोहवीमि मघवानमुग्रं सत्रा दधानम-
२ ३ १ २ ३ १ २ १ २ ३ १ २र ३ १ २
प्रतिष्कुतं श्रवांसि भूरि । मंहिष्ठो गीर्भिरा च यज्ञियो
३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
ववर्त राये नो विश्वा सुपथा कृणोतु वज्री ॥

रेभः काण्व ऋषिः । इन्द्रो देवता । अति जगती छन्दः ।

460. I invoke God, the Possessor of all wealth, the ever Faithful Support of holy men, against whom no one can bring any accusation. Holy, Most Liberal, May He Who is worshipped through songs of praise and is the grasper of the thunderbolt of justice, smooth all our paths for the attainment of wealth (spiritual as well as material.).

२ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २३
(४६१) ओ३म् अस्तु श्रौषट् पुरो अग्निं धिया दध आ नु त्य-
२र ३ १ २ ३ १ २ १ २ ३ २
च्छर्धो दिव्यं वृणीमह इन्द्रवायू वृणीमहे । यद्ध क्राणा
३ १ २३ १ २ ३ २ ३ १ २ २ ३ २ ३१ २र
विवस्वते नाभा सन्दाय नव्यसे । अध प्र नूनमुप यन्ति
३१ २ ३२उ ३ २ ३ १ २
धीतयो देवां अच्छ न धीतयः ॥

परुच्छेप ऋषिः । विश्वे देवा देवता । अत्यष्टिश्छन्दः ।

461. Let my prayer be heard. With my intellect, I establish the Omniscient God with in me. I meditate upon Him and pray for the divine strength. We also invoke the soul and the vital breath (Prana). Sitting in a corner of the earth, with folded hands, I am engaged in devotional practice for the attainment of new Divine light. All our thoughts and actions go near the enlightened persons, like the fingers to the works and they are attaining divine virtues.

१ २ ३२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
(४६२) ओं प्र व महे मतयो यन्तु विष्णवे मरुत्वते गिरिजा
२ ३ १ २ १ २र३ १ २र ३ १ २ ३ १
एवयामरुत् । प्र शर्धाय प्र यज्यवे सुखादये तवसे
३ १ २ ३ १२ ३ १ २
भन्ददिष्टये धुनिव्रताय शवसे ॥

एवयामरुदात्रेय ऋषिः । मरुतो देवता । अति जगती छन्दः ।

462. May your intellects, strengthened by holy songs, approach the Omnipresent God Who is worshipped by devotees and is their Master, Who is Almighty, Adorable and Destroyer of all misery, Whose worship is the source of great bliss. I come for supernatural might, to enable me to offer self-sacrifice, to confer on me happiness and render my offerings propitious and for power to carry on the Yajna, I propose to perform.

३ २ ३ १ २र ३२उ ३ १ २
(४६३) ओ३म् अया रुचा हरिण्या पुनानो विश्वा द्वेषांसि
३ १ २ ३ २३ २ ३ १ २ १ २ ३१ २
तरति सयुग्वभिः सूर न सयुग्वभिः । धारा पृष्ठस्य
३ १ २ ३१ २र २ ३ २ ३ १ २३ १
रोचते पुनानो अरुष हरिः विश्वा यद्रूपा परिया-
२ ३ १२र ३ १ २ ३ १ २
स्यृक्वभिः सप्तास्येभिऋ्क्वभिः ॥

[illegible] ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । अत्यष्टिश्छन्दः ।

463. As the sun by its beams destroys the hateful darkness, so a devotee purifying himself by the Divine light of wisdom which takes away all darkness of ignorance with his Yogic powers as allies, overcomes all internal enemies like the lust, anger, greed etc. The stream of God's bliss is shining everywhere, because God is the Purifier and Resplendent. All luminous and All-pervading God encompasses all the starry bodies with the seven mouthed rays of the sun created by Himself.

३२उ ३ १ २ ३ १ २ ३क२र ३ १ १ २
(४६४) ओ३म अभि त्यं देवं सवितारमोण्योः कविक्रतुमर्चामि
३ १ २ ३ २ ३ ३ २ ३ २ ३२उ ३
सत्यसवं रत्नधामभि प्रियं मतिम् । ऊर्ध्वा यस्या-
२ ३ १ २र ३ १ २ ३ १ २
मतिर्भा अदिद्युतत् सवीमनि हिरण्यपाणिरमिमीत
३ १ २ ३ १ २
सुक्रतुः कृपा स्वः ॥

नकुल ऋषिः । सविता देवता । अत्यष्टिश्छन्दः ।

464. I praise this God, Creator of heaven and earth, exceedingly Wise, Possessor of real energy, Bestower of jewels in the form of truth, wisdom and peace etc, Lovely by the possession of Supreme Intelligence, Whose splendour is sublime and Whose radiance, through the words of the wise shines brilliant in creation, who is Benefactor and charming Golden-handed (so to speak) Omniscient, showing abiding happiness by His Grace.

३ १ २र ३ १ ३ १ २ ३ १ २र
(४६५) ओ३म् अग्निं होतारं मन्ये दास्वन्तं वसः सूनुं सहसो
३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ २ ३
जातवेदसं विप्रं न जातवेदसम् य ऊर्ध्वया स्वध्वरो
३ २ ३ १ २ ३ २ ३२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
देवो देवाच्या कृपा । घृतस्य विभ्राष्टिमनु शुक्रशोचिष

३ १ २ ३ १२
आजुह्वानस्य सर्पिषः ॥

परुच्छेप ऋषिः । अग्निर्देवता । अत्यष्टिश्छन्दः ।

465- I deem God as the Giver of happiness, and wealth (material as well as spiritual), the Impeller of spiritual power, Who knoweth all that is, even as a Sage who knoweth all, Performer of the Noble Yajna (sacrifice) of the universe with His Supreme Power that reaches enlightned persons and Who is shining through the brilliant, resplendent sun which gives light, as its Impeller and Director.

२ ३ १२र ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
(४६६) ओं तव त्यन्नर्यं नृतोऽप इन्द्र प्रथमं पूर्व्यं दिवि प्रवाच्यं
३ २ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १२ ३ २ ३२
कृतम् । यो देवस्य शवसा प्रारिणा असु रिणन्नपः ।
२ ३ १ २ ३ १ २ ३१ २ ३१२र ३ १ २ ३ १ २र
भुवो विश्वमभ्यदेवमोजसा विदेदूर्जं शतक्रतुर्विदेदिषम् ॥

गृत्समद ऋषिः । इन्द्रो देवता । अष्टिश्छन्दः ।

466. O Director of the universe! This is Thy extraordinary first and the best mighty deed that is worthy to be told among learned people. If Thy living devotee begins to do works with Thy Divine power, he being full of vast knowledge, is able to conquer all Godless atheists. He then by Thy grace, gets strength and all desirable things suitable for men.

आवश्यक टिप्पण्यः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(४५७) (१) महिषः–महान् महिष इति महन्नाम निघ० ३।३)

(२) त्रिकद्रुकेषु–त्रिषु लोकेषु इयंपृथिवी कद्रूः (शत० ३।६।२।२) इति प्रामाण्यात् ।

(३) इन्दुः– इदि-परमैश्वर्ये इति धातोः ज्ञानैश्वर्य सम्पन्नो जीवः

(४५८) (१) बुध्नः—सूर्यादीनामपि प्रकाशकः सर्वमूलः परमात्मा असौ वा आदित्यो बुध्नः (तै० ३६।४।१)

(२) उषसः – अविद्यान्धकारदाहिका बुद्धीश्चित्तवृत्तीर्वा उष–दाहे विशोका ज्योतिष्मती: प्रज्ञाः

(३) स्वसरे – परमात्मनि स्व आत्मा सरति उपसरति उपगच्छति यं तस्मिन् जगदीश्वरे ।

(४६१) १–कारणा–कुर्वाणोऽस्मि भक्तिम् (नव्यसे विवस्वते) - नवदिव्य प्रकाशप्राप्तये । ३–धीतयः - ध्यानानि - प्रज्ञाः अङ्गुलयो वा निघण्टौ धीतयः इत्यङ्गुलिनाम निघ० २।५) निरुक्त धीतिभिः - कर्मभिः (२।२४।११।१६) धीतयः - प्रज्ञावा (१०।४१)

(४६२) १–मरुत्वते - ऋत्विजांस्वामिने मरुत इति ऋत्विङ्नाम (निघ० ३।१८। ऋतौ २ यन्ति परमात्मानमिति ऋत्विजः (प्रयज्यवे) - प्रकर्षे इज्यते पूज्यत इति प्रयज्युः तस्मै यज - देव पूजासंगति करण दानेषु अत्र पूजार्थ ग्रहणम् ३–सुखादये - सुष्ठु खादति - विनाशयति दुःखानीति तस्मै दुःखविनाशकाय ।

(४६३) हरिण्या- अन्धकार विनाशिन्या प्रभया परमात्मपक्षे अज्ञानान्धकार निवारक शक्त्या अरुषः –आरोचमान इति निरुक्ते १२।१ ओण्योः – द्यावापृथिव्योः - ओण्यो इति द्यावापृथिवी नाम (निघ० ३.३०)
रत्नधाम्–सत्यज्ञान शान्त्यादीनि रम्याणि रत्नानि तानि दधातीति तम् ।

(४६५) १–सूनुम् – उत्पादकम् पु - प्रसवैश्वर्ययोरितिधातोः पूङ् - प्राणि गर्भविमोचने इति धातोर्वा औणादिक नुः किच्च (सत्रः कित्० ३।३५)

(४६६) १–दिवि–विद्यया द्योतिते विद्वद्वृन्दे ।

APPENDIX I

By the compositor's oversight, the following translation of the verse no. 113 beginning with **तदग्ने द्युम्नमाभर** on Page 83 has remained un-printed. Please read it after the text;-

Being us that splendour and wealth (material and spiritual) O Supreme Leader, which may overcome all greedy thieves and wicked persons or ignoble ideas in our abode as well as the malicious wrath of men.

The following verse no. 114 has also remained unprinted on P. 88 though the translation with notes and comments has been published on the same page.

१ २र ३ १ २ ३ १ २र६ १२ ३ २

(४११) ओं यद्वा उ विश्पतिः शितः सुप्रीत मनुष विशे ।

२उ ३२उ ३ १ २

विश्वेदग्निः प्रति रक्षांसि सेधति ।

विश्वमना ऋषिः । अग्निर्देवता । उष्णिक् छन्दः ।

For English translation and notes please refer to Page 84 of the book. I am sorry for this omission by the printer's over sight.

Dharma Deva Vidya Martanda

The readers are also requested to note that English translation into verse by our esteemed friend Principal Dr. A. C. Bose M.A.Ph.D. quoted on P. 190 is that of the verse No 349 आ त्वा गिरो रथीरिव though by oversight it is printed after the verse no. 350 beginning with एतो न्विद्रं स्तवाम

D.D.

अथ पावमानं काण्डम् ।

अथ पञ्चमोऽध्यायः।

CHAPTER V

३ १ २ ३ १ २र ३ १ २र
(४६७) ओ३म् उच्चा ते जातमन्धसो दिविसद् भूम्या ददे ।
३२उ ३ २ ३ १ २
उग्रं शर्म महि श्रवः ॥

अमहीयुराङ्गिरस ऋषिः । पवमानः सोमो देवता गायत्री छन्दः ।

467. O Spiritual sacrifice of devotion! The birth of thy juice (bliss) is very high. It is the enlightened truthful people that partake of it. It is strengthening, pleasing, adorable and renowned. Even ordinary people of earth can enjoy it to a certain extent.

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
(४६८) ओं स्वादिष्ठया मदिष्ठया पवस्व सोम धारया ॥
१ २३ १ २ ३ २
इन्द्राय पातवे सुतः ॥

मधुच्छन्दाऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

Metrical Translation :—

468. Soma with Thy most delicious
And intoxicating sap
Make me truly pure and pious
In Thy Light O Lord, me wrap.

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
(४६९) ओं वृषा पवस्व धारया मरुत्वते च मत्सरः । विश्वा
१ २ ३ १ २
दधान ओजसा ॥

भृगुऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

469. O Soma (The juice of devotion cum wisdom)

flow onward mighty with thy stream, pleasing the Lord who loves His devotees, supporting all divine virtues with thy power.

२ ३ २ ३ १ २३ १ २ ३ १ २
(४७०) ओं यस्ते मदो वरेण्यस्तेना पवस्वान्धसा ।
३ १ २ ३ २
देवावीरघशंसहा ॥

अमहीयुर्ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

470. O Soma, (God) flow and purify all with that juice (bliss) of Thine, most excellent that brings delight, slaying the wicked propensities and protecting divine virtues, thoughts and tendencies, flow on ceaselessly and purify us.

३ २उ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
(४७१) ओं तिस्रो वाच उदीरते गावो मिमन्ति धेनवः ।
१ २ ३ १ २
हरिरेति कनिक्रदत् ॥

त्रितआप्त्य ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

471. Three sounds are rising up as if cows giving milk are lovingly calling their calves. God Who is the Destroyer of sins and misery is coming to us thundering (so to speak)

१ २ ३ १ २३ १२३ १ २
(४७२) ओं ३म् इन्द्रायेन्दो मरुत्वते पवस्व मधुमत्तमः ।
३ २ ३ १ २ ३ ३१२
अर्कस्य योनिमासदम् ॥

कश्यप ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

472. O God, Giver of Peace, and coolness like the moon, Thou Who art the sweetest, purify me who am the master of my vital energy. I have taken my seat in the temple of my Lord Who is always to be worshipped. The whole world has become like a holy shrine to me, as I regard God as All-pervading.

१ २ ३ १ २र ३ १ २र ३ २
(४७३) ओ३म् असाव्यंशुर्मदायाप्सु दक्षो गिरिष्ठाः
३ २उ ३ १ २
श्येनो न योनिमासदत् ॥

जमदग्निऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

473. I (devotee) have started for rapturous joy the sacrifice of devotion, which is expert in action, which dwells in the tongue by taking the holy name of God and which is giver of happiness and peace to the life. Like a quick horse in battle field or a hawk in its abode, it has settled down in my heart.

१ २ ३ १ २ ३१ २ ३ १२
(४७४) ओं पवस्व दक्षसाधनो देवेभ्यः पीतये हरे ।
३ १ २ ३ २ ३ १ २
मरुद्भ्यो वायवे मदः ॥

दृढच्युतऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

474. O Spiritual juice (of devotion) which destroyest all sins and givest strength to enlightened truthful wise men, flow thou on and purify all. Thou art giver of rapturous joy for my breaths and the soul. Thou art meant for the soul to drink.

१ २ ३१ ३ २ ३ ३ २३ १ २
(४७५) ओं परि स्वानो गिरिष्ठाः पवित्रे सोमो अक्षरत् ।
१ २ ३ १ २
मदेषु सर्वधा असि ॥

असितः काश्यप ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

475. The Spiritual juice (of devotion) is present in the mountains, in the clouds and in the speech of devotees. It makes a great roar on all sides and has flowed into the sieve of my pure heart. O Soma ! Thou art the upholder of all in thy rapturous joy.

१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २र ३क २र ३२
(४७६) ओं परि प्रिया दिवः कविर्वयांसि नप्त्योर्हितः ।
३ १ २ ३ १ २
स्वानैर्याति कविक्रतुः ।।

असितो देवलो वा ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

476. The poet of heavenly bliss, standing between the earth and the heaven with melodious sounds, gives us delightful powers of life.

आवश्यकटिप्पण्यः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(४६६) मरुत्वते - मरुत इति ऋत्विङ्नाम निघ० ३।१८ अतोयज्ञादिशुभ कर्मरता भक्ताः ते प्रिया अधीना वा यस्य स मरुत्वान् परमेश्वर-स्तस्मै । मत्सर : - मदी हर्षे हर्षदायकः ।

(470) The juice mentioned in the verse is clearly the Juice of bliss and peace which destroys all sinful tendencies and yet Rev. Stevenson quite erroneously translates it as "consecrate for thyself that inebriating liquor which satisfies the Gods and destroys the eulogists of sin." How ridiculous to think of liquor as destroying all sin ? Is it not absurd ?

(४७१) १–तिस्रो गावः–Stands here for three letters of the most sacred name of God (ओ३म्). They stand for His functions of creating, sustaining and dissolving the world and His pervading the earth, the middle regions and the heaven.

२—हरिः - हरति पापानि दुःखानि चेतिहरिः परमात्मा

(४७३) १– अंशुः–अननाय शं भवतीति यास्काचार्यो निरुक्त २।५ जीवनाय शान्तिदायक इत्यर्थः

२–श्येनः शंसनीयं गच्छतीति निरुक्त ४।२४ श्येनास इत्यश्वनाम निघ० १।१४

(४७४) १–मरुद्भ्यः– प्राणेभ्यः प्राणा वै मारुताः (शतपथे ६।३।१।७)
२–वायवे–वा गतिगन्धनयोः गतिशीलो जीवात्मा तस्मै।

(४७५) १–गिरिष्ठाः–The word Giri stands for a mountain and also for the cloud as stated in Nighantu 1.10 गिरिरिति मेघनाम Besides गीरिति वाङ्नाम निघ० १।११ hence these three meanings

२–स्वानः–स्वन शब्दे भ्वा० प०

(४७६) १–नप्त्योः - नप्त्यौ - द्यावापृथिवी नाम निघ० ३।३०

2–The poet of heavenly bliss, though he is in the world, his flight of imagination is boudless. He is truly wise.

दशमी दशतिः

DecadeX

१र २र ३ २३ १ २ ३ १ २
(४७७) ओ प्र सोमासो मदच्युतः श्रवसे नो मघोनाम्।
३ २ ३ १ २
सुता विदथे अक्रमुः॥

कविर्मेधावी ऋषिः। पवमानः सोमो देवता। गायत्री छन्दः।

477. The rapture-shedding wise men of peaceful nature, have graced our assembly and Yajna (sacrifice), so that the wealthy may attain true knowledge and reputation.

१ २र ३ २ ३ १ २ ३ १ २
(४७८) ओं प्र सोमासो विपश्चितोऽपो नयन्त ऊर्मयः ।
१ २ ३ १ २
वनानि महिषा इव ॥

त्रितआप्त्य ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

478. The scholars full of the juice of devotion lead the people like the waves. They lead the masses and set on foot great movements like the great clouds that rain water.

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १२
(४७९) ओं पवस्वेन्दो वृषा सुतः कृधी नो यशसो जने ।
२ ३ २३ १ २
विश्वा अप द्विषो जहि ॥

अमहीयुर्ऋषिः । पवमानः सोमोदेवता । गायत्री छन्दः ।

479. O Divine Spiritual juice (of devotion), Thou art mighty sender of the rain of peace and bliss. Make us renowned in the world or glorify us among the people. Drive away all our internal enemies (in the form of lust, anger and pride etc.).

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १२
(४८०) ओं वृषा ह्यसि भानुना द्युमन्तं त्वा हवामहे ।
१ २ ३ १ २
पवमान स्वर्दृशम् ॥

भृगुर्ऋषिः । पवमान. सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

Metrical Translation :—

480. Showerer of peace and bliss
Shining with the sun O God,
We invoke Thee never to miss
O Purifier, Almighty Lord.

१२ ३ १२ ३१ २३२३२
(४८१) ओ३म् इन्दुः पविष्ट चेतनः प्रियः कवीनां मतिः ।
३ १२र ३ १ २
सृजदश्वं रथीरिव ॥

कश्यप ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

481. O God, Thou art enlightener, clearly loved by the wise poets and giver of wisdom to them. Therefore purify us. Thou directest the world as a charioteer directs the steeds.

१२३ २ ३१२ ३१ २र ३२
(४८२) ओ३म् असृक्षत प्र वाजिनो गव्या सोमासो अश्वया ।
३ १२ ३ १ २र
शुक्रासो वीरयाशवः ।

कश्यप ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

382. Through our desire of acquiring knowledge, strength and heroism, potent drops of the Spiritual juice (of devotion) have been effused which are mighty, brilliant and swift.

१२ ३१ २३१ २र ३ १२
(४८३) ओं पवस्व देव आयुषगिन्द्रं गच्छतु ते मदः ।
३ १ २र३ १ २
वायुमा रोह धर्मणा ॥

निध्रु विः काश्यप ऋषिः । सोमो देवता । गायत्री छन्दः।

483. O God, O Giver of light ! purify us incessanly. May Thy gladdening juice of devotion go to the soul. With the observance of Dharma or righteousness, ascend towards the Almighty God O my soul and control your breath.

१२ ३२ ३१ २र ३२
(४८४) ओं पवमानो अजीजनद् दिवश्चित्रं न तन्यतुम् ।
१ २ ३ २ ३ २
ज्योतिर्वैश्वानरं बृहत् ॥

अमहीयुऋषिः । सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

484. God Who is the purifier of all, has created the great Supreme light like the great and wonderful lightning which is beneficial to all people.

१२ ३ २ ३ १ २३ १ २ ३ १ २ ३ २
(३८५) ओं परि स्वानास इन्दवो मदाय बर्हणा गिरा ।
१ २ ३ १ २
मधो अर्षन्ति धारया ॥

असित ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

485. Devotees of calm nature like the rays of the moon, go everywhere with the stream of honey (Sweet love) singing songs with the great Vedic speech for bringing about rapturous joy.

२ ३ १ २ ३ १ २र३ १ २र ३२
(४८६) ओं परि प्रासिष्यदत् कविः सिन्धोरूर्माविधिश्रितः ।
३ १ २र ३ १ २
कारुं बिभ्रत् पुरुस्पृहम् ॥

असित ऋषिः । सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

486. Reposing on the waves of the sea, the sage widely flows around, bearing the lute of the love for all people of the world.

[He becomes a world citizen singing songs of all-embracing love and peace all around. He marches along and sustains the much loved doer of the Yajna (sacrifice).]

आवश्यकटिप्पण्यः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(४७८) १—महिषाः - महान्तः Great महिष इति महन्नाम निघ० ३।३
२—वनानि - वनमित्युदकनाम निघ० १।१२

(४८०) स्वर्दृशम् - स्वः सुखस्य मार्गं दर्शयतीति स्वर्दृक् तं परमात्मानम्

(४८१) चेतनः - चिती - संज्ञाने चेतयतीति चेतनः

(४८२) १—गव्यया - गोशब्दो गम् धातोर्निष्पद्यते गतेः - ज्ञानं गमनं प्राप्तिश्चेति त्रयोऽर्थाभवन्ति अतोऽत्र ज्ञानार्थग्रहणम्। गाव इति रश्मिनामसु निघण्टौ १।५) अत्र - किरणानां ग्रहणं तदिच्छया।
२—अश्वया - वीर्यं वा अश्वः (शत० २।१।४।२३,२४ hence the desire of strength.

(४८३) १—वायुम् - वा गति गन्धनयोः व्यापकं परमात्मानम्।

(४८४) १—तन्यतुम् - विद्युतम्
२—वैश्वानरम् - विश्वेभ्यो नरेभ्यो हितकारकम्।

(४८५) १—बर्हणा - बृह - वृद्धौ महत्या वेदवाचा।

(486) 1. By waves of the sea are meant the feelings and imaginations of the heart.

अथ षष्ठः प्रपाठकः प्रथमा दशतिः।

BOOK VI CHAPTER I

Decade vI.

२ ३ २ ३ २ ३ २३ १ ३ २१ २र
(४८७) ओ३म् उपो षु जातमप्तुरं गोभिर्भङ्गं परिष्कृतम्।
१ २ ३ १ २
इन्दुं देवा अयासिषुः ॥

अमहीयुर्ऋषिः। पवमानः सोमो देवता। गायत्री छन्दः।

487. The enlightened truthful persons attain the bliss of God, Who is well known owing to His Glory, is present in all beings, is glorified by the Vedic hymns and is the Destroyer of all sin and misery.

३ १ २ ३२उ ३ ३ १ २
(४८८) ओं पुनानो अक्रमीदभि विश्वा मृधो विचर्षणिः।
३ २ ३ १ २ ३ १ २
शुम्भन्ति विप्रं धीतिभिः ॥

बृहस्पतिर्ऋषिः। पवमानः सोमो देवता। गायत्री छन्दः।

488. Purifying all, the worshipper of God who sees things correctly, gets over the internal enemies in the shape of lust, anger and pride etc. Wise men deck such a sage with holy hymns.

३ २ ३ १ २ ३२उ ३ १२ ३ १ २र
(४८९) ओ३म् आविशन् कलशं सुतो विश्वा अर्षन्नभि श्रियः ।
२ ३ १ २
इन्दुरिन्द्राय धीयते ॥

जमदग्निर्ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

489. The juice of devotion and wisdom entering into God is prepared for the soul and it cultivates good virtues.

१ २३ २ ३ १२ ३१२ ३क२र ३ २
(४९०) ओ३म् असर्जि रथ्यो यथा पवित्रे चम्वोः सुतः ।
१ २ ३ १ २
काष्मंन् वाजी न्यक्रमीत् ॥

प्रभूवसुर्ऋषिः । सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

490. The Divine juice (of devotion and wisdom) has been created in heaven and earth within the pure heart free from lust, anger and pride etc. Being full of strength, it steps forward in the battle between passion and dispassion, like the steed yoked in the chariot.

२उ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
(४९१) ओं प्र यद् गावो न भूर्णयस्त्वेषा आयासो अक्रमुः ।
१ २ ३ २उ ३ १ २
घ्नन्तः कृष्णामप त्वचम् ॥

मेध्यातिथिर्ऋषिः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

491. Like Impetuous bright rays of the sun that drive away darkness, let wise devotees drive away the ignorance or sin of the people, which is like the black skin.

३ १ २ ३ १ २ २ १ २ ३२
(४९२) ओ३म् अपघ्नन् पवसे मृधः क्रतुवित् सोम मत्सरः।
३ १ २र १ २
नुदस्वादेवयुं जनम् ॥

निध्रुविर्ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

492. O devotee of calm nature! Thou art knower and finder of wisdom and delight. Destroying all evils like lust, anger and selfishness that are opposed to righteousness, purify all. Drive thou the unrighteous Godless people away by thy true sermons and lead them towards the path of devotion and righteousness.

३ १ २ ३ १२ ३ २ ३ २ ३ १ २
(४९३) ओ३म् अया पवस्व धारया यया सूर्यमरोचयः ।
३ १ २र ३ २
हिन्वानो मानुषीरपः ॥

निध्रुविःकाश्यप ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

493. O God! Purify us with that stream wherewith Thou gavest splendour to the sun, inspiring human actions.

१ २ ३ २उ ३ १ २ ३२३ १ २
(४९४) ओं स पवस्व य आविथेन्द्रं वृत्राय हन्तवे ।
१ १२ ३ २३२
वव्रिवांसं महीरपः ॥

अमहीयुराङ्गिरसऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

494. O God! Thou who protectest the soul to slaughter sin which covers great and noble actions, purify us.

३ २ ३१र २र ३ १ २ ३ २ ३ २
(४९५) ओ३म अया वीती परि स्रव यस्त इन्दो मदेष्वा ।
३ १ २ ३ १ २र
अवाहन् नवतीर्नव ॥

अमहीयुर्ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

495. O God, Source of peace ! remain in our body in such a manner that being absorbed in Thy rapturous joy. the soul may spend ninety nine years cheerfully and may leave the body only after that.

१ २ ३ १ २र ३२३ ३ १ २ ३ १ २
(४९६) ओं परि द्युक्षं सनद्र रयिं भरद्वाजं नो अन्धसा ।
३ १ २ ३ २ ३ २
स्वानो अर्ष पवित्र आ ॥

उचथ्यऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

496. O God ! Bring to us brilliant, enduring wealth (of wisdom) and with the power that supports life, give us knowledge and strength. May Thou remain for ever in our pure hearts, inspiring us aright with Thy Inner Voice.

आवश्यकटिप्पण्यः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(४८७) १– (इन्दुः) - उन्दी क्लेदने God who like the moon is Giver of coolness or peace. उन्देरिच्च (उणा० १।१२) २—(भंगम्) - सांसारिक दुःखानांभंजकम् (गोभिः परिष्कृतम्) गौरितिवाङ्नाम निघ० १।११ वेदवाग्भिरलंकृतं स्तुतंवा ।

(४८८) मृधः - हिंसकान् शूत्रन् काम क्रोधादीन् मृध् - हिंसायाम्

(४८९) १– कलशम् - कलाः शेरतेऽस्मिन्निति कलशः परमात्मा तम् । ताश्च षोडश कलाः प्रश्नोपनिषदि वर्णिताः "प्राणाच्छ्रद्धां खं वायुर्ज्योतिरापः पृथिवीन्द्रियम् । मनोऽन्नमन्नाद् वीर्यं तपो मन्त्राः कर्मलोका लोकेषु नाम च ॥ प्रश्नोपनिषदि ५।४

(४९०) (चम्वौ) द्यावापृथिव्यो निघ० ३।३।१६

(४९१) १–गाव इति रश्मिनाम निघ० १।५
२–कृष्णाम् अपत्वचम् Stands here for ignorance or sin which has been likened to a black skin. To think as Griffith has done that it stands for

dark-skinned Dasyus, the non-Aryan inhabitants of the country is entirely wrong and betrays a pre-conceived false notion.

(४९६) १–अन्धसा – जीवनधारणसामर्थ्येन निरन्तरध्यानरूपेणान्नेन वा

द्वितीया दशतिः

Decade II.

१ २ ३ २ ३ १२३ २ १र ३ १ २र३ २
(४९७) ओ३म् अचिक्रदद् वृषा हरिर्महान् मित्रो न दर्शतः ।
१ २र
सं सूर्येण दिद्युते ॥

मेधातिथिः काण्व ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

Metrical Translation :—

497. Shining with the sun
God is Great Almighty
Sins He wants us to shun
Observing perfect piety.
We must Him ever see
In our hearts pure to be
He like the sun destroys
All darkness, gives us joys.

२ ३ १२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
(४९८) ओ३म् आ ते दक्षं मयोभुवं वह्निमद्या वृणीमहे ।
२ ३ १ २ ३ १२
पान्तमा पुरुस्पृहम् ॥

भृगुर्वारुणिर्ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

498. O God! We choose to day that Power of Thine which brings us bliss, which protects us and is desired by all, being Support of the whole world.

१ २ ३ १ ३ ३१ २ ३ २ ३ १ २
(४६६) ओ३म् अध्वर्यो अद्रिभिः सुतं सोमं पवित्र आ नय ।
३ १ २३ १ २
पुनाहीन्द्राय पातवे ॥

उचथ्यऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

499. O my mind, willing to take the vows of non-violence, truth etc. bring in the sieve of pure heart, the knowledge and devotion got through the sages, who are firm in the discharge of their duties like the hills. Then purify it more and more for the soul to drink its delicious juice.

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २र
(५००) ओं तरत् स मन्दी धावति धारा सुतस्यान्धसः ।
२ ३ २ ३ १ २
तरत् स मन्दी धावति ॥

अवत्सारः काश्यप ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

500. Swift runs the devotee of God Who has become spiritually intoxicated. He runs swiftly and crosses over misery with the stream of the juice of devotion. [He is actively engaged in doing good to the people].

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
(५०१) ओ३म् आ पवस्व सहस्रिणं रयिं सोम सुवीर्यम् ।
३ १ २र
अस्मे श्रवांसि धारय ॥

निध्रुविः काश्यप ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

501. O God! Purify our wealth which supports thousands and maintains our heroism. Grant us true knowledge and keep renown, secure for us.

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३१ २र

(५०२) ओ३म् अनु प्रत्नास आयवः पदं नवीयो अक्रमुः ।

३१ २ ३ १२

रुचे जनन्त सूर्यम् ॥

असितो देवलो वा ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

502. Experienced men who desire to lead true life, tread upon an admirable and new path. For the purpose of Light, they meditate upon and see God Who is the Source of all light.

१ २ ३ १ २ ३ १ २र ३ १२

(५०३) ओ३म् अर्षा सोम द्युमत्तमोऽभि द्रोणानि रोरुवत् ।

३ २ ३ २३ २

सीदन् योनौ वनेष्वा ॥

भृगुर्वारुणिर्ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

503. O devotee of peaceful nature, achieve high spiritual attainments being absorbed in the contemplation of God, Who is the Creator of the world, uttering His Holy names and thus shining, sitting in the forests for silent meditation.

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १२

(५०४) ओं वृषा सोम द्युमाँ असि वृषा देव वृषव्रतः ।

१ ३ १ २

वृषा धर्माणि दधिषे ॥

कश्यप ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

504. O God, Showerer of peace and bliss! Thou art Strong and Bright. Potent O Lord with potent and beneficial sway. Thou Mighty one, being Rainer of blessings, ordainest laws.

३ १ २ ३ १२ ३ १ २ ३ १ २

(५०५) ओ३म् इषे पवस्व धारया मृज्यमानो मनीषिभिः ।

१ २ ३ २र

इन्दो रुचाभि गा इहि ॥

कश्यपऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

505. O God ! Manifest Thyself with the stream of bliss, being contemplated by wise devotees through the practice of Yoga, in order to give them peace and bliss which they desire. O Giver of calmness like the moon, come to Thy worshippers with Thy Glory. [Let Thy devotees realise Thy presence with in their hearts.]

३ १ २ ३ १ २ ३ ३ २
(५०६) ओं मन्द्रया सोम धारया वृषा पवस्व देवयुः ।
२ ३ १२ ३२
अव्या वारेभिरस्मयुः ॥

असितो देवलो वा ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

506. O Soma (juice of devotion and wisdom) flow on with pleasant and protecting stream. Thou art rainer of blessings and dedicated to God. Thou art our friend With our acceptance from God purify us.

३ १ ३ ३ १ २ ३२उ ३क २र
(५०७) ओ३म् अया सोम सुकृत्यया महान्त्सन्नभ्यवर्धथाः ।
३ १ २र
मन्दान इद् वृषायसे ॥

कविर्भार्गवऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

507. O devotee of peaceful nature, by this thy noble act of true devotion, thou already great hast made progress. In joy, thou verily actest as a showerer of bliss.

३ १ २र ३ १ २र ३ १ २
(५०८) ओ३म् अयं विचर्षणिर्हितः पवमानः स चेतति ।
३ १ २र ३२
हिन्वान आप्यं बृहत्

जमदग्निर्भार्गव ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

508. This devotee who is active, benevolent, wise and purifier of all, preaching lofty universal brotherhood is known by all, as if flowing everywhere.

१ २ ३१ २र ३१ २र
(५०९) ओं प्र न इन्दो महे तु न ऊर्मि न बिभ्रदर्षसि ।
३ २ ३ २ ३ १ २
अभि देवाँ अयास्यः ॥

अयास्यऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

509. O devotee of peaceful nature, thou art always going to enlightned truthful persons unwearied and bearing as it were thy waves, for the acquisition of great wealth of Wisdom.

(५१०) ओ३म् अपघ्नन् पवते मृधोऽप सोमो अराव्णः ।
२ ३ १ २ ३ २
गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतम् ॥

अमहीयुराङ्गिरस ऋषिः । पवमानः सोमो देवता । गायत्री छन्दः ।

510. The devotee of peaceful nature goes on and purifies all, killing all internal enemies like hatred, lust, anger, pride etc and keeping off all miserliness, attains emancipation.

आवश्यक टिप्पणायः

SOME IMPORTANT NOTES AND COMMENTS

(४९७) वृषा—वृषु—सेचने शान्त्यानंदसेचकः परमेश्वरः It is simply ridiculous on the part of Griffith translating the word as "Tawny Bull" not taking into consideration the context.

(४९८) १—द्रुममिति बलनाम निघ० २।९
२—(वह्निम्) - वोढारम् जगद्धारकमित्यर्थः ।

(४९९) १-(अध्वर्यो) - अहिंसादिव्रतेच्छो ध्वरतिर्हिंसाकर्मा तत्प्रतिषेधः अध्वरं कामयत इत्यध्वर्युः- निरुक्त १।७
२-(अद्रिः) दृ– विदारणे अदरणीयः - व्रतेषु पर्वतइवात्रिचलः. अद्रिशब्दः पर्वतवाचकः सुप्रसिद्धः पर्वत इवात्रिचाचलिः इत्युपमापि श्रतौ ऋ० १०।१७३

(५००) १–(अन्धसः) - अन्ध इति अन्ननाम निघ० २।७) अत्र भक्तिरूपस्यान्नस्य आध्यानेनोत्पन्नस्य रसस्य वा ग्रहणम् ।

(५०१) १–(सहस्रिणम्) - सहस्रपालकं रयिम् - ऐश्वर्यम्
२–श्रवांसि - श्रूयते इति श्रवो ज्ञानं यशो वा श्रव इति धननाम निघ० २।१०) विद्यादिधनानि ।

(५०२) १–आयवः मनुष्यनाम निघ० २।३ पवित्रजीवनकामाः

(५०३) १–द्रोणानि–ऊर्ध्वगतीः द्रु–गतौ औणादिको नः (उणा० ३।१०)

(५०४) वृषा – वृष – शक्ति बन्धने चु० वृषु सेचने भ्वा० hence the word conveys the sense of Potent and Showerer of peace and bliss.

(५०५) १–इषे–इष– इच्छायाम इच्छापूर्त्यै ।
२–गौरिति स्तोतृनाम (निघ० ३।१६

(५०७) वृषायसे – वृषु – सेचने hence actest as showerer of bliss. Griffith's translation as "Thou actest like a Bull" is ridiculous being most unpoetical.

(५०८) १–विचर्षणिः- पश्यतिकर्मा निघ० ३।११) He who sees or understands things correctly, hence here it stands for a wise man.

२–आप्यम् – आपिः– बन्धुस्तद्भावः hence brotherhood.
३–हिन्वानः–हि – गति वृद्धयो : here the latter meaning of increasing is to be taken, hence here it has been translated as "preaching".

(५०९) १–तुने – तनेति धननाम (निघ० २।१०)
महद्धनं-विद्यारूपम् - 'विद्याधनं सर्व धन प्रधानम्' (नी० श०)

(५१०) अराव्णः - कार्पण्यभावान् रा - दाने नञ्